

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

1930-1940 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE ULUSAL GÜVENLİK ANLAYIŞI VE TEHDİT ALGISI

Kemal OVACIK

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2024

1930-1940 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE ULUSAL GÜVENLİK ANLAYIŞI
VE TEHDİT ALGISI

Kemal OVACIK

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2024

TEŞEKKÜR

1930-1940 Yılları Arasında Türkiye’de Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Tehdit Algısı isimli bu çalışmanın, alana katkı sunmasını ümit ederim.

Güncel ve özgün bir değere sahip olan bu çalışmanın hazırlık aşamasında, konunun tespiti ve eserin tamamlanması hususunda bilgi ve tecrübelerini bana aktararak kitaplığımı bana açma nezaketini gösteren değerli hocam ve danışmanım Sayın Dr. Çağdaş Sümer Bey’e teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Çelikten’e ve tezin yazım aşamasında fikirleriyle beni yalnız bırakmayan kıymetli dostum Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Baktır hocalarıma müteşekkirim.

Hayatlarını bana vakfeden babam Mehmet Ovacık, annem Hediye Ovacık ve halam Muzaffer Sağıroğlu Hanımefendi’ye sonsuz şükranlarımı sunarım.

Tez yazım süresince olduğu gibi hayatımın her anında bana her türlü desteği ve anlayışı gösteren hayat arkadaşım Ebru Ovacık’a sevgilerimle.

Bu çalışmayı, hayatı boyunca bana tam destek veren babam Mehmet Ovacık’a ithaf ediyorum.

ÖZET

OVACIK, Kemal, *1930-1940 Yılları Arasında Türkiye’de Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Tehdit Algısı*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2024.

Bu tez, 1930-1940 yılları arasında Türkiye'nin iç ve dış güvenlik stratejilerini derinlemesine incelemektedir. Cumhuriyet ile kazanılan başarıların korunması ve modern bir ülke inşa sürecinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelinmesi amacıyla geliştirilen güvenlik stratejileri, bu dönemdeki iç ve dış tehditlere karşı yürütülen güvenlik politikalarının merkezinde yer almıştır. Tez, Türkiye'nin özellikle Balkanlar ve Orta Doğu'daki bölgesel iş birlikleri, çok taraflı ittifaklar ve uluslararası alanda büyük güçler arasında nasıl bir denge politikası uyguladığı gibi konuları ele alarak, ülkenin güvenlik politikalarının nasıl şekillendiğini ve uygulandığını analiz etmektedir.

İç güvenlik stratejileri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ortaya çıkan bölgesel ayrılıkçı hareketlere ve toplumsal karışıklıklara karşı sert tedbirler alınarak başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Bu stratejiler, Cumhuriyet rejiminin dayandığı ideolojik temellerin, özellikle laiklik, milliyetçilik ve modernleşme gibi kavramların toplumsal düzeyde benimsenmesini sağlamıştır. Dış güvenlik açısından ise, Türkiye'nin izlediği tarafsızlık politikası ve büyük devletler arasında denge politikası, ülkenin uluslararası alanda bağımsız bir aktör olarak varlık göstermesine olanak tanımıştır. Ancak, bu politikaların bazı durumlarda Türkiye'yi uluslararası arenada yalnızlaştırarak pasivize edilmesini beraberinde getirmiştir.

Tez ayrıca, Türkiye'nin yaklaşan II. Dünya Savaşı öncesindeki durumunu ve izlediği stratejilerin uzun vadeli etkilerini ve bu stratejilerin günümüz güvenlik politikaları ile nasıl kıyaslanabileceğini de ele almaktadır. Çalışma, Türkiye'nin modernleşme sürecinde karşılaştığı zorlukları aşmasında ve ulusal güvenliğini sağlamada bu stratejilerin kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ancak, aynı zamanda bu stratejilerin bazı sınırlamaları ve başarısızlıkları da değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye'nin Güvenlik Stratejileri, İç güvenlik, Dış güvenlik.

ABSTRACT

OVACIK, Kemal. *National Security Concept and Threat Perception in Turkey Between 1930-1940*, Master's Thesis, Nevşehir, 2024.

This thesis examines in depth Turkey's internal and external security strategies between 1930 and 1940. Security strategies developed to protect the achievements gained with the Republic and to overcome the difficulties encountered in the process of building a modern country were at the center of the security policies carried out against internal and external threats in this period. The thesis analyzes how the country's security policies are shaped and implemented by addressing issues such as Turkey's regional cooperation, especially in the Balkans and the Middle East, multilateral alliances and what kind of balance policy it implements among the great powers in the international arena.

Internal security strategies were successfully implemented by taking harsh measures against regional separatist movements and social unrest that emerged in the last periods of the Ottoman Empire. These strategies ensured that the ideological foundations on which the Republican regime was based, especially concepts such as secularism, nationalism and modernization, were adopted at the social level. In terms of external security, Turkey's policy of neutrality and balance among major powers has allowed the country to exist as an independent actor in the international arena. However, in some cases, these policies have resulted in the pacification of Turkey by isolating it in the international arena.

The thesis also examines Turkey's upcoming World War II. It also discusses the situation before World War II, the long-term effects of the strategies it followed, and how these strategies can be compared with today's security policies. The study reveals that these strategies play a critical role in overcoming the difficulties Turkey faces in the modernization process and ensuring its national security. However, some of the limitations and failures of these strategies are also evaluated.

Keywords: Turkey's Security Strategies, Internal Security, External Security

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GÜVENLİK KAVRAMI VE ULUSAL GÜVENLİK ANLAYIŞI	12
1.1 GÜVENLİK KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	15
1.1.1 Güvenliğin Teorik Çerçevesi	20
1.1.2 Yeni Güvenlik Anlayışı.....	25
1.1.3 Güvenliğin Etken Boyutu	28
1.1.3.1 Kitle İmha Silahları ve Bireysel güvenlik.....	29
1.1.3.2 Küresel Terörizm	29
1.1.3.3 Uluslararası Örgütlü Suçlar	30
1.1.3.4 Uluslararası Göç Hareketlerine Bağlı Demografik güvenlik	31
1.1.3.5 Küresel Salgın Hastalık Tehdidi ve Sağlık Güvenliği	33
1.1.3.6 Çevresel Tehditler	33
1.1.3.7 Teknolojik Tehditler	34
1.1.4 Güvenliğin Edilgen Boyutu	35
1.2 ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMI VE TANIMLARI	37
1.2.1 Ulusal Güvenlik Stratejileri	39
1.2.2 Ulusal Güvenlik ve İç Tehditler	41
1.2.3 Ulusal Güvenlik ve Dış Tehditler	43

1.2.4 Ulusal Güvenlik Politikalarının Tarihsel Süreci	44
1.2.5 1930-1940 Yılları Güvenlik Perspektifi	46
2. BÖLÜM: 1930-1940 YILLARINDA TÜRKİYE’DE DIŞ GÜVENLİK	51
2.1 DIŞ GÜVENLİK KAVRAMI VE TANIMLARI	51
2.2 TÜRKİYE’NİN DIŞ GÜVENLİK POLİTİKALARININ TARİHSEL	
SÜRECİ	54
2.2.1 Dış Politika ve Güvenlik Stratejilerinin Tarihsel Arka Planı.....	56
2.3 BALKAN PAKTI VE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK STRATEJİSİ.....	63
2.3.1 Balkan Paktı’nın Oluşumu ve Türkiye’nin Rolü	65
2.3.2 Balkan Paktı’nın Türkiye’nin Güvenlik Algısına Etkileri	66
2.4 1930’LU YILLARDA DOĞU BÖLGESİNDE GÜVENLİK	
STRATEJİLERİ.....	66
2.4.1 İran ile İlişkiler ve Doğu Sınırlarının Güvenliği	68
2.4.2 Sadabat Paktı ve Bölgesel İttifaklar	70
2.4.3 Doğu Anadolu’da Güvenlik ve Tehdit Algısı	73
2.5 İTALYA’NIN 1930-1940’ LI YILLARDAKİ YAYILMACI	
POLİTİKALARI	76
2.6 İTALYA’NIN TÜRKİYE’YE YÖNELİK POLİTİKALARI, ON İKİ	
ADALAR SORUNU.....	81
3. BÖLÜM: 1930-1940 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE İÇ GÜVENLİK...87	
3.1 İÇ GÜVENLİK KAVRAMI VE TANIMLARI.....	92
3.2 1930’LU YILLARDA TÜRKİYE’NİN İÇ GÜVENLİK	
POLİTİKALARI	95
3.2.1 Ağrı İsyanları.....	97
3.2.2 Dersim İsyanı.....	99
3.3 MENEMEN OLAYLARI VE LAİKLİK KARŞITI HAREKETLER	104

4. SONUÇ	107
KAYNAKÇA	112
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	119

GİRİŞ

Kuruluşundan yıkılışına kadar ki süre içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşturmuş olduğu toplumsal ve siyasi kültürün üzerine inşa edilerek, 1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu, çok kimlikli ve din eksenli yapısından farklı olarak ulus devletçilik anlayışı ile modern, Batılı kurumlarını örnek alan ulus kimlikli bir bağımsız devlet olarak tasarlanmıştır. Ana hatlarıyla laik ve merkeziyetçi bir yönetim sergileyen Cumhuriyet rejimi, ülkenin varlığını ve devamlılığını sağlamak amacıyla çeşitli reformlar başlatmıştır.

İmparatorluğun yıkılışından sonra yaşanan iç ayaklanmalar, dış savaşlar ve devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması ihtiyacı, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik stratejilerinin temelini oluşturmuştur. Modernleşme düşüncesiyle başlatılan reformlar, yalnızca alanlara değil, askeri alanlara da yansımış ve iç-dış tehditlere karşı güçlü bir savunma mekanizması geliştirilmiştir. Egemenliğin korunması, merkezi otoritenin güçlendirilmesi ve laikliğin tesis edilmesi, devletin temel ideolojileri çerçevesinde şekillenmiş ve kurumsallaştırılmıştır.

1930'lu yıllar, ulusal güvenlik anlayışının ve tehdit algısının şekillendiği, iç ve dış tehditlere karşı ne tür tedbirler alınacağı konularının yoğun olarak tartışıldığı bir dönemdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sorunlarını devralan yeni Türkiye, bir yandan bu sorunlar ile uğraşırken, diğer yandan jeopolitik konumunun getirdiği sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmış ve bu sorunlar Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin şekillenmesinde etkin rol oynamıştır. İmparatorluğun yıkılması ile Türkiye, kendisini yeni bir dünya düzenine uyarlamak zorunda kalmıştır. Bu yeni düzen, 20. yüzyılın başlarında yeniden şekillenen uluslararası ilişkiler ve güç dengeleri çerçevesinde, Türkiye'nin güvenlik ve tehdit algısını büyük ölçüde belirleyen faktörler olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye'nin 1930-1940 yılları arasında izlediği güvenlik stratejilerinin, iç ve dış tehditlerle nasıl başa çıktığı ve bu stratejilerin ne ölçüde başarılı olduğu incelenecektir.

İç tehditlere karşı merkezi otoritenin güçlendirilmesi politikası izlenmiş; iç güvenlik politikalarının temelinde, çok uluslu ve çok kültürlü olan yapının dönüştürülerek homojen

bir yapıya kavuşturulması ve ulus devlet inşasına gidilmesi amaçlanmıştır. Bu dönemde radikal dini hareketler ve Kürt isyanlarına karşı merkezi otoritenin etkinliği artırılmış, devlet bu hareketlere karşı sert tedbirler alarak toplumsal güvenliğin sağlanması adına reformlara başlamıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde doğu ve güneydoğu bölgelerinde patlak veren isyanlar, Türkiye Cumhuriyeti döneminde daha güçlü ve organize bir şekilde geniş çaplı bölgelere yayılarak kendini göstermiş, iç güvenlik konusunda ciddi bir tehdit haline gelmiştir. Bu isyanlar, devletin bu bölgelerdeki otoritesini ve saygınlığını azaltarak ulusal bütünlüğü tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır.

1930'lu yıllardaki güvenlik politikalarına etki eden ve 1925 yılında meydana gelen Şeyh Said İsyanı, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki rejim için en büyük tehditlerden biri olmuştur. Kürt milliyetçiliği ile radikal dini unsurların bir araya geldiği bu güvenlik tehdidi, Cumhuriyet ve laik düzen için büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. İsyanı bastırmak için bölgede alınan bir dizi tedbirle merkezi otorite güçlendirilmiş ve güvenlik sağlanmıştır. Ancak, 1930'lu yılların ortalarında Ağrı ve Dersim gibi Kürt isyanları patlak vermiş, bu isyanlar bölgenin güvenlik politikalarını şekillendirerek devletin iç güvenlik politikalarının temelini oluşturmuştur. Bu isyanlar, sadece Kürt milliyetçiliği değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in temel değerlerinden olan laiklik ilkesine karşı tepkiler de içermiştir.

Merkezi hükümet bu dönemde laiklik karşıtı, dini unsurları kullanan hareketlerle de mücadele etmiştir. Bu radikal hareketlerden en önemlisi, 23 Aralık 1930 'da İzmir'in Menemen ilçesinde meydana gelen Menemen olayıdır. Nakşibendi tarikatına mensup bir grubun Cumhuriyet rejimine karşı başlattığı bu isyan girişimi, laik yapıya yönelik büyük bir tehdit olarak algılanmış ve Ankara, bu olayda laiklik ilkesini güçlendirmek amacıyla çeşitli önlemler almıştır. Menemen Olayı, Cumhuriyet rejimi için büyük bir sınav niteliği taşımış ve bu bağlamda önem arz etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tehdit algısını şekillendiren en önemli unsurlardan biri olan bu isyan, devletin iç güvenlik politikalarının temelini oluşturmuştur. Radikal dini akımlara karşı sert tedbirler alınması yoluna açarak laiklik ilkesinin korunması ve toplumun genelinde kabul görmesi için çeşitli reform hareketlerine girişilmiştir. Bu reformlar, ülkenin iç güvenlik politikalarının merkezine yerleştirilmiş, laiklik ilkesine yönelik tehditlere karşı geliştirilen bu politikalar sayesinde

merkezi hükümetin otoritesi güçlendirmiş ve hükümet, bu krizden daha dirençli bir yapıya kavuşarak çıkmıştır. 1930-1940 yılları arasındaki süreçte Türkiye'nin güvenlik anlayışı ve tehdit algısı, iç ve dış etmenler tarafından etkilenecek şekilde şekillenmiştir. Zamanla Türkiye, ulusal güvenlik politikalarının temel prensiplerini oluşturmuş iç ve dış güvenlik konularında sert hamleler yaparak ulusal bütünlüğü ve cumhuriyet rejimini korumuştur.

Bu dönemde Türkiye, iç tehditlere karşı merkezi otoritenin gücünü artırarak, dış tehditlere karşı ise dengeli bir dış politika izleyerek ulusal güvenliğini koruma çabalarını sürdürmüştür. İzlediği güvenlik politikaları, ulusal güvenliğin korunması, Cumhuriyet rejiminin devamlılığı ve uluslararası arenada bağımsız bir aktör olarak var olma hedefleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu süreç sadece askeri tedbirlerle sınırlı kalmamış, devletin toplumsal düzen ve birliği sağlaması amacıyla ideolojik ve kültürel alanlarda da bir dönüşüm süreci başlatıldığını göstermektedir. Doğu bölgesi ile ilgili devlet adamları ve bürokratlar kimi dönemlerde detaylı raporlar hazırlamışlardır. Celal Bayar'ın bölge ile ilgili hazırladığı raporda, Kürt-Türk ayrımı yapılmaması, Kürtlerin okutulup devlet işlerinde çalıştırılması ve bu şekilde devlet otoritesinin sağlanabileceği belirtilmiştir (Bayar, 2020: 25).

1930'lu yıllar, dünyada büyük siyasi ve ekonomik buhranların yaşandığı, uluslararası sistemdeki büyük güçlerin ciddi çatışmalar içinde olduğu ve emperyalist faaliyetlerin yoğun olarak arttığı bir dönem olmuştur. Özellikle Almanya ve İtalya'nın dış politikalarında izledikleri saldırgan tutum, birçok devletin güvenlik stratejilerini yeniden gözden geçirmesine sebep olmuştur.

Almanya'da Adolf Hitler'in iktidara gelmesiyle başlayan Nazi rejiminin yayılcı politikaları ve İtalya'da Benito Mussolini liderliğinde yürütülen Akdeniz'deki genişleme stratejileri, Avrupa ve Akdeniz'deki güç dengelerini değiştirmiştir. Almanya'da Nazi rejiminin hızla silahlanma yarışına girmesi ve İtalya'nın Akdeniz'de genişlemeci bir dış politika izlemesi, ülkeler arasındaki güvenlik eksenli politikaların değişmesine yol açmıştır.

Nazi rejimi, Avrupa'da mevcut statükoyu değiştirmiş; Versailles Antlaşması'nı ihlal ederek hızla ve endüstriyel bir biçimde silahlanma yarışına girmiştir. Yayılcı ve

saldırgan bir tutum benimsenmiş, Doğu Avrupa hedef alınarak Avusturya'nın ilhaki (Anschluss) ve Çekoslovakya'nın Südet bölgesinin işgali ile bölge güvensizlik dönemine girmiştir. Bu gelişmeleri yakından takip eden Türk hükümeti, bir dizi önlem almak zorunda kalmıştır. Tarafsızlık politikasının yanı sıra müttefik devletlerle olan ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmiş, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini dengede tutmaya çalışmıştır. Bu politikalar, Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışının temellerinden birini oluşturmuştur.

Bu dönemde İtalya'da Mussolini yönetimi, Akdeniz'de "Mare Nostrum" (Bizim Deniz) olarak idealleştirdiği düşüncelerini hayata geçirmek amacıyla Etiyopya'yı (Trablusgarp) işgal etmiş ve Arnavutluk'a da askeri müdahalede bulunmuştur. İtalya'nın bu saldırgan politikası, Akdeniz'in ve özellikle Türkiye'nin Akdeniz'deki çıkarlarını ve bölgedeki güvenliğini tehdit eder bir hale gelmiştir. Buna karşılık Türkiye, bölgede yeni ittifaklar arayışına girmiş, askeri hazırlıklarını güçlendirmiştir. Aynı zamanda, kendisi için yaşamsal tehdit oluşturabilecek ülkelerle diplomatik ilişkilerini dengeli ve esnek bir şekilde tutarak güvenliğini korumaya çalışmış, özellikle İtalya ile olan ticari ilişkilerini minimuma indirerek stratejik kaynaklarını koruma yoluna gitmiştir. Türkiye, bu dönemde İtalya'nın saldırgan tutumuna karşı dikkatli ve esnek bir strateji izlemiş, Akdeniz'deki güvenliğini ve ulusal çıkarlarını koruma adına askeri hazırlıklarını artırmıştır. Ayrıca, istihbarat faaliyetlerini güçlendirerek Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni imzalayarak bu sayede bölgesel güvenliği sağlamaya çalışmıştır. Akdeniz'de büyük güçler arasındaki rekabetlerde tarafsız kalmayı başarmış olsa da bu durum, günümüzde hala Türkiye için önemli sorunlar arasında yer alan On İki Ada ve Kıbrıs sorunu olarak kendini göstermiştir.

Türkiye'nin güvenlik önceliklerini belirlemedeki en önemli etkenlerden biri, bu dönemde Balkanlar'daki gelişmeler olmuştur. Bölgedeki gelişmeleri yakından takip eden Türkiye, Almanya'nın saldırgan tutumunu analiz ederek yayılmacı bir eylemde bulunacağını öngörmüş ve 1934 yılında Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya ile Balkan Pakti'ni imzalamıştır. Bu anlaşma dış tehditlere karşı bir savunma mekanizması olup, bölgedeki istikrarı sağlamayı hedeflemiştir. Aynı zamanda, Türkiye'nin Avrupa'daki

güvenlik politikalarının temel dinamiği haline gelmiş ve Almanya ve İtalya'nın yayılmacı politikalarına karşı geliştirilmiş önemli bir güvenlik hamlesi olmuştur.

1930-1940 yılları arasında Türkiye'nin güvenlik anlayışını ve tehdit algısını şekillendiren bir başka gelişme, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yükselişi olmuştur. Sovyetler Birliği 1940' ta Baltık devletleri olan Estonya, Litvanya ve Letonya'yı işgal etmesinden önceki hazırlık süreçleri, Türkiye tarafından tedirginlikle izlenmiş ve bu tehdit algısı, Türkiye'yi Batılı müttefiklerle ilişkilerini güçlendirme çabalarına itmiştir. Bu doğrultuda İngiltere ve Fransa ile bir Karşılıklı Yardım Antlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre, taraflardan birine yapılacak bir saldırı durumunda diğer müttefikler yardım garantisi vermiştir. Aynı dönemde, Türkiye ile İngiltere arasında karşılıklı istihbarat paylaşımları da güçlenmiş, Sovyetler Birliği ile ise bir yandan dengeli bir siyaset izlenirken, dostane ilişkiler sürdürülmeye çalışılmıştır. Sovyetler Birliği'nden gelebilecek tehditlere karşı caydırıcı unsurlar oluşturulmuş, bu denge siyaseti Türkiye'nin Doğu vilayetlerinin güvenliğini sağlamış ve uluslararası arenada Türkiye'nin elini güçlendirmiştir. Alınan önlemler sayesinde Türkiye, uluslararası camiada saygın bir aktör olarak kabul edilmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ilişkilerinde denge ve dostane bir duruş sergileyerek ulusal güvenliğini koruma ve tehditleri oluşmadan bertaraf etme vizyonu belirgin hale gelmiştir.

Bu dönemde gelişen bu olaylar, Türkiye'nin uluslararası sistemdeki yerini koruması ve sınır güvenliğinin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir. Atatürk önderliğinde geliştirilen dönemin güvenlik politikalarına baktığımızda, dış tehditlere karşı kapsamlı savunma stratejilerinin inşa edildiğini görmekteyiz. Türkiye, jeopolitik konumu nedeniyle orta büyüklükte bir ülke olarak tanımlanabilir ve büyük güçlerle ilişkilerinde dikkatli ve uzlaşmacı bir politika izlemiştir. Bölgesinde istikrarı sağlamak ve dış tehditlerden korunmak adına önemli adımlar atmış, ancak yayılmacı ve saldırgan devletler karşısında kimi zaman varoluşsal tehditlerle yüzleşmek zorunda kalmıştır.

1930-1940 yılları arasındaki dönem, Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışının şekillendiği ve risk ile tehdit tanımlarının yeni dünya düzenine göre yeniden belirlendiği bir dönem olması açısından önemlidir. Bu dönemde, genel tehdit algısına karşı direnç kazanmak amacıyla çeşitli adımlar atılmış, ulusal savunma politikaları geliştirilmiş ve

Cumhuriyet'in temel ilkeleri korunmuştur. Türkiye, uluslararası arenada saygınlığını yeniden kazanmayı ve bağımsız bir aktör olarak kabul edilmeyi hedeflemiştir. Geçmişten gelen Musul, On İki Ada ve Kıbrıs konularında yayılmacı bir politika izlemediğini muhatap devletlere deklare ederek tarihi bağları olan toprakları geri kazanmaya çalışan bir ülke imajı vermekten kaçınmıştır.

Bu tez, Türkiye Cumhuriyeti'nin merkezi otoritesinin güvenlik anlayışı ve tehdit unsurları algısının tarihsel dönem içinde geçirdiği değişimi ve özellikle 1930-1940 yılları arasındaki dönemde, iç ve dış gelişmelerle beraber yaşanan değişimi derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bağımsız bir ulus devlet olarak inşa sürecinde karşı karşıya kalınan tehditler, bu tehditlerin merkezi hükümet tarafından algılanma şekilleri ve güvenlik kavramını oluşturmaya yönelik alınan kararlar ile yaşanan güçlüklerin incelenmesi açısından önemlidir. Her ne kadar Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki güvenlik ve tehdit algısına yoğunlaşmış olsa da çalışma, modern Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki tutumunu ve güvenlik politikalarının temellerini gösterme kapasitesine sahiptir.

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki on yılda net bir şekilde tanımlanan güvenlik stratejilerini ve karşılaşılan çok boyutlu tehditlerin ulusal güvenlik politikaları üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde açıklamayı amaçlamaktadır. Yurt içinde, çok uluslu ve kozmopolitik bir kültürü barındıran eski yapıyı ulus devlete dönüştürme çabası sonucunda çeşitli iç tehditler ortaya çıkmıştır. Bu tehditler gerek askeri müdahalelerle gerekse ideolojik, ekonomik ve kültürel alanlarda yapılan devrimlerle bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, uluslararası arenadaki devletler ve yaşanan olaylar karşısında alınan aksiyonlar olayların öncesi ve sonrasındaki durumları ve bu durumların Modern Türkiye üzerindeki etkileri hakkında derinlemesine bir anlayış sunmakta olup, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

1930-1940 yılları, Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme sürecinin hız kazandığı Cumhuriyet'in temellerinin sağlamlaştırıldığı bir dönemdir. Bu dönemin incelenmesi, modern Türkiye'nin oluşum sürecindeki zorlukları, iç ve dış tehdit algılarının nasıl şekillendiğini ve bu algıların devletin güvenlik politikalarına nasıl yansıdığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu tezde “1930-1940 Yılları Arasında Türkiye’de Güvenlik ve Tehdit Algısı” başlığının seçilmesinin temel nedeni, Türkiye’nin güvenlik anlayışının köklerine inerek, günümüz Türkiye’sinin güvenlik anlayışına nasıl etki ettiğini anlamaktır. Genç Türkiye, 1923 yılında kurulduktan sonra, savaşlardan yeni çıkmış, iç ve dış problemlerle uğraşan zayıf bir ülke görünümünden kurtularak; 1930 ’da Yunanistan ile olan sorununu diplomatik yollarla çözmüş ve 1932 ’de Milletler Cemiyeti üyeliği ile uluslararası arenada saygınlığı artmış, yüksek potansiyelli ve stratejik bir aktör olarak bölgede vazgeçilmez bir konuma gelmeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye’nin güvenlik ve tehdit algısı, hem içte merkezi otoriteyi güçlendirme çabaları hem de dışta uluslararası ilişkilerdeki konumunu sağlamlaştırma hedefiyle şekillenmiştir. Balkanlar ve Akdeniz’de artan jeopolitik gerilimlere karşı izlediği denge politikalarının, Cumhuriyet rejiminin devamlılığını nasıl sağladığını anlamamıza imkân tanıyacaktır.

İncelenecek olan bu dönem, Türkiye'nin dış tehditlere karşı geliştirdiği savunma mekanizmalarının yanı sıra, iç tehditlere karşı uyguladığı politikaların da analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Türkiye, 1930-1940 yılları arasında, iç tehdit olarak gördüğü Kürt isyanları ve radikal dini hareketlere karşı merkezi otoriteyi güçlendirme adına alınan kararları ve laik düzenin tesis edilmesi sürecinde yaşananları detaylı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır.

Bu dönemde alınan güvenlik kararları, modern Türkiye’nin uluslararası ilişkilerdeki denge politikasının sonuçlarını detaylı bir şekilde görmemizi sağlayarak hem tarihsel bağlamda hem de günümüz güvenlik politikalarına yönelik olarak önemli bulgular sunacaktır. Tezin bulguları, Türkiye’nin güvenlik stratejileri ve uluslararası ilişkilerdeki duruşu hakkında derinlemesine bir anlayış sağlayarak akademik literatüre önemli katkılar sunacaktır.

Tezin temel sorunsalı, bu dönemde Türkiye’nin karşılaştığı çok boyutlu tehditlerin ülkenin güvenlik politikaları üzerindeki etkilerini anlamaktır. Osmanlı İmparatorluğu’ndan devralınan sorunlarla başa çıkmak zorunda kalan Türkiye, yeni dünya düzenine uyum sağlama sürecinde çeşitli tehditlerle yüzleşmiştir. Bu tehditlerin Türkiye’nin güvenlik algısını nasıl etkilediği, bu algının nasıl bir stratejiye dönüştüğü ve

bu stratejilerin Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini nasıl koruduğu detaylı bir şekilde incelenecektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1930-1940 yılları arasındaki güvenlik ve tehdit algısını inceleyen bu tez, ülkenin kuruluşundan sonraki ilk on yılın devletin güvenlik stratejilerinin nasıl şekillendiğini ve modern ulus devlet yapısının nasıl inşa edildiğini anlamayı amaçlamaktadır. Bu dönemde Türkiye hem iç hem de dış tehditlerle karşı karşıya kalmış, bu tehditlere karşı geliştirdiği stratejilerle Cumhuriyet rejiminin devamlılığını sağlamaya çalışmıştır.

Tezin temel problemi, bu dönemde Türkiye'nin karşılaştığı çok boyutlu tehditlerin ülkenin güvenlik politikaları üzerindeki etkilerini anlamaktır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan sorunlarla başa çıkmak zorunda kalan Türkiye, yeni dünya düzenine uyum sağlama sürecinde çeşitli tehditlerle yüzleşmiş, büyük devletler arasındaki güç çekişmelerinden yararlanarak kendisine yaşam alanı oluşturmuştur. Bu süreçte karşılaşılan tehditlerin Türkiye'nin güvenlik algısını nasıl etkilediği, bu algının nasıl bir stratejiye dönüştüğü ve bu stratejilerin Cumhuriyet'in temellerini nasıl koruduğu detaylı bir şekilde çalışmada ele alınmıştır.

Bu tez, literatürde çok sık çalışılmamış 1930-1940 yılları arasındaki Türkiye'nin güvenlik politikalarını kapsamlı bir şekilde inceleyerek önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu dönemdeki güvenlik tehditleri ve bu tehditlere karşı geliştirilen stratejiler, mevcut çalışmalarda yeterince incelenmemiştir. Tez, Türkiye'nin bu dönemde karşılaştığı iç ve dış tehditleri ve bu tehditlere karşı geliştirdiği politikaları analiz ederek bu alandaki eksiklikleri gidermeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda, Türkiye'nin güvenlik anlayışının kökenlerini anlamamıza yardımcı olarak, bu anlayışın modern Türkiye'nin güvenlik politikalarına nasıl yansıdığını da incelemektedir.

Bu araştırmanın diğer çalışmalardan farkı, Türkiye'nin 1930-1940 yılları arasındaki güvenlik politikalarını hem iç hem de dış tehditler açısından ele almasıdır. Türkiye'nin bu dönemde izlediği denge politikaları, iç güvenliği sağlamaya yönelik reformlar ve dış politikada izlenen tarafsızlık stratejisi, tezin odak noktalarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin bu dönemdeki güvenlik politikalarının Cumhuriyet'in temel

ilkelerine ve modern Türkiye'nin güvenlik stratejilerine nasıl temel oluşturduğunu detaylı bir şekilde analiz eden bu çalışma, diğer araştırmalardan farklı bir perspektif sunmaktadır.

Tezin özgün değeri, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1930-1940 yılları arasındaki ulusal güvenlik politikalarının derinlemesine analiz edilmesi ve bu politikaların Cumhuriyet rejiminin devamlılığı üzerindeki etkilerinin ortaya konulmasında yatmaktadır. Bu tez, dönemin siyasi ve askeri dinamiklerini ele alarak, Türkiye'nin iç ve dış tehditlere karşı geliştirdiği stratejilerin nasıl şekillendiğini ve bu stratejilerin modern Türkiye'nin güvenlik politikalarına nasıl yansıdığını göstermektedir. Ayrıca, tezin akademik değeri, döneme ilişkin özgün belgeler ve arşiv kaynakları kullanılarak artırılmaktadır.

Tezin literatüre katkısı, Türkiye'nin 1930-1940 yılları arasındaki ulusal güvenlik politikalarına dair kapsamlı bir bakış açısı kazandırarak, bu döneme ilişkin literatürdeki eksiklikleri doldurmasıdır. Bu çalışma, Türkiye'nin bu dönemde karşılaştığı iç ve dış tehditleri ve bu tehditlere karşı geliştirdiği stratejileri analiz ederek, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki güvenlik anlayışının kökenlerini anlamamıza olanak tanımaktadır. Ayrıca, modern Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarının temellerini anlamak için önemli bir referans noktası olacak bu çalışma, literatüre yeni perspektifler kazandıracaktır.

Bugün gelinen noktada, Türkiye'nin güvenlik politikalarının hala 1930-1940 yıllarında atılan temellere dayandığı görülmektedir. Türkiye'nin jeopolitik konumu, iç ve dış tehdit algısı, merkezi otoritenin güçlendirilmesi gibi konular, günümüzde de Türkiye'nin güvenlik politikalarının merkezinde yer almaktadır. 1930'lu yıllarda geliştirilen stratejiler, Türkiye'nin günümüzde izlediği güvenlik politikalarının ve uluslararası ilişkilerdeki duruşunun temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu dönemde geliştirilen politikaların bugünkü etkilerini anlamak, modern Türkiye'nin güvenlik stratejilerini ve uluslararası konumunu daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır.

Tezin sınırları, 1930-1940 yılları arasında Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarına odaklanmaktadır. Çalışma, bu dönemdeki iç ve dış tehditleri ve bu tehditlere karşı geliştirilen stratejileri ele alırken, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki gelişmelere ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine de kısaca değinecektir. Ancak, ana odak noktası, 1930-1940 yıllarında Türkiye'nin güvenlik politikalarının şekillenmesi ve bu

politikaların Cumhuriyet rejiminin devamlılığı üzerindeki etkileri olacaktır. Bu bağlamda hem siyasi hem de askeri dinamikler göz önünde bulundurularak kapsamlı bir analiz sunulacaktır. Çalışma, giriş ve sonuç bölümleri dışında üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde güvenlik kavramı, teorik güvenlik yaklaşımları ve ulusal güvenlik konusu işlenecektir.

Bu tezin amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1930-1940 yılları arasında karşılaştığı iç ve dış tehditleri analiz ederek, bu tehditlerin ulusal güvenlik politikaları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Tez, Türkiye'nin bu dönemde izlediği güvenlik stratejilerini ve bu stratejilerin Cumhuriyet rejiminin devamlılığı üzerindeki rolünü inceleyerek, modern Türkiye'nin güvenlik politikalarının temellerini anlamamıza yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Ayrıca, bu çalışma, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki konumunu ve bu konumun güvenlik politikalarına nasıl yansıdığını detaylı bir şekilde ele alarak yapılmış olan araştırmaların desteklenmesi amaçlanmıştır.

Tezin cevap aradığı sorular, Türkiye'nin 1930-1940 yılları arasında karşılaştığı tehditler karşısında nasıl bir güvenlik stratejisi geliştirdiği ve bu stratejilerin Cumhuriyet rejiminin devamlılığı üzerindeki etkilerini anlamaya yöneliktir. Bu sorular arasında, Türkiye'nin bu dönemde karşılaştığı iç ve dış tehditlerin neler olduğu, bu tehditlere karşı geliştirilen stratejilerin nasıl şekillendiği ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki duruşunun bu stratejilere nasıl yansıdığı yer almaktadır. Tez, bu sorulara yanıt ararken, Türkiye'nin güvenlik anlayışının kökenlerini de detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma hazırlanırken, kitaplar, konu ile ilgili güncel akademik makaleler, resmi ve sivil ve dönemin Türkçe, İtalyanca ve İngilizce dergi ve gazeteleri birincil kaynaklar olarak kullanılmıştır. Ayrıca, açık internet tabanlı kaynaklar karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, öncelikle "güvenlik" kavramının tanımı yapılacaktır. Güvenliğin farklı boyutları ele alınacak, ardından "ulusal güvenlik" konusu üzerinde durulacaktır. Bu bölümde, Türkiye'nin 1930-1940 yılları

arasındaki ulusal güvenlik anlayışı, dönemin tehdit algıları ve bu tehditlere karşı alınan önlemler ayrıntılı olarak incelenecektir. Ulusal güvenlik politikalarının temel unsurları ve bu politikaların dönemin koşulları altında nasıl şekillendiği üzerinde durulacaktır.

İkinci Bölümde, "Dış Güvenlik" başlığı altında Türkiye'nin Balkanlar ve Orta Doğu'daki güvenlik politikaları incelenecektir. İlk olarak, Balkan Paketi'nin oluşumu ve On İki sorunu ele alınacak, bu konularda Türkiye'nin gösterdiği stratejik yaklaşımlar ve bölgelerdeki güvenlik çıkarları analiz edilecektir. Ardından, Doğu Anadolu bölgesindeki güvenlik durumuna odaklanılacak ve Sadabat Paketi çerçevesinde Türkiye'nin doğu sınırlarındaki güvenlik stratejileri değerlendirilecektir.

Üçüncü Bölümde ise "İç Güvenlik" başlığı altında, Türkiye'nin 1930-1940 yılları arasındaki iç güvenlik sorunları ele alınacaktır. Bu bölümde, Kürt Sorunu ve bu soruna yönelik geliştirilen güvenlik politikaları detaylı bir şekilde incelenecektir. Ayrıca, Türkiye'deki İslam ve radikal eylemlerle ilgili alınan güvenlik tedbirleri değerlendirilecek ve bu tedbirlerin ulusal güvenlik üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

Bu yapıyla, tezde 1930-1940 yılları arasında Türkiye'de ulusal güvenlik anlayışını kapsamlı bir şekilde ele alan bir çalışma ortaya konulması amaçlanmaktadır. Her bölümde, güvenlik politikalarının teorik ve pratik temelleri analiz edilerek, bu politikaların Türkiye'nin iç ve dış güvenlik stratejilerine nasıl etki ettiği ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

Bu yıllarda Türkiye'de ulusal güvenlik anlayışının nasıl şekillendiği, dönemin iç ve dış tehdit algılarının ulusal güvenlik politikalarına olan yansımaları ve Türkiye'nin bu tehditlere karşı geliştirdiği stratejiler ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin o dönemdeki ulusal güvenlik politikalarının tarihsel, siyasi ve stratejik temelleri analiz edilerek, bu politikaların Türkiye'nin genel güvenlik anlayışı ve uluslararası ilişkiler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

1. BÖLÜM

GÜVENLİK KAVRAMI VE ULUSAL GÜVENLİK ANLAYIŞI

Eski çağlardan beri varlığını sürdüren güvenlik kavramı, tarih kadar eski olmakla beraber, zaman içinde tanımı, içeriği ve uygulama alanları bakımından sürekli değişikliğe uğramıştır. Güvenlik, varlığını sürdürme ihtiyacında olan her bireyin temel ihtiyaçlarından birisidir. Kavramsal olarak geniş boyutlu bir yapıya sahiptir. Basitçe tehdit durumunun olmaması veya olası tehdit durumları karşısında önleyici tedbir alınması olarak tanımlayabileceğimiz güvenlik; kişilerin, devletlerin ve toplulukların varlıklarını koruması dışında ekonomik, siyasi ve çevresel anlamda istikrarı sağlama eylemi olarak açıklanabilir.

Güvenlik kavramını tam anlamıyla kavrayabilmek için tehdit kavramını da derinlemesine anlamak gerekir. Tehdit, güvenliğe yönelik potansiyel veya mevcut bir tehlikeyi temsil eder ve güvenlik ihtiyacını doğuran temel unsurdur. Tehditlerin ne olduğu, kimden veya nereden geldiği ve hangi boyutlarda gerçekleşebileceği, güvenlik politikalarının ve stratejilerinin belirlenmesinde kritik rol oynar. Bu yüzden, güvenliği tam olarak kavrayabilmek için tehdit algısını ve bu algının nasıl şekilleneceğini iyi analiz etmek gerekir.

Geleneksel güvenlik yaklaşımlarında temel dayanak genellikle devlet merkezli ve askeri temelleri olan bir kavramdır. Ancak zamanla tehdit algısının değişmesi, derinleşmesi ve karmaşıklaşması, güvenliğin sadece askeri boyutla sınırlandırılmayacağını göstermiştir. Bu durum uluslararası ilişkiler disiplininde güvenliğin sınırlarının ve niteliklerinin belirlenmesinde teorik ve pratik açıdan zorluk oluşturmuş, net bir tanımlama yapılmasını güçleştirmiştir. Tehdidin ne olduğu, kimin güvenliğinin sağlanacağı, güvenlik sağlamada kimin ya da hangi kurumun sorumlu olduğu ve güvenliğin sağlanması esnasında temel hak ve özgürlüklerin sınırlanıp sınırlanamayacağı gibi sorular, güvenliği çok boyutlu bir kavram haline getirmektedir.

Güvenlik; karışık ve yoğun bir kavram olmakla birlikte genel olarak güven içinde bulunmak ve tehdit unsurlarının olmaması ya da oluşacak tehditlere karşılık tedbir alma

durumu olarak tanımlanabilir (Baysal, 2022: 7). Güvenlik kavramını anlamlandırabilmek için konuya farklı perspektiflerden yaklaşmak zorunludur. Devlet merkezli bir yaklaşımı benimseyen realizm, askeri güvenliği ön planda tutarken, insan güvenliği, ekonomik güvenlik, çevresel yıkımlar ve feminizmi dikkate alan yaklaşımlar, güvenliğin çok boyutlu ve geniş bir çerçevede ele alınması gerektiğini vurgular. Güvenlik kavramını daha iyi tanımlayabilmek için tehdit kavramını da anlamamız gerekmektedir. Tehdit; etken tarafın, edilgen tarafa gönderdiği emirler dışında davranması durumunda maruz kalacağı fiziksel, ekonomik veya başka yollardan yıkıcı durumlarla karşılaşacağı mesajının iletilmesidir.

Bazı durumlarda ise tehdit kavramının varlığı, gerçeklerle bağdaşmayan bir yapıya bürünerek kitlelerini korku ile idare etmek isteyen yöneticiler tarafından ortaya atılan bir olgu haline gelebilmektedir. Yöneticiler öncelik verdikleri konu veya konuları güvenlik sorunu olarak tanımlayıp mücadele etmek için özel haklara sahip oldukları fikrini savunabilirler. Tehdit olarak görülen eylemin bertaraf edilmesi için mücadele edilmesi konusunda alımlayıcı kitleyi ikna etmeleri halinde oluşan sürece güvenlikleştirme süreci denilir. Güvenlik sorunu olarak görülen gelişme alımlayıcı grup tarafından benimsenerek kabul edildiği takdirde sorunun çözülmesi için olağan üstü tedbirlerin alınmasının önü açılır (Miş, 2012: 38). Bu süreç insan hak ve özgürlüklerinin askıya alınmasına kadar gidebilir.

Bundan dolayı tehdit ve güvenlik kavramları, entelektüel bir uğraş haline gelmiş; uluslararası disiplinlerde üzerinde daha çok çalışılması gereken, bireyler ve uluslar için hayati öneme sahip bir alan haline gelmektedir. Ulusal güvenlik kavramı, iç ve dış güvenlik olarak kavramsallaşmıştır. Basitçe dış güvenlik, yabancı devletlerin baskısında olmamak olarak tanımlanabilirken, iç güvenlik ise devletin anayasa ile belirlenen görevlerini gerçekleştirirken karşılaştığı olumsuz ve yıkıcı durumlar olarak tanımlanabilir. (Sancak, 2002: 125). Günümüzde iç ve dış güvenlik kavramları arasındaki ayrımlar kalmamış olup, birey ve devlet güvenliğini birbirlerinden ayrı kavramlar olarak değerlendirme imkânı pek fazla kalmamıştır.

Ulusal güvenlik anlayışı, devletin iç ve dış tehditlere karşı savunma refleksini gösterirken, meşruiyetini korumayı ve ekonomik refahı artırmayı amaçlamaktadır.

Devletin güvenlik politikaları, bu faaliyetler doğrultusunda yaklaşımını genişletmek zorundadır. Ekonomik güvenlik, devletlerin istikrarını sağlamayı amaçlarken, evrensel güvenlik doğal kaynakların korunmasını ve çevresel tehditlerle mücadeleyi kapsar. Siber güvenlik ise dijital altyapı ve veri güvenliğinin korunmasına odaklanır.

Her bir güvenlik alanı, kendi içinde dinamikleri ve tehdit unsurları olan karmaşık bir yapıyı oluşturur. Bu unsurların entegrasyonu ve uyumlu bir şekilde yönetilmesi ise bütüncül bir güvenlik yaklaşımını gerektirmektedir. Tehditlerin karmaşıklaşması, farklı alanlar arasındaki etkilerin artması ve tehdit faktörlerinin çeşitlenerek çoğalması, güvenliğe bütüncül bir anlayışla yaklaşılmasını zorunlu kılmaktadır.

Barry Buzan'a göre güvenliğin beş boyutu vardır ve her başlık birbiri ile bağlantılıdır. Askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel olarak sınıflandırılan bu kavramlar, bir bütün olarak ele alındığında, ulusal ve uluslararası güvenliğin sağlanmasında birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak görülmektedir (Buzan, 1983: 19).

Bu bağlamda, her bir faktör birbiriyle bağlantılıdır ve birinde meydana gelecek değişikliklerin diğer boyutlar üzerinde yansımaları ve etkileri olabilir. Bütüncül bir güvenlik yaklaşımı, çeşitli güvenlik alanlarını bütünleştirerek daha kapsamlı ve etkili bir strateji sunar. Bu yaklaşım, güvenlik tehditlerini sadece askeri ya da fiziksel boyutlarıyla değil, aynı zamanda ekonomik, çevresel ve dijital boyutlarıyla da ele alır. Her bir güvenlik alanının dinamikleri ve tehdit unsurları kendi içlerinde karmaşıklık gösterse de bu alanların bütüncül bir perspektiften yönetilmesi, daha sağlam bir ulusal güvenlik yapısı oluşturur.

Güvenlik kavramının modern dünyadaki anlamı, çok boyutlu bir anlayış ve bütüncül bir yaklaşım gerektirir. Ulusal güvenlik, iç ve dış tehditleri kapsayacak şekilde genişletilmeli ve güvenlik politikaları, bu geniş perspektifi yansıtabilecek şekilde şekillendirilmelidir. Güvenlik, sadece bir ülkenin askeri kapasitesinden ibaret olmayıp, aynı zamanda ekonomik, çevresel ve dijital alanlarda da sürekli bir değerlendirme ve uyum sürecini gerektiren karmaşık bir yapıdır. Bu nedenle, uluslararası ilişkiler disipliniinde güvenlik anlayışının derinlemesine ele alınması ve sürekli olarak

güncellenmesi, ulusal ve küresel düzeyde istikrar ve güvenliği sağlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

1.1 Güvenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Medeni bir şekilde ve daha iyi şartlarda yaşama arzusu, daha çok kaynağı kontrol etme isteğiyle birleşerek insanoğlunu gelişmeye zorlamıştır. Bu gelişim süreci ile güvenlik ihtiyacının yoğunluğu ve çeşitliliği de artmıştır. Başlangıçta tekil bir güvenlik ihtiyacı varken, zamanla grupların, toplumların ve devletlerin güvenlik ihtiyacı ortaya çıkmış; bu güvenlik kavramları, zaman ve çevre faktörlerinin değişmesi ile çeşitlenerek şekillenmiştir. Güvenlik kavramının tarihsel gelişimi, çağın getirileri ve tehdit unsurları ile yakından ilişkilidir. Eski dillerde bugün güvenlik kavramını tanımlayacak net ifadeler olmamasına rağmen, medeni ve sosyal toplumlarda güvenlik ve varoluşsal kavramlar mevcuttur. Güvenlik kavramının tarihsel süreç içindeki değişimini anlamak için, bu kavramın farklı dönemlerde nasıl tanımlandığına ve hangi uygulamalarla sağlandığına bakmak gerekmektedir.

Tarihte bilinen ilk yazılı kanunlardan olan Hammurabi Kanunlarında, modern anlamda güvenlik kavramı net bir şekilde ifade edilmemiştir. Ancak kişi güvenliği, mülk güvenliği ve toplum güvenliğini sağlamaya yönelik yaptırımların amaçlandığı görülmektedir. Örneğin, Hammurabi Kanunlarında, 'Eğer bir adam bir evde gedik açıp ve ev halkına zarar verirse, onu o evin önünde öldürecekler ve onu oraya atacaklardır' (Harper, 1999: 17).

Bu kanun, o dönemde mülk güvenliğini sağlamak ve toplumsal düzeni korumak amacıyla uygulanan yaptırımları göstermektedir. Bu tür düzenlemeler, güvenliğin sağlanması için uygulanan yaptırımların bilinen en eski kaynaklarda bile yer aldığını göstermesi açısından önemlidir.

Güvenliğin tarihsel gelişimi, yalnız askeri değil, ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla da ele alınmasını gerektirir. Antik Roma döneminde güvenlik, askeri savunma ve sınır güvenliği kavramlarıyla ilişkilendirilmiş ve devletin temel

politikalarından birisi olmuştur. Orta Çağ'daki feodal yapıda ise güvenlik, krallıklar ve lordların askeri güçleri ile sınırlı kalmış, genellikle iç güvenlik ve bölgesel savunma mantığı ön planda olmuştur. Zamanla postkolonyal fikirler ve sosyal değişimlerle birlikte güvenlik kavramı daha derin anlam kazanmış, şehir devletçiklerinde ticaret yollarının güvenliği ve ekonomik güvenliğin sağlanması refahın artırılmasında kritik bir rol oynamıştır.

17. yüzyıldan itibaren, günümüz devlet anlayışının temellerinin ortaya çıkmasıyla birlikte güvenlik kavramı da yeniden tanımlanmış ve devletin temel görevlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde Thomas Hobbes, güvenliği devletin varlık sebebi olarak tanımlamış ve bireylerin güvenliğini sağlamak için egemen bir otoritenin gerekliliğini savunmuştur. İnsanlar, farklı kişi ve grupların yıkıcı eylemlerinden ve içinde buldukları topluluktan gelebilecek zararlardan korunmak ve güvenli bir hayat sürdürebilecek koşulları oluşturmak için, tüm kudret ve güçlerini tek bir iradeye indirgeyerek bir heyete devretmeleridir (Hobbes, 2007: 130).

Bir sonraki yüzyılda güvenlik kavramı, toplumsal olayların ciddi etkileriyle şekillenmiş, sınır savunmasının ötesine geçerek toplumsal refahı sağlamaya yönelik bir anlayışa evrilmiştir. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle devletler, ekonomik güvenlik ve toplumsal istikrarın devamlılığı için yeni hamleler yapmışlardır.

18. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin etkisiyle güvenlik kavramı değişimlere uğramıştır. İngiltere'de, sanayileşmenin getirdiği değişimlerle birlikte işçi haklarının korunması ve sosyal güvenlik sistemlerinin kurulmasının önemi ortaya çıkmış, toplumsal değişimlerle birlikte güvenlik politikaları yalnızca askeri değil, ekonomik ve toplumsal güvenlik konularını da kapsamaya başlamıştır. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle işçi haklarının korunması ve sosyal güvenlik sistemlerinin kurulması, bir güvenlik önceliği haline gelmiştir. Artık insanlardan gün boyu amaçsızca vakit geçirmek ve küçük gruplar içinde kendi güvenliklerini sağlamak yerine; itaatkâr, iş birliğine önem veren ve üretime katkı sağlayan bireyler olmaları beklenmiştir. Sanayileşmenin etkisiyle bireylerin güvenlik beklentileri de değişmiş; insanlar küçük gruplar halinde yaşamak yerine, farklı kültürlere sahip geniş kitleler halinde şehirleşmeye başlamış ve yoğun bir nüfus artışı yaşanmıştır.

Bu süreçte, sanayi üretiminin kritik bir parçası haline gelen bireylerin güvenliği, bireysellikten çıkararak kapitalist sistemin sorunsuz işlemlerini ve üretime hizmet etmesini sağlamaya yönelik bir anlayışa evrilmiştir. Sanayileşmenin getirdiği sosyal sorunları yönetmek için sosyal güvenlik sistemleri, sağlık hizmetleri ve işçi hakları gibi alanlarda reformlar yapmışlardır. Bu reformlar, güvenliğin ekonomik ve toplumsal istikrar ile doğrudan ilişkilendirildiği bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir.

Bu dönemde güvenlik yaklaşımındaki değişim, toplumların ekonomik ve toplumsal yapılarındaki dönüşümle doğrudan ilişkili olup, polis teşkilatlarının bu anlayış doğrultusunda kurulmasına ve suçla mücadele kavramının geliştirilmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler, güvenlik kavramının iç yapısının derinleşmesine sebep olmuştur. Devletler, yalnızca askeri tehditlerle değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik sorunlarla da başa çıkmak zorunda kalmış ve böylece güvenlik, çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir.

Güvenlik kavramının 19. yüzyılda geçirdiği dönüşüm, devletlerin sosyal politikalarındaki değişimlerle paralellik göstermektedir. Bu yüzyılda gelişen ulus devlet anlayışının yükselmesi, emperyalizmin güçlenmesi ve Fransız Devrimi'nin etkisiyle Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girmesi, güvenlik kavramını derinden etkilemiştir. Fransa'da 1789' da monarşiye karşı yapılan halk hareketi, büyük toplumsal, siyasi ve askeri değişimlerin başlangıcı olmuştur. Monarşik düzenin sona erdirilip Cumhuriyet rejimine geçilmesiyle Avrupa'daki monarşik sistemler bu gelişmeleri bir tehdit olarak algılamıştır. Bunun neticesinde, Avusturya, Prusya, Britanya ve diğer Avrupa güçleri, devrimi durdurmak ve eski düzeni yeniden tesis etmek amacıyla koalisyonlar kurarak Fransa'ya karşı savaşa girişmişlerdir. Bu savaşlar esnasında Napolyon Bonapart büyük başarılar kazanarak hızla yükselmiş ve halk kahramanı olarak tanınmıştır. 1799' da iktidara gelmesiyle birlikte, Napolyon Savaşları olarak anılan dönemi başlatmıştır. Napolyon savaşları ile Avrupa'nın siyasi haritası yeniden şekillenmiş, kitlesel ordu hareketleri ve askerlik sisteminin temelleri değişime uğramıştır. Stratejilerin yeniden tanımlanması, devletlerin ulusal güvenlik anlayışını etkilemiş ve ulusal güvenlik, devletlerin egemenlik alanlarını belirlemede yeni kaygıları ortaya çıkarmıştır.

Avrupa’da yeni sınırların çizilmesi ve etnik gruplar arasındaki problemlerin artması, güvenlik politikalarının merkezine girmiştir. Emperyalist düşünceler doğrultusunda yapılan hamlelerle güvenlik konusu küresel bir boyuta taşınırken, artan milliyetçi akımlar Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş sürecine neden olan unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu milliyetçi akımlar, Osmanlı egemenliği altındaki farklı milletlerin bağımsızlık isteklerini tetiklemiş ve imparatorluğun iç dengelerini sarsmıştır. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin güvenlik anlayışı da kaçınılmaz olarak değişmiştir. Devlet, sadece dış tehditlere karşı değil, aynı zamanda içeriden gelen milliyetçi hareketlere ve toplumsal huzursuzluklara karşı da kendini koruma zorunluluğu hissetmiştir.

Bu süreçte, Balkanlar ve Orta Doğu’daki güç boşlukları yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu olaylar, dönemin toplumsal, askeri ve siyasi dinamiklerini etkileyerek güvenlik anlayışını şekillendiren başlıca unsurlar haline gelmiştir. Modern çağla birlikte güvenlik kavramı daha karmaşık bir yapı kazanmış ve güvenliğin ekonomik boyutu daha görünür hale gelmiştir. Ekonomik güvenlik yalnızca askeri tehditlerden değil, aynı zamanda finansal krizler ve insanlar arası eşitsizliklerden de etkilenmeye başlamıştır. Bu dönemde devletler, sosyal refahı artırıcı uygulamalara başvurma ihtiyacı duymuştur.

20. yüzyıla gelindiğinde güvenlik kavramı, büyük savaşlar, teknolojik ilerlemeler ve ideolojik çatışmalar etrafında, şekillenirken ulusal ve uluslararası düzeyde derinleşmiştir. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı, devletlerin güvenlik politikalarını yalnızca askeri alana odaklanma fikrini güçlendirdiği gibi, uluslararası bir güvenlik kurumuna olan ihtiyacı da göstermiştir. Buna karşılık, kurulan Milletler Cemiyeti’nin zayıf yapısı ve etkisizliği, güvenliğin uluslararası bir kurum ile sağlanamayacağı fikrini doğurarak devletlerin bireysel olarak silahlanmasını ve kendi güvenlik doktrinlerini uygulamasına zemin hazırlamıştır.

1939-1945 yıllarında gerçekleşen II. Dünya Savaşı ile güvenlik kavramı küresel ölçekte yeniden şekillenmiştir. Bu dönemde, Birleşmiş Milletler Cemiyeti kurulmuş ve uluslararası barış ile güvenliği sağlama çabası güçlenmiştir. Ancak 1947-1991 yılları arasında ortaya çıkan Soğuk Savaş, güvenlik anlayışını daha da karmaşık hale getirmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasındaki askeri ve ideolojik çatışma dönemi, büyük oranda nükleer caydırıcılık, askeri dengeler ve ittifaklar etrafında şekillenmiştir. NATO ve Varşova Paktı gibi ittifakların kurulmasıyla somutlaşmıştır. Aynı dönemde, nükleer silahlanma yarışı ile caydırıcılık kavramı, önemli bir güvenlik unsuru haline gelmiştir. Caydırıcılık teorisi, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki nükleer silahlara dayalı rekabet bağlamında Soğuk Savaş döneminde kavramsallaşmış; rakip ülkelerin olası bir nükleer felaketinde farkında olmaları nedeniyle soğukkanlı hareket etmelerini sağlayan en önemli unsurlardan biri olmuştur (Gündoğdu, 2018: 1). Bu teori, Soğuk Savaş dönemi temel güvenlik anlayışının en etkin faktörlerinden biri haline gelmiş ve iki süper gücün doğrudan bir çatışmaya girmesini engelleyen temel güvenlik faktörlerinden birisi olmuştur. Böylece, tarih boyunca yaşanan en uzun barış dönemi ortaya çıkmıştır (Gözen, 2014: 31).

Soğuk Savaş dönemi, nükleer silahlanmanın getirmiş olduğu büyük güçler arası denge unsuru küresel güvenlik anlayışının temellerinden biri haline gelmiştir. Bu denge, bir barış dönemi sağlamış olsa da devletlerin artık varoluşsal tehditlere sürekli maruz kalmasına sebep olmuştur. Caydırıcılık kavramı, Soğuk Savaş dönemi sonrasında güvenlik anlayışının önemli bir unsuru olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu süreçte, ekonomik, sosyal ve çevresel tehditler de güvenlik kavramının bileşenleri haline gelmiştir.

Yine bu dönemde, ekonomik güvenlik de önem kazanmış, finans ve enerji konuları güvenlik anlayışında kendine yer bulmuştur. Özellikle enerji kaynaklarının kontrolü, birçok devletçe güvenlik politikası haline gelmiş ve stratejik bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde dijital teknoloji ve internet erişiminin yaygınlaşmasıyla siber güvenlik ve tehdit algısı ortaya çıkmış, bu da devletler ve bireyler için yeni bir güvenlik unsuru olarak kabul edilmiştir. Günümüzde, güvenlik kavramı çok boyutlu ve dinamik bir yapıya bürünmüştür. Artık yalnızca birey ve askeri güvenliği değil, çevresel, askeri, teknolojik ve ekonomik konularda da koruma anlamı taşımakta böylece 21. yüzyılın güvenlik anlayışını şekillendirmeye devam etmektedir.

1.1.1 Güvenliğin Teorik Çerçevesi

Aradan geçen bin yıllar boyunca güvenlik kuramı değişimler geçirerek derinleşmiş ve kuramsallaşan uluslararası ilişkiler disiplininin merkezinde geniş bir teorik çerçevede yer alan önemli bir konu haline gelmiştir. Güvenliğin teorik çerçevesini anlamak için çeşitli perspektiflerde nasıl yorumlandığını ve kavramı etkileyen ana akımları incelememiz gerekmektedir. Zaman içinde güvenlik kavramı farklı boyutlar kazanmış ve teorik çerçevesini zenginleşmiştir. Ana akım Uluslararası İlişkiler teorileri, devletin önceliğinin fiziksel varlığını korumak olduğunu söylese de ulusal güvenliğin ancak devletin bekasını sürdürebildiği zaman sağlanabileceği anlayışına dayanır (Rumelili, 2020: 26). Genel olarak askeri konularla ilişkilendirilen güvenlik, zamanla ekonomi, çevre ve toplumsal olaylar gibi alanları da içine alacak şekilde derinleşmiş ve ortaya farklı teorik yaklaşımlar çıkmıştır.

Güvenliğin teorik çerçevesini anlayabilmek için realizm, liberalizm, eleştirel güvenlik çalışmaları, toplumsal güvenlik ve insan güvenliği gibi çeşitli yaklaşımlar ve kavramsal genişlemeler bu alanı daha iyi bir şekilde anlamamıza yardımcı olur. Güvenlik kavramında teorik olarak ilk işlenmesi gereken yaklaşım realizmdir; bu yaklaşım, devleti temel güvenlikten sorumlu aktör olarak görür ve devletin varlığının en önemli amacının sürekliliğini sağlamak olduğu görüşünü savunur. Realist teoriye göre güvenlik, askeri güç biriktirilmesi ve diğer devletlerden gelecek tehditlere karşı savunma halinde kalmayı devletin en önemli amacı olarak görür. Ayrıca realist teoriye göre uluslararası karar alıcılar üzerinde herhangi bir otorite yoktur ve ulus üstü bir yapı tarafından karar alıcıları bağlayıcı bir şekilde düzenleme ve denetleme ikanı bulunmamaktadır. Bu yüzden uluslararası sistemde anarşik bir düzen hakimdir. Uluslararası ortamın bu temel vasfını bu anlamda ilk defa G. Lowes Dickinson, anarşi kavramı ile tanımlamıştır.

Bu anarşik düzen içerisinde güvenlik, egemenlikle doğrudan ilişkilidir ve hayatta kalmanın temel unsuru olarak askeri gücü görür. Bu yaklaşıma göre, devletler diğer devletlerin niyetlerinden emin olamazlar. Dolayısıyla, kendi güvenliklerini sağlamak için sürekli askeri güçlerini artırmaya çalışırlar. Bu da 'güvenlik ikilemi' olarak bilinen olguyu ortaya çıkarır. Bir devletin ülke savunma sistemlerine yapmış olduğu yatırımların

artması, diğer devlet tarafından tehdit olarak algılanır ve bu durum bir silahlanma yarışını başlatır.

Dünyada yaşanan Soğuk Savaş esnasında, savaşan taraflar arasında realist düşünce sistemi kabul görmüştür. Bu sisteme göre, devletler aralarındaki çıkar çatışmalarını ve savaşları bu çerçevede gerçekleştirmiştir. Devletler, uluslararası düzenin temel aktörleridir; bireyler kendi aralarında belirli bir amaç doğrultusunda mücadele ederken, uluslar da kendi çıkarları için rekabet içindedirler. Ulusal çıkarlar ile güç arasında doğrudan bir ilişki vardır ve uluslar, kendi menfaatleri doğrultusunda gücü elde edecek politikalar geliştirmek zorundadır (Uğrasız, 2003: 139).

Realizm, uluslararası ilişkiler disiplinde en eski ve en yaygın kabul gören teorik perspektiflerden biridir. Bu yaklaşım, devletleri uluslararası sistemdeki temel aktörler olarak görür ve bu devletlerin en önemli amacının hayatta kalma olduğunu savunur. Realist teoriye göre, güvenlik öncelikle askeri güçle ilişkilidir ve devletler, diğer devletlerden gelebilecek tehditlere karşı güvenliklerini sağlamak için güç biriktirme eğilimindedir (Ateş, 2009: 19).

Realizmde güvenlik, devletlerin egemenliğiyle doğrudan ilişkilidir ve uluslararası sistemin anarşik yapısı içinde hayatta kalmanın temel unsuru olarak görülür. Thomas Hobbes'un devletlerin "doğal hali" olarak tanımladığı anarşi, realistlerin güvenlik anlayışını şekillendirir. İnsan grupları üzerinde karar verici olarak yalnız bir otorite olmalı ve tek başına faaliyette bulunmalıdır; güvenliğin sürekliliği istendiği için karar vericinin de sürekliliğinin olması gerekmektedir (Hobbes, 2007: 128).

Realizmin karşısında yer alan bir yaklaşım ise liberal teorik yaklaşımdır. Liberal teori, güvenlik kavramını yalnızca askeri güçle sınırlı görmez Adam Smith' den bu yana ekonomik temellere dayanan liberal anlayış, realizmin aksine, uluslararası iş birliği içinde olan devletlerin birbirleri ile savaşma konusunda ihtiyatlı davranacağını savunur. Ticaret ve demokratik kurumların aracılığıyla güvenliğin sağlanabileceğini öne sürer. Liberaller, devletlerin sadece güç mücadelesine odaklanmadığını, aynı zamanda karşılıklı bağımlılık ve iş birliği yoluyla güvenliklerini artıranabileceklerine inanmaktadırlar. Liberal güvenlik anlayışının ana unsuru, uluslararası kurumların ve evrensel normların güç kullanımını

sınırlandırabileceği düşüncesine dayanır. Ancak, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumlar, gıda güvenliği, sağlık ve çevre güvenliği gibi alanlarda ciddi çalışmalar yapmasına rağmen, geleneksel askeri güç kullanımı konusunda tartışmalı bir kurum haline gelmiştir. Tarihsel süreçte de görüldüğü gibi, Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyeleri, çıkarlarına ters düşen durumları reddederek örgütün güvenilirliğini zedelemektedir (Oran, 2009: 64).

Konuyu farklı bir bakış açısıyla ele alırsak, Türkiye örneğinde Türkiye'de 31 Mayıs 2010 tarihinde yaşanan olay önemli bir yer tutmaktadır. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) isimli sivil toplum kuruluşu, İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukayı delmek amacıyla yardım taşıyan bir gemi organize etmiştir. Gemi, Gazze'ye doğru seyrederken içinde bulunan yolcuları ile uluslararası karasularda İsrail askerlerinin saldırısına uğramış ve gemide bulunan yolcularla birlikte bu saldırı, Türkiye-İsrail arasında diplomatik bir krize yol açmıştır.

Bu gelişmeler üzerine, İsrail Genel Kurmay Başkanı Gabi Aşkenazi, Türk Genel Kurmay Başkanı İlker Başbuğ'u aramış; Başbuğ, Aşkenazi'ye yardım gemisine 'askeri güç kullanılmasının vahim ve kabul edilemez olduğunu, bu şekilde müdahalenin çok ciddi sonuçlar doğurduğunu' söylemiştir (Cumhuriyet, 2010). Bu olayda on kişi hayatını kaybetmiş, olay sonrası Türk-İsrail ilişkileri askıya alınmıştır. Uzun süren müzakere süreçlerinin ardından, Türk yetkililer iki ülke arasındaki ilişkileri düzelmek için bir anlaşmaya vardığını açıklamıştır. Ancak İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), yapılan anlaşmayı eleştirmiştir. Bunun üzerine dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 'Böyle bir insani yardımı götürürken günün başbakanına mı sordunuz?' demiştir (BBC News, 2010). Söz konusu vakfa tepkisini bu sözlerle göstermiştir. Bu olay, liberal güvenlik anlayışının savunduğu uluslararası kurumların barışı sağlama konusundaki rolünün zaman zaman yetersiz kalabildiğini göstermektedir. Türkiye-İsrail arasında yaşanan bu kriz, devlet dışı aktörlerin ve kurumların uluslararası güvenlik dinamiklerine ne şekilde etki edeceğini göstermekte olup bu tür olaylar, liberal güvenlik anlayışının teorik sınırlılıklarına da örnek teşkil etmektedir.

Realist ve liberal teoriler, Batı kaynaklı teoriler olmakla birlikte, eleştirel güvenlik çalışmaları bu iki ana akımın ötesinde güvenlik kavramının daha geniş ve farklı bir

perspektiften ele alınmasını savunur. Bu sınırlı bakış açısını eleştiren eleştirel güvenlik çalışmaları, güvenlik kavramının yeniden tanımlanması gerektiğini savunarak Batı dışında yaşanan güvenlik sorunlarının çok az dikkate alındığını düşünür. Bu düşünce, Batılı olmayan güvenlik kuramlarını etkilemiştir. Üçüncü dünya üzerine güvenlik çalışan akademisyenler, Batı kaynaklı kuramların gelişmekte olan devletlerin güvenlik nosyonunu yeterince şekillendiremediğini düşünmektedir. Postkolonyal yaklaşımlar ise bu eleştirileri derinleştirerek, Batı merkezli güvenlik kuramlarının sömürgecilik sonrası toplumların kendine has güvenlik sorunlarını anlamada yetersiz kaldığını savunur.

Postkolonyal güvenlik yaklaşımlarına göre, Üçüncü Dünya ve Güney kavramları, Batı dünyasının dışında olan ülkeler için kullanılır ve diğerleri olarak tanımlanan bu bölgeler her zaman eksik ve aşağı olarak sunulmuştur (Dikmen, 2019: 19).

Bu teoriye göre, Batılı güvenlik kuramları; sömürgeye maruz kalmış toplumlar, yaşanan iç savaşlar, yoksulluk ve zayıf devlet kavramlarına odaklanmazlar Üçüncü Dünya'ya dair güvenlik teorileri süper güçlerin küresel rekabet alanından ve hegemonya mücadelesinden öteye geçmemiş ve oluşan bu statüko güvenlik sorunlarının açmazlarından birisi olarak eleştirel teorinin konusu haline gelmiştir.

Bu akademisyenler, Batılı güvenlik kuramlarının, sömürgecilik sonrası toplumlar, iç savaşlar, etnik çatışmalar, yoksulluk, çevresel bozulma ve devletin zayıflığı gibi sorunlara odaklanmadığını savunmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri bağlamında önem kazanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, güvenlik kavramı sadece devletlerin askeri güvenliğiyle sınırlı kalmamış; insan güvenliği, çevresel güvenlik ve ekonomik güvenlik gibi farklı boyutları da içine alacak şekilde genişletilmiştir. Barry Buzan ve Ken Booth gibi teorisyenler, güvenliğin çok boyutlu bir olgu olduğunu ve bu nedenle sadece devlet düzeyinde değil, bireyler ve toplumlar düzeyinde de ele alınması gerektiğini savunmuşlardır.

1980'li yıllarda, belirsizlik içindeki Avrupa güvenliğinin ve buna bağlı olan sorunların anlamlandırılması çabaları sonucunda Kopenhag Okulu doğmuştur. Bu okul, güvenlik kavramını devlet merkezli askeri bir olgudan ziyade, siyasi, ekonomik, askeri, toplumsal ve çevresel olguların etkileri altında değerlendirmeye çalışmıştır. Güvenliği sadece

devletin varlığı ile sınırlandırmamış, çevre faktörünü de dahil ederek toplum güvenliğinin de en az devlet güvenliği kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Devletin uluslararası sistemin ötesine geçerek güvenliğin toplumsal boyutunu ele alması gerektiğini savunmuştur. Bir toplumun kimliğinin tehdit altında olup olmasını sorgulayan bu yaklaşım, fiziksel güvenliğin ötesinde kültürel varoluşun korumasını hedefler. Göç ve azınlık hakları da bu yaklaşımın ilgi alanına girmekle ve devlet ile uluslararası toplumun alacağı tedbirlerle toplumsal güvenliğin sağlanabileceği vurgulanmaktadır.

Yapısalcı ve post-yapısalcı yaklaşımlar, güvenliğin teorik çerçevesine farklı perspektifler sunarlar. Yapısalcılar, güvenliğin uluslararası sistemin yapısıyla şekillendiğini ve bu yapının devletlerin davranışlarını belirlediğini savunur. Kenneth Waltz 'un yapısal realizm teorisi, bu yaklaşımın en bilinen örneğidir. Yapısal realizm, uluslararası sistemin anarşik yapısının devletleri güç mücadelesine ittiğini ve bu durumun güvenlik anlayışını belirlediğini ileri sürer. Post-yapısalcılar ise güvenlik kavramının sosyal olarak inşa edildiğini düşünürler. Onlara göre, uluslararası ilişkilerde yapıların insanoğlu tarafından inşa edildiği ve bağımsız değişkenler olarak kabul edilmemesi gerektiği savunulmaktadır. Bugün kabul gören kavramların zaman içinde reddedilebileceğini ve kabul görmeyeceğini öne sürerler.

Bu yaklaşıma göre, güvenlik tehditleri ve güvenlik politikaları, sosyal, kültürel ve siyasi süreçler sonucunda ortaya çıkar. Bir devletin ya da toplumun neyi tehdit olarak gördüğü, tarihsel deneyimlerinden, kültürel normlarından ve siyasi ideolojilerinden etkilenir. Post-yapısalcı güvenlik çalışmaları, tüm güvenlik teorilerinin sorunlu olduğunu kabul ederek güvenlik kavramının anlamını sorgular ve bu anlamın nasıl inşa edildiğini analiz eder. Güvenlik kavramı, onu uygulayan aktörlerin veya kurumların kaynakları nasıl kullandıkları, gündemi nasıl belirledikleri ve yaptıkları siyasi uygulamalarda önemli bir rol oynar.

Post-yapısalcılara göre, güvenlik kavramı, uygulayan aktörlerin çıkarlarına ve ideolojik hedeflerine göre şekillenmektedir. Bu aktörler, güvenlik söylemini kullanarak belirli tehditleri vurgulamakta, kaynakların kullanımını yönlendirmekte ve siyasi gündemi belirlemektedirler. Bu nedenle, güvenlik politikaları, sadece objektif tehditlere karşı bir tepki değil, aynı zamanda bu aktörlerin çıkarlarını koruma ve güçlendirme aracı

olarak da kullanılır. Örneğin, 11 Eylül 2001' de gerçekleşen terör eylemlerinin ardından, Amerika Birleşik Devletleri güvenlik politikalarını köklü bir şekilde değiştirmiştir. 'Terörle mücadele' söylemi altında yeni bir söylem geliştirerek terörizmi birinci tehdit olarak ulusal güvenlik gündemine almıştır. ABD önderliğindeki Batılı büyük güçler, terörizme destek verdiğini iddia ettikleri devletlere yaptırımlar uygulamış ve Afganistan ile Irak örneklerinde olduğu gibi yönetimleri devirmekte ve hatta işgal etmektedir (Aydın, 2012: 84).

Postyapısalcılara göre bu işgallerin gerçekleşmesi için hukuki alt yapı oluşturulmuş ABD güvenlik politikalarını yenilemiş ve askeri harcamalarını yükseltmiştir. Bu gelişmelerle yetinmeyip uluslararası hukukta yaptığı değişiklikler ile güvenliğini yeniden inşa etmiş, küresel çıkarlarını maksimize etmek için bu durumu kullanarak Irak ve Afganistan'ı işgal etmiştir. Bu olaylarda görüldüğü gibi, post-yapısalcı güvenlik anlayışına göre, güvenlik kavramı ve politikaları, toplumların ve devletlerin güvenlik algılarını şekillendiren, belirli çıkarlar ve ideolojik hedefler doğrultusunda inşa edilen sosyal yapılar olarak görülmektedir. Aktörler, bu kavramı kullanarak kendi güçlerini pekiştirmek, toplum üzerinde daha fazla hakimiyet kurmak ve kendi yönetimlerini meşrulaştırmak amacıyla güvenlik söylemini bir araç olarak kullanırlar. Bu bilgiler bağlamında, teorik güvenlik kavramı sürekli gelişen ve değişen bir yapıya sahiptir. Realistlerin askeri güvenliğe odaklanması, liberal güvenlik anlayışının iş birliği ve karşılıklı bağımlılık düşüncesi, eleştirel ve post-yapısalcı yaklaşımların güvenliği ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ele alması kadar çok geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu çeşitlilik, güvenlik teorilerinin uluslararası ilişkilerde daha iyi anlaşılması için çok boyutlu bir bakış açısını gerektirdiğini göstermektedir.

1.1.2 Yeni Güvenlik Anlayışı

Lider temelli ve ulus odaklı, askeri yapıya dayanan klasik güvenlik kuramlarının aksine, yeni güvenlik kuramları insan odaklı bir temele dayanmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve iletişim olanaklarının hızla ilerlemesi güvenlik algısını dönüştürmüş; yeni güvenlik alanları ortaya çıkarmıştır. Birey güvenliği, ekolojik güvenlik, ekonomik

güvenlik, sağlık güvenliği, enerji güvenliği, gıda güvenliği ve bilişim güvenliği gibi çeşitli sınıflara ayrılmıştır.

Yeni güvenlik konularına, devletler arası rekabetlerin değişmesi, teknolojik gelişmeler, yapay zekâ ve uzay teknolojilerinin güvenlik üzerindeki etkileri de dahil olmuştur. Savaşların yöntemleri ve savaşan ülkelerin dinamiklerinin nasıl değiştiği kadar, artık savaş stratejilerinin de geçmişten günümüze nasıl bir değişim geçirdiğini bilmek gerekmektedir. İnsanoğlunun yaptığı savaşların türü, teknolojisi, stratejileri zaman içinde değişmesine rağmen insan her zaman aynı insan olarak kalmıştır. İnsanoğlu bugün kıtalar ötesine balistik başlıklarla büyük yıkımlar gerçekleştirecek olan savaş teknolojilerine sahip olması, insansız hava ve yer sistemlerini savaşlarda kullanır hale gelmesine rağmen son emirleri yine kendisi verdiği için düşman unsurlara karşı yapılacak hamlelerin son kararını yine kendisi vermektedir. Bu yüzden dolayı savaşın doğası hiçbir zaman değişmemiş ama güvenlik ve güvenlik kuramları değişime uğramıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, 'kimin' ve 'neyin' güvenliğinin sağlanması gerektiği soruları ve bu başlıkların yeniden sınıflandırılması ihtiyacı doğmuştur. Yapay zekâ ve büyük veri, devletlerin güvenlik tehditlerini daha hızlı ve etkin şekilde tespit etmelerine olanak tanırken, bu teknolojilerin kötüye kullanılma olasılığı da yeni tehditleri beraberinde getirmiştir. Siber güvenlik, özellikle bu bağlamda öne çıkmış ve devletlerin sadece fiziksel sınırlarını değil, dijital altyapılarını da koruma zorunluluğunu gündeme getirmiştir.

Uzay teknolojilerinin gelişimi, uzaydaki uyduların ve diğer teknolojik unsurların korunması gibi yeni güvenlik sorunlarını beraberinde getirmiştir. Devletler arası rekabet artık sadece kara, deniz ve hava sahasında değil, aynı zamanda siber uzayda ve uzayda da kendini göstermektedir.

Ekolojik güvenlik ise iklim değişikliği ve doğal kaynakların tükenmesi gibi sorunlarla bağlantılı olarak giderek daha fazla önem kazanmıştır. Bu bağlamda, ekolojik güvenlik, sadece çevrenin korunması değil, aynı zamanda insan sağlığı ve sürdürülebilir kalkınmanın da temel bir unsuru olarak kabul edilmektedir. İklim değişikliği, su

kaynaklarının azalması ve doğal afetlerin artması, devletler için yeni güvenlik tehditleri doğurmuş ve bu tehditlerin uluslararası iş birliği ile ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Ekonomik güvenlik de yeni güvenlik anlayışının merkezinde yer almaktadır. Küreselleşme ve ekonomik karşılıklı bağımlılık, devletlerin ekonomik istikrarını koruma zorunluluğunu artırmış; ekonomik krizlerin ve ticaret savaşlarının ulusal güvenlik üzerinde doğrudan etkileri olduğu anlaşılmıştır. Ekonomik güvenlik, yalnızca devletler arası ilişkileri değil, aynı zamanda bireylerin refahını ve toplumsal istikrarı da doğrudan etkileyen bir alan haline gelmiştir.

Sağlık güvenliği, özellikle küresel salgınlar ve pandemilerle birlikte, yeni güvenlik anlayışının önemli bir bileşeni olarak ortaya çıkmıştır. COVID-19 pandemisi, sağlık güvenliğinin ne kadar kritik olduğunu ve küresel sağlık krizlerinin ulusal güvenlik üzerinde nasıl bir yıkımda bulunabileceğini göstermiştir. Bu bağlamda, sağlık güvenliği sadece bireylerin sağlığını korumakla kalmayıp, aynı zamanda devletlerin ekonomik ve sosyal istikrarını da güvence altına almayı hedeflemektedir.

Enerji güvenliği, ülkelerin enerji kaynaklarına erişimlerinin güvence altına alınması ve enerji tedarikinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanması anlamında stratejik bir öneme sahiptir. Enerji güvenliği hem ulusal güvenlik hem de uluslararası ilişkilerde kritik bir unsur haline gelmiş; enerji kaynakları üzerindeki kontrol mücadeleleri ve enerji tedarik hatlarının güvenliği, devletler arası gerilimlerin ve iş birliklerinin ana konusu olmuştur.

Gıda güvenliği, nüfus artışı, iklim değişikliği ve tarımsal üretimdeki değişimler nedeniyle giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Gıda kaynaklarının güvenliği, ulusal güvenliğin sağlanması kadar, aynı zamanda küresel istikrar ve barışın korunması açısından temel bir unsurdur.

Bilişim güvenliği, dijitalleşen dünyada hem bireylerin hem de devletlerin karşılaştığı en büyük tehditlerden biri haline gelmiştir. Bilgiye erişim; bilgi güvenliği ve siber saldırılar, modern toplumların en savunmasız olduğu alanlardan biridir. Bu alandaki güvenlik önlemleri, yeni güvenlik paradigmasının merkezinde yer almaktadır.

Bu yeni güvenlik anlayışı, sadece devletlerin değil, aynı zamanda bireylerin, toplulukların ve küresel sistemin güvenliğini bir bütün olarak ele almayı gerektirmektedir. Bu geniş kapsam, eleştirel güvenlik anlayışı ile daha da derinleşmektedir. Eleştirel güvenlik çalışmaları, geleneksel anlayışın sınırlarını zorlayarak güvenlik teorisine toplumsal eşitsizlikler ve iktidar ilişkileri gibi kavramları da dahil eder. Aynı zamanda 'güveniksizleştirme' kavramı ile, belirli bir durumun güvenlik tehdidi olarak tanımlanmasının önüne geçmeyi amaçlar. Mevcut tehditlerin normal siyasi süreçlere döndürülmesini savunur. Bu süreç, güvenlik politikalarının şeffaflaşmasını ve daha demokratik bir şekilde yönetilmesini destekler.

Bu yaklaşım güvenlikçi perspektifin aksine, güvenlik tehditlerini daha kapsayıcı ve bütünleşik bir boyutta ele alarak olağanüstü tedbirlerin alınmasını engellemeyi amaçlar. Güvenlik kavramının sınırlarının iktidara sahip aktörler tarafından çizilmesi, karar vericilerin kabul etmediği bir olgunun güvenlik tehdidi olarak tanımlanmasını zorlaştırır ve bu süreçte güvenlik politikalarının demokratik denetim altında tutulmasını savunur. Siyasal söylem kontrol edilen ve sistemli bir yapıya sahip olmasından dolayı güvenlik kavramı, çıkarlar doğrultusunda kullanılarak istismar edilebilecek bir durumdadır (Ağır, 2022: 130). Karşılaşılan olgunun güvenlik tehdidi olarak tanımlanmasının önüne geçilmesi veya mevcut güvenlik tehditlerinin normal siyasi süreçlere geri döndürülmesi, güvenlik politikalarının meşruiyetini tartışılır hale getirebilir. Yeni Güvenlik anlayışı olarak tanımlanan bu kavramlar bütünü, üç farklı açıdan inceleyebiliriz 'Tehlikenin olmaması' edilgen boyutu, 'zarara ve kayba uğramamak' etken boyutu ve 'korku içinde olmamak' ise metot boyutu olarak kabul edilir. Tehdit kavramını tam olarak anlamadan güvenliği, güvenlik kavramını anlamadan ise yeni güvenlik konusunu tam olarak kavramak mümkün değildir. Bu çalışmada kapsamı daraltmak adına, sadece güvenlik kavramının etken ve edilgen yönleri incelenecektir.

1.1.3 GÜVENLİĞİN ETKEN BOYUTU

Yeni güvenlik anlayışına göre, tehdit algıları eski dünya düzenine nazaran her gün değişmekte ve sayıları artmaktadır. Bu kadar çok sayıda tehdidi analiz etmek verimli

olmayacağından, yeni güvenlik anlayışıyla en çok bağlantılı olan birkaç tehdit unsuruna yer verilmiş ve aşağıda açıklanmıştır.

1.1.3.1 Kitle İmha Silahları ve Bireysel güvenlik

Soğuk Savaş döneminde oluşan devletler arası güç dengesi, müttefik ve dost devletlerin silahlanma üzerinde bir kontrol mekanizması kurmasına olanak sağlıyordu. Bu sayede silahlar sınırda tutabiliyorken, günümüzde nükleer silahlar dünyanın farklı bölgelerine dağılmıştır. Uluslararası ticaretin liberalleşmesiyle, silah tüccarları ve lobicilik faaliyetlerinde bulunan devletler, küresel silah pazarından daha fazla pay almak istemiştir. Bunun sonucu olarak, küresel silah pazarı büyümüş ve tahrip gücü daha yüksek, daha ucuz silahların piyasaya arzı artmıştır. Bu durum bireysel güvenlik açısından ciddi tehdit oluşturmaktadır. Kitle imha silahlarının yayılması, yalnızca devletler arası çatışmaların değil, aynı zamanda terörizm gibi asimetrik tehditlerin de artmasına neden olmuştur. Bireyler, bu tehditler karşısında savunmasız hale gelirken, devletlerin güvenlik politikaları da yeniden şekillenmek zorunda kalmıştır.

1.1.3.2 Küresel Terörizm

Terörün tam bir tanımının yapılması zordur. Genel olarak, siyasi bir amaca ulaşmak adına yapılan sistemli olarak korku, panik ve dehşet unsurlarının kullanıldığı bir strateji türüdür (Kemik, 2021: 169).

Yıllarca dünya üzerinde terör örgütlerinin en güçlü varlık sebeplerinden biri, kuzey ülkeleri ile güney ülkeleri arasındaki giderek artan sosyal ve ekonomik farktır. Küreselleşmenin getirdiği yeni pazarlara ulaşma yeni ve ucuz hammadde temin etme gibi faktörler kuzey ülkeleri için zenginlik ve refah kaynağı olmuşken, güney ülkeleri açısından daha fazla fakirlik ve daha fazla sorun haline gelmiştir. Bu ülkelerin arasındaki makasın açılması, gündün güne terör örgütlerinin militan toplumlarına ve sempatican kazanmalarına yardımcı olmaktadır.

Yenilenen güvenlik sorunlarından birisi de küreselleşen dünyada silah sanayinin seri üretime geçerek maliyetleri düşürmesi olmuştur. Çoğu zaman herhangi bir denetleme

faaliyeti olmadan, ücretini ödeyen her gruba silah satılması, terörizme karşı güvenlik anlayışını değiştirmekle kalmamış, terör eylemlerini daha şiddetli, sansasyonel ve küresel hale gelmesine yol açmıştır. Artık sınırlı alanlarda eylem yapan teröristler, bir ofisten dünyanın başka ucundaki bir bölgeye küresel çapta saldırı gerçekleştirmektedir. 1980 yılından günümüze kadar ülkesinin doğu ve kuzey kesimlerinde terör eylemlerine yoğun bir şekilde maruz kalan Türkiye, son yıllardaki terörizmin küreselleşmesiyle mücadele yöntemlerini değiştirerek kararlılıkla devam etmektedir.

1.1.3.3 Uluslararası Örgütlü Suçlar

Devletlerin dış tehditlere karşı korunması ve iç işlerinde düzenin sağlanması olarak tanımlayabileceğimiz güvenlik kavramı teknolojik imkanların artması ve iletişim ağlarındaki hızlı gelişme ile sadece askeri tehditlerle sınırlı kalmamış; ekonomik, sosyal ve çevresel tehditler de bu kavramın içine dâhil olmuştur. Bu çerçevede uluslararası örgütlü suçlar, devletlerin egemenliğini ve uluslararası güvenlik ortamını tehdit eden önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle devlet şuuruna erişemeyen Kongo, Somali, Uganda gibi ülkelerdeki yönetimsel zaafların fazla olması rüşvet, mafyacılık ve sahtekarlığın fazlalığı devletlerin kontrollerini ve otoritelerini zayıflatması ile suç çetelerinin gelişip kartelleşerek güçlenmeleri sonucunda organize suç örgütleri kavramı yeni güvenlik tehditleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel alandaki ticaretin önündeki engellerin kaldırılması için yapılan uluslararası düzenlemeler bu gruplara yeni hareket alanları açmaktadır (Altan, 2016: 74).

Bu suçlar, çok fazla kişi tarafından organize bir şekilde gerçekleştirilmekle birlikte devlet sınırlarını aşarak kontrol mekanizmalarını zorlayan bir yapıya dönüşmüştür. İnsan kaçakçılığı, silah ticareti ve kara para aklama gibi suçlar, devletlerin güvenlik politikalarını yeniden şekillendirmeye zorlayan tehdit unsuru haline gelmiştir. Örgütlü bir şekilde işlenen bu suçlar devletin güvenlik politikalarını ihlal etmek ile kalmaz aynı zamanda uluslararası güvenlik sistemlerinin istikrarlı bir şekilde çalışmasına da engel olur. Örgütlü suçların en belirgin özelliklerinden biri, devletin zayıf olduğu veya yolsuzluk gibi yapısal sorunların hüküm sürdüğü bölgelerde rahat faaliyet alanları bulma

eğiliminde olmasıdır. Bu durum, suç örgütlerinin devlete nüfuz etmesine ve devlet otoritesinin zayıflamasına zemin hazırlar. Örneğin, uyuşturucu kaçakçılığı sadece uyuşturucunun üretildiği ülkeleri değil, aynı zamanda tüketildiği ülkeleri de etkileyen küresel bir sorundur. Bu nedenle, suç örgütleri küresel bir tehdit olarak değerlendirilmekte ve bu tehde karşı uluslararası iş birliği zorunlu hale gelmektedir.

Uluslararası örgütlü suçlarla mücadele, devletlerin tek başına gerçekleştiremeyeceği bir görev haline gelmiştir. Bu bağlamda, uluslararası örgütler, bölgesel iş birlikleri ve devletler arası koordinasyon suçla mücadelede kritik bir rol oynamaktadır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) gibi örgütler, uluslararası örgütlü suçlara karşı mücadelede önemli bir platform sunmakta ve devletlerin bu tür suçlara karşı ortak hareket etmesini sağlamaktadır. Örneğin 2023 yılında UNODC'un katkılarıyla dünya genelinde 350 ton uyuşturucu madde, üye devletler yardımı ile güvenli bir şekilde imha edilmiştir (Crime, 2023).

Bu suçlar, yalnızca bir devletin sınırları içinde kalmayıp uluslararası ölçekte güvenliği tehdit eden bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, devletlerin bu suçlarla mücadele ederken uluslararası iş birliği ve koordinasyonu güçlendirmesi gerekmektedir. Güvenlik kavramının etken boyutu göz önüne alındığında, örgütlü suçların bertaraf edilmesi için yalnızca iç güvenlik politikaları yeterli değildir. Küresel ölçekte etkin güvenlik stratejilerinin uygulanması gereklidir.

1.1.3.4 Uluslararası Göç Hareketlerine Bağlı Olarak Demografik Güvenlik

Bir ülkeye başka bir ülkeden yapılan göçler özellikle yoğun bir şekilde olursa o ülkenin bekasını tehdit eder. İlk olarak, ulusun demografik yapısı değişir, ardından toplumsal bütünlük bozulur. Kontrolsüz şekilde gelen göçmen yığınları, hedef ülkenin kaynaklarının hızla tükenmesine yol açar ve bu durum, o ülkenin vatandaşları ile göçmenler arasında iş sahaları ve iş imkanları konusunda rekabetin oluşmasına yol açar. Bu durum, yaşanan tüm olumsuzlukları göçmenlere bağlayan ve istismara açık hale gelen bir kitlenin oluşmasına yol açar. Bu grupların artması, yaşanacak şiddet eylemlerine bağlı olarak ciddi iç güvenlik sorunlarına yol açtığı gibi göçmenlerin güvenliklerini de tehdit eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arap baharı sonrasında 2011 yılından itibaren Suriye'den kaçan sığınmacılar Avrupa'ya doğru göç etmeye başlamış sonrasında mülteci akınının baş göstermesi ile ciddi bir insani kriz ortaya çıkmıştır. 2015 yılında Akdeniz'de hayatını kaybeden ve kaybolanların sayısı yaklaşık dokuz yüz bin kişi olmuştur (Kanat, 2018: 77).

2011 yılında başlayan bu insani krize karşı Avrupa, ancak 2015 yılında mülteci konusunu gündemine almıştır. Bu süreç Avrupa'nın birçok ülkesinde sosyal ve ekonomik baskılara neden olmuştur. Türkiye ise uyguladığı 'açık kapı politikası' ile sınır güvenliği konusunda birçok sorunla karşılaşmış, mültecilerin yanlarında iç güvenliği tehdit eden silah, uyuşturucu gibi iç güvenliği tehdit eden maddeleri getirmeleri nedeniyle ciddi iç güvenlik tehditleri oluşmuştur (Aras, 2023: 483).

Suriyeli mültecilerin geçici oldukları düşüncesiyle, kapsamlı bir yerleştirme politikası yapılmamış ve Türkiye'deki bazı il ve ilçelerde Suriyeli nüfusu orantısız bir şekilde dağılmıştır (Kayaoğlu, 2023: 130). Mültecilerin entegrasyonunda hedeflenen sonuçların elde edilememesi, toplumsal uyumu zorlaştırmış, yerel halk arasında endişe ve düşmanlık bazı bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bu durum, zaman zaman ciddi iç güvenlik sorunlarına yol açmıştır.

2024 yılının haziran ayında, Kayseri'de Suriyeli bir mültecinin küçük bir çocuğa yönelik gerçekleştirmiş olduğu saldırı sonrasında, bölgedeki toplumsal gerilim iyice tırmanmıştır. Olayın ardından Kayseri'de yaşayan halk, mültecilere karşı sert tepkiler göstermiş, çeşitli protestolar düzenlemiştir. Sosyal medya üzerinden organize olarak mültecilere yönelik öfke dolu söylemler artmış, mültecilerin yoğun olarak yaşadığı mahallerde birçok iş yeri tahrip edilmiş, araçlar ateşe verilmiş ve bazı evlerde kundaklanmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2024: 1). Tepkiler sadece bireysel düzeyde kalmamış, bazı gruplar saldırgan eylemler düzenleyerek kamu düzenini tehlikeye atmıştır. Bu durum hem mültecilerin hem de yerel halkın güvenliğini tehdit eden çatışmaların ortaya çıkma potansiyelini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Olay, göç politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini acil hale getirmiştir. Ayrıca, tarih boyunca düşman ülkelerin bu tür göç hareketlerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilecekleri unutulmamalıdır.

1.1.3.5 Küresel Salgın Hastalık Tehdidi ve Sağlık Güvenliği

Küreselleşme ile, birlikte zenginler ile yoksullar arasındaki gelir adaletsizliği uçurumu sürekli artmış, yoksul ülkelerdeki insanlar sağlık bütçelerinden yeterince pay alamamıştır. Bu durum, salgın hastalıklar ve ölümcül virüsler gibi unsurları, ülke güvenliği için yeni tehditler haline getirmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Çin'in Hubei Eyaleti'nin Wuhan kentinde Aralık 2019' da ortaya çıkan yeni koronavirüsün neden olduğu hastalığa, 11 Şubat 2020 tarihinde COVID-19 adını vermiştir. Aynı kuruluş, virüsün yayılma hızı, ciddiyeti ve yetkililerin gerekli önlemleri almamasını gerekçe göstererek, 12 Mart 2020' de COVID-19'u pandemik bir hastalık olarak ilan etmiştir (BBC N. , 2020).

2020 yılında tüm dünyada etkili olan küresel salgın, maske, tıbbi malzeme ve solunum cihazı sıkıntısı çeken, kendi kendine yetemeyen ülkelerin yardıma muhtaç hale geldiğini göstermiştir.

1.1.3.6 Çevresel Tehditler

Güvenlik kavramının bir öznesi haline gelen çevre, özellikle son dönemde uluslararası ilişkiler ve ulusal güvenlik politikalarında önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Geleneksel güvenlik anlayışı, daha çok askeri tehditler ve siyasi çatışmalar üzerine yoğunlaşırken, çevresel tehditler giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Çevreyle ilgili tehditler, ülkelerin doğal kaynaklarının tükenmesi, iklim değişikliği, doğal felaketler, su kaynaklarının azalması ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi unsurları kapsamaktadır. Bu tehditler, sadece bir ülkenin sınırları içinde değil, bölgesel ve küresel düzeyde etkileri olan karmaşık ve çok boyutlu sorunlardır. Doğal kaynakların tahrip edilmesi, küresel ölçekte insanlığın varlığını tehdit edecek bir büyüklüğe ulaşmıştır. İklim değişikliği, kuraklaşma, toprak erozyonu ve biyolojik çeşitliliğin azalması, tüm ekolojik düzeni ve insanlığı olumsuz derecede etkilemektedir (Algan, 2002: 21).

Devletlerin sınırları dışına taşan kirli hava, komşu devletlerde yaşanan nükleer facialar ve suların kirlenmesi sadece ilgili ülkeyi etkilemekle kalmamış, komşu devletlerden başlayarak tüm dünyada etkisini göstermiştir. Bu durum, çağın ölümcül hastalıklarına yakalanan kişi sayısını artırmış ve çeşitli hastalıkların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca, insan nüfusunun yoğun şekilde yaşadığı kıyı şeritlerinin küresel ısınma nedeniyle sular altında kalması, verimli tarım arazilerinin yok olmasına yol açmıştır. Bu tehditler gıda ve su ihtiyacının arttığı bir dönemde devletlerin güvenlik anlayışlarını tehdit eden bir unsur olmaktadır. Özellikle temiz su ve gıda üretimi ile doğrudan ilgili olan çevresel güvenlik alanında karşılaşılan tehditler etki hızı bakımından askeri tehditler gibi hızlı olmasa bile en az geleneksel tehditler kadar önemlidir (Kaypak, 2012:16).

1.1.3.7 Teknolojik Tehditler

Küreselleşme, üzerinde mutabakata varılamamış bir kavram olsa da en önemli özelliklerinden biri deşıştirici ve dönüştürücü etkisinin kabul edilmesidir. Sınırlar hatta kıtalar ötesi ekonomilerin iç içe geçmesi, nüfus hareketleri ve benzer ürünlerin uzak pazarlarda alıcı bulması, küresel ilişkilerin artmasına ve yerel kimliklerin bu etkileşimden etkilenecek dönüşmesine, hatta çatışmasına yol açmaktadır. Küreselleşmenin getirdiğı bu dönüşümle teknoloji hızla yaygınlaşmış, ancak teknolojinin bu baş döndürücü hızı beraberinde bir dizi yeni tehdit de getirmiştir. Bu tehditler hem bireylerin hem de devletlerin güvenliğı açısından kritik bir öneme sahiptir. 21. yüzyılda kullanımı giderek artan iletişim, bilgi, robotik teknolojiler ve yapay zekâ, ülkeler içinde ve uluslararası düzeyde yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasına yol açmış olup devletlerin güç kapasitelerini değıştirerek küresel güç dengelerini yeniden düzenleyen bir yapıda olmuştur (Çifçi, 2024: 158).

Teknolojik tehditler, temel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin kötüye kullanılması, siber saldırılar, kritik altyapılara yönelik tehditler, yapay zekâ ve biyoteknoloji alanlarındaki riskler olarak sınıflandırılabilir. Günümüzde internet ve dijital teknolojilerin yaygınlaşması, bilgiye erişimi ve paylaşımı kolaylaştırmış, ancak siber saldırılar ve dijital dolandırıcılık gibi yeni tehditleri de beraberinde getirmiştir.

Teknolojik imkanların artması, terörist grupların güçlenmesini sağlamakla beraber daha fazla esneklik ve hızlı hareket etme kabiliyeti kazandırmıştır (Kimberley I. Thachuk, 2018). Bu bağlamda, teknolojinin sunduğu avantajlardan tam anlamıyla yararlanabilmek için güvenlik ve etik standartların sıkı bir şekilde uygulanması, devletler ve bireyler tarafından öncelikli bir mesele olarak ele alınmalıdır.

1.1.4 GÜVENLİĞİN EDİLGEN BOYUTU

Güvenliğin edilgen boyutu, özellikle tehditler karşısında pasif kalmayı, saldırılara karşı savunmasız olmayı ve dış etkilere karşı yetersiz kalmayı ifade eder. Bu bağlamda güvenlik, sadece aktif önlemler ve saldırgan stratejilerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda savunmasız kalındığında veya tehditler karşısında harekete geçmekte zorlanılması konularını da ele almalıdır. Edilgen güvenlik, özellikle devletlerin ya da toplumların tehditlerle karşı karşıya kaldığında çeşitli nedenlerle yeterince hızlı veya etkili tepki veremediği durumları tanımlar. Bu güvenlik anlayışı, yalnızca askeri kapasiteyle sınırlı kalmaz; siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel tehditlerle mücadeleyi de içerir. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve karmaşık tehditlerin çoğalmasıyla birlikte bu kavram daha da önem kazanmıştır. Gerçekleşen ya da gerçekleşme olasılığı yüksek olan tehditler karşısında savunmasız kalmak, güvenliğin edilgen boyutunu belirgin hale getirir.

Bir devletin ya da toplumun edilgen bir güvenlik pozisyonunda olmasının çeşitli nedenleri olabilir. İlk olarak, devletin savunma kapasitesi veya kaynakları, tehditleri önceden tespit etmek veya onlara zamanında ve etkin bir şekilde karşı koymak için yeterli olmayabilir. Çevresel felaketler karşısında altyapısı zayıf olan devletler, bu tehditler karşısında edilgen bir tutum sergileyebilir. 2022 yılı yazında Pakistan devleti, tarihinin en büyük sel felaketlerinden biriyle karşı karşıya kalmış; aşırı yağışlar sonucu ülkenin geniş kesimlerini etkilenmiş ve altyapı eksikliği nedeniyle milyonlarca insan yerinden edilmiştir. İçişleri Bakanı Salman Sufi ABD, İngiltere ve Birleşik Arap Emirlikleri ülkelerin yardımlarına rağmen daha fazla uluslararası yardıma ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir (BBC, 2022).

Pakistan'ın altyapısının yetersizliği, erken uyarı sistemlerinin eksikliği ve sel önleme çalışmaları yapılamaması gibi sebepler, ülkenin çevresel felakete karşı edilgen bir pozisyonda kalmasına sebep olmuştur. Pakistan devleti, uluslararası yardım çağrısında bulunmak zorunda kalmış bu çevre felaketi devletin edilgen güvenlik politikasını daha belirgin hale getirmiştir. Bu bağlamda edilgen politika izleyen devletlerin uluslararası normlara ve uluslararası kurum ve oluşumlara daha fazla destek vermektedirler (Kolsuz, 2021: 294).

Güvenliğin edilgen boyutu, aynı zamanda bireylerin güvenliğiyle de ilgilidir. Bireyler, devletin onları koruyamaması durumunda kendilerini güvende hissedemezler. Bu durum, sosyal güvencelerden yoksun olan, sağlık hizmetlerine erişimi sınırlı bireyleri olduğu kadar siber saldırılar ve kişisel verilere yönelik tehditlerle başa çıkamayan bireyleri de içerir. Özellikle günümüz dünyasında, kişilerin dijital dünyada savunmasız kalmaları, güvenliğin edilgen boyutunu daha da genişletmektedir. Siber güvenlik tehditlerine karşı bireylerin ve devletlerin yeterli hazırlık yapmaması, büyük güvenlik açıklarına neden olabilir ve bu durum toplumsal güvenlik üzerinde yıkıcı etkileri olur.

Güvenliğin edilgen boyutu uluslararası ilişkilerde de önemli bir yer tutar. Küçük ve zayıf devletler, büyük güçlerin etkisi altında kalarak uluslararası arenada pasif bir rol oynamak zorunda kalarak kendisinden daha güçlü olan devletlerin desteklerini almaya çalışmaları sonucu bu devletlerle ilişkileri yanlış yöne doğru gidebilir. Kendisinden daha güçlü bir ülke ile geliştirilen yanlış ilişki daha zayıf olan ülkenin o devletin uydusu haline gelmesine sebep olabilir. Bu durum devletin yapısının bozulmasına yol açabilmektedir.

Edilgen konumda olan devletler, jeopolitik dengelerde etkin bir şekilde yer alamaz ve bu durum onların edilgen bir güvenlik anlayışına sahip olmalarına yol açar. Büyük devletlerin ekonomik ve askeri gücü karşısında, küçük devletler dış tehditlere karşı savunmasız kalabilir ve bu da uluslararası güvenlikte dengesizliklere neden olur. Küçük devletler, genellikle büyük güçlerin etkisi altında kaldıkları için kendi güvenlik politikalarını bağımsız bir şekilde belirleyemezler. Güvenliğin edilgen boyutu, günümüz dünyasında güvenliğin pasif ve savunmasız durumunu temsil eder. Devletlerin kaynak yetersizliği, siyasi istikrarsızlık, altyapı eksiklikleri ve bireylerin dijital dünyada

savunmasız kalması gibi unsurlar, güvenliğin edilgen boyutunu oluşturan temel etmenlerdir. Bu da bize, güvenliğin sadece aktif ve askeri müdahalelerle değil, aynı zamanda zayıfların ve savunmasızlıkların giderilmesiyle de sağlanması gerektiğini gösterir.

1.2 Ulusal Güvenlik Kavramı ve Tanımları

Ulusal güvenlik kavramı, en yalın tanımıyla; bir ulusun bir bütün olarak korunması durumunu ifade eder. 1648 Vestfalya Barışı ile ulus devletlerin temelleri atılmış ve devletlerin sınırları içinde kendilerine has bir otorite meydana getirerek uluslararası bir sistem kurulmuştur (Çiftçi, 2018: 685). Bu süreç, uluslararası ilişkiler anlayışını şekillendirmiş ve devlet sisteminin bir yansıması olarak ulusal güvenlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde ulusal güvenlik, diğer uluslardan gelen tehditlere karşı devletin askeri kapasitesi ile güvenliğinin sağlanması anlamına gelmekteydi. Başlangıçta ulusal tehditlere karşı askeri kapasitenin kullanımını savunan ulusal güvenlik anlayışı, Soğuk Savaş döneminde yeniden şekillenmiş ve zamanla daha karmaşık bir hale gelmiştir. Bu süreçte nükleer caydırıcılık kavramı ulusal güvenliğin önemli bir unsuru haline gelmiştir.

Ulusal güvenlik; ulusların varlığını sürdürebilmesi, vatandaşların refahını artırabilmesi ve egemenliğin korunabilmesi için alınan tedbirleri ve politikaların tümünü ifade eden bir kavramdır. Tarihsel süreç içerisinde ulusal güvenlik kavramı çeşitli dönüşümler geçirerek kapsamını genişletmiş ve farklı disiplinler tarafından çok boyutlu olarak ele alınmıştır.

Bu durum, ulusal güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde esnek ve dinamik yaklaşımların benimsenmesini zorunlu kılar. Uluslararası aktörler arasında güç ve kapasite farklılıkları olduğu için, ulusal güvenlik tek bir kavramla açıklanamaz; her devlet, kendi koşullarına ve çıkarlarına göre esnek ulusal güvenlik stratejileri geliştirmek zorundadır. Genişletilmiş güvenlik perspektifinde, devletlerin ulusal güvenliklerini koruyabilmek için değişen dünya ve tehdit algılarına uyum sağlamaları ve vatandaşlarının güvenliğini çok boyutlu bir eksende düşünmeleri gerekmektedir.

Artık sadece devletler arası çatışmalar değil, terörizm, siber saldırılar ve iklim değişikliği gibi küresel tehditler de ulusal güvenliğin bir parçası olarak değerlendirilmeye başlandı. Bu yeni tehditler, ulusal güvenlik politikalarının kapsamını genişleterek devletlerin bu yeni koşullara uyum sağlamasını zorunlu kıldı.

Ulusal güvenlik anlayışını klasik ve yenilikçi güvenlik kavramı olarak tanımlarsak, klasik güvenlik anlayışı devletin egemenliğini savunması ve vatandaşlarını korumasını öncelikli görür. Bu anlayış, devletin toprak bütünlüğünü dış düşmanlara karşı askeri bir güçle koruma yeteneğine odaklanır. Ulusal güvenlik, realizm teorisi doğrultusunda, devletlerin varlıklarını sürdürebilmek için askeri güç kullanmaları perspektifine dayanır. Soğuk Savaş döneminde ise, iki kutuplu bir mücadele dönemi içinde devletler kapitalizm ve kominizm gibi ideolojilere karşıda kendilerini savunma yoluna gitmişlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan nükleer caydırıcılık kavramı, ulusal güvenlik anlayışını daha da derinleştirmiştir.

Yenilikçi bir bakış açısıyla ulusal güvenlik kavramını incelediğimizde, güvenliğin geleneksel askeri tehditlerin ötesine geçtiğini görürüz. Bu kavram, ekonomik, çevresel, siber ve toplumsal güvenlik gibi farklı alanları da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Devletlerin ulusal güvenliği artık sadece askeri alanla sınırlı kalmayıp güvenlik kavramına; ekonomi, çevre, sağlık ve bilgi (data) gibi unsurlar da eklenmiştir.

Günümüzde ulusal güvenlik kavramı, sadece askeri tehditlere karşı savunma anlayışı olmaktan çıkarak, o devrin şartlarındaki tüm tehdit unsurlarını kapsayan bir kavram haline gelmiştir. Ulusal güvenlik, sürekli değişen ve çok boyutlu bir kavramdır. Devletler, ölçülmesi ve karşılaştırılması zor olan farklı yetenek kombinasyonlarına sahiptir; farklı öğelere atanacak ağırlık zamanla değiştiğinden, bu durum daha da güçleşmektedir (Waltz, 1979: 131).

Bu nedenle ulusal güvenlik stratejileri, sürekli olarak güncellenmesi ve yeniden değerlendirilmesi gereken bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde devletler, ulusal güvenlik politikalarını şekillendirirken, çok boyutlu tehditlere karşı koyabilecek esnek ve bütüncül bir yaklaşım benimsemek zorundadır. Bu yaklaşımlar kısa vadeli tehditleri bertaraf etmeyi gerektirdiği kadar, uzun vadede ulusal çıkarları da korumayı

hedeflemeyerek küresel dinamiklere uyum sağlayan, proaktif ve adaptif bir anlayışla yönetilmesi gereken bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

1.2.1 Ulusal Güvenlik Stratejileri

Ulusal güvenlik stratejileri, genel anlamda ulusal güvenliğe katkı sağlamak amacıyla, devletin diplomatik, ekonomik ve askeri unsurlarının geliştirilmesi, uygulanması ve koordinasyonunu içerir. Devletler ulusal güvenlik stratejilerini kullanarak karşılaştıkları tehditleri kendi imkanları ile ortadan kaldırmaya çalışırlar (İşyar, 2008: 2). Bir başka deyişle, ulusların uzun vadede güvenliklerini sağlamaya yönelik yapacağı planlamalardır. Bu planlar, devletin hangi olayları tehdit olarak görüp nasıl bir mücadele yolu izleyeceğinin belirlenmesini sağlamakla birlikte her devlet için değişkendir. Bir devletin tehdit olarak algıladığı unsur, başka bir devlet için tehdit olarak görülmeyebilir. Örneğin; ABD tarafından ciddi bir tehdit olarak görülen nükleer silahlanma konusu, Kuzey Kore gibi bir ülke için savunma mekanizması ve rejim güvenliğini sağlayan bir etken olarak kabul görmektedir.

Bu durumda, ABD'nin nükleer silahlanmayı azaltma ve nükleer silahların yayılmasını önleme stratejisi, Kuzey Kore içinse tehdit unsuru olarak kabul edilirken Kore'nin güvenliğini sağlamak için nükleer başlıklı uzun menzilli balistik füze girişimleri, ABD tarafından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde, Güney Çin Denizi'nde askeri kapasitesini artırarak tatbikatlar yapan Çin Halk Cumhuriyeti, kendi deniz güvenliğini sağlama ve bölgesel çıkarlarını koruma amacı taşırken, ABD ve bölge ülkesi olan Tayvan tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Dahası, Güney Çin Denizi'ndeki adalar üzerinde askeri üslerinin olması da ABD'nin müttefikleri ve ortaklarını tehdit etmektedir (Brands, 2018: 16).

Çin, bu askeri genişlemeyi deniz ticaretini güçlendirme ve güvenlik stratejisi gereği olarak görürken, ABD bunu bir tehdit unsuru olarak algılamaktadır. Ulusal güvenlik stratejilerinin açmazlarından biri olarak değerlendirebileceğimiz devletlerin tehdit algılarının göreceli olması, her devletin kendine has bir güvenlik stratejisi oluşturmasını

zorunlu kılar. Bu stratejiler, temel bazı kavramlar üzerine inşa edilir: tehdit ve tehdit algısı, kamu güvenliği, ulusal çıkarlar ve hedefler, potansiyel düşmanlara karşı alınacak önlemler gibi konular bu stratejilerin temel taşlarını oluşturur. Bu stratejiler, jeopolitik ve ekonomik bağlama göre şekillenirken uzun vadeli vizyonlardır. Düşmanlık potansiyeli olan yapılara karşı alınacak önlemler, ulusal güvenlik stratejilerinin bir diğer önemli unsurudur. Potansiyel düşmanlar, devletin egemenliğine ve menfaatlerine doğrudan ve dolaylı bir şekilde zarar verebilecek devletler, kurumlar veya aktörler olabilir. Bu düşman unsurlarına karşı alınacak önlemler, askeri caydırıcılık, diplomatik baskı, ekonomik yaptırımlar ve istihbarat faaliyetleri gibi çeşitli yöntemleri içerir.

Askeri caydırıcılık, saldırganca tutumları daha başlamadan önlemeyi hedeflerken, diplomatik baskı ise uluslararası alanda oluşturulacak ittifaklar ve iş birlikleri ile düşmanların etkisiz hale getirilmesini amaçlar. 1937 yılında Ege ve Trakya'da yapılan Trakya Manevralarında, ani bir saldırı karşısında karşılaşılabilecek olaylar gözlemlenmiş ve gerekli tedbirlerin alınıp alınmadığı test edilmiştir (Kostak,2016: 226). 1923-1938 yılları arasında, Mustafa Kemal Atatürk'ün koordinesiyle Türkiye'nin gerçekleştirdiği tatbikatlar, ordunun savaş gücünü test etmek, caydırıcılık kapasitesini artırmak ve dış dünyaya askeri hazırlıklarını göstermek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda, 1924 yılında İzmir Harp Oyunu, 1925 yılında gerçekleştirilen İzmir Kemalpaşa Ordu Manevraları, 1928 yılında yapılan İstanbul-Gelibolu Manevrası, 1934 yılının Nisan ayında düzenlenen Ege Manevraları, 1935 yılından itibaren Trakya'da yapılan tatbikatlar, 1936 yılında İstanbul Harp Akademisi'nde tümen düzeyinde gerçekleştirilen tatbikat ve 1937 yılında Ege ve Trakya'da icra edilen manevralar askeri caydırıcılık konusunda Türkiye'nin bu dönemdeki tutumlarını gösteren önemli örneklerdir.

İstihbarat faaliyetleri ise potansiyel tehlikenin oluşmadan önce çözümlenerek ulusal güvenlik stratejilerinin proaktif bir şekilde uygulanmasını sağlarken ekonomik yaptırım seçeneği ise uluslararası alanda düşmanların izole edilmesini ve ekonomik olarak zayıflatılmasını hedefler.

Ulusal güvenlik stratejilerinin esnek ve değişken bir yapıda olması, devletlerin değişen küresel ve bölgesel dinamikler karşısında gelişmelere uyum sağlayabilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Geleneksel askeri tehditlerin yanı sıra, siber saldırılar, terörizm,

iklim değişikliği ve pandemiler gibi yeni nesil tehditler de ulusal güvenlik stratejilerinin kapsamına girmektedir. Bu nedenle, devletlerin güvenlik stratejileri, bu çeşitlenen tehditlere karşı koyabilecek esnekliği ve dinamizmi içermelidir.

Esnek ve dinamik ulusal güvenlik stratejileri, kısa vadeli tehditleri bertaraf etmenin yanı sıra, uzun vadede ulusal çıkarları korumayı ve geliştirmeyi hedefler. Aynı zamanda, devletlerin güvenlik stratejileri, uluslararası iş birlikleri ve ittifaklar aracılığıyla küresel dinamiklere uyum sağlayan bir anlayışla yönetilmesi gereken bir süreçtir. Türkiye'nin bölgesel dinamiklere uyum sağlama çabası doğrultusunda, sınırlarına kadar gelerek güvenlik tehdidi oluşturan Irak ve Şam İslam Devleti (DEAŞ) terör örgütüne karşı 2018 yılında gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı Harekâtı, Türkiye'nin bölgesel güvenliğini sağlamak ve tehditleri bertaraf etmek amacıyla hayata geçirilmiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı sonrasında, DEAŞ terör örgütü Türkiye sınırlarından temizlenmiş ve örgütün bölgedeki ilerleyişi durdurulmuş Türkiye'nin yanı başında kurulmak istenen terör devletine darbe vurulmuştur (Kaya, 2020: 151). 24 Ağustos 2016 tarihinde başlayıp, 29 Mart 2017 tarihinde sona eren harekât, toplamda 218 gün sürmüştür. Bu ve buna benzer operasyonlar, devletlerin güvenlik stratejilerini sürekli olarak güncelleyip değişen tehditler karşısında en uygun savunma mekanizmalarını oluşturmaları açısından önem teşkil etmektedir.

1.2.2 Ulusal Güvenlik ve İç Tehditler

Ulusal güvenlik kavramı, sadece fiziksel tehditlere karşı savunmayı değil, aynı zamanda ekonomik, siyasi ve toplumsal yapıyı da savunmayı kapsar. Bu yapıların güvenliğinin sağlanması, askeri savunma kadar önemlidir. Ekonomik istikrar, bir devletin uluslararası arenada bağımsız hareket edebilmesini ve kararlarını ekonomik baskılardan bağımsız şekilde alabilmesini sağlar. Siyasi açıdan güvende olan bir devlet, meşruiyetini güçlendirir ve iç ile dış tehditlere karşı daha güçlü direnç gösterir. Toplumsal güvenliğin sağlanması ise devleti oluşturan bireylerin, devletin meşruiyetine olan inançlarını pekiştirir ve uygulanacak kararların etkisini artırır.

Devleti oluşturan en temel unsur, farklı kültürel yapılara sahip toplulukların ortak bir ulusal kimlik anlayışı altında birleşmesidir. Ancak bu ulusal kimlik, ayrılıkçı hareketler, terörizm, etnik ve mezhepsel çatışmalar gibi iç tehdit unsurları tarafından tehlikeye atılabilir. Bu tür tehditler, toplumdaki adalet anlayışını sarsarak toplumun moralini bozabilir, otoriteye olan güveni sarsabilir ve ekonomik yapıyı bozarak ulusal güvenliği tehlikeye sokabilir.

Ulusal güvenlik açısından iç tehditler oldukça önemlidir. Bu tehditler, devletin uluslararası alandaki itibarını zedeleyerek dış müdahalelere açık hale getirebilir. İç kargaşa ve çatışmaların yaşandığı bir ülkede dış politika zayıflar ve diğer devletlerle olan ilişkilerde devleti dezavantajlı bir konuma düşürür. Bu durum devletin egemenlik sorunu ile karşılaşmasına zemin hazırlar. İç tehditlerle başa çıkmak için harcanan kaynaklar, devleti zayıflatarak dış tehditlere karşı olan direncini de düşürür.

İç tehditlerin kökeninde toplumsal eşitsizlikler, adaletsizlikler, ezilen sınıflar ve marjinal topluluklar vardır. Devletin, toplumsal adaleti, ekonomik eşitliği ve siyasi katılımı artıran politikalar geliştirmesi, iç tehditlerin kaynağını kurutmak için hayati önem taşır. Bu nedenle, devletin iç tehditlere karşı alacağı önlemler, toplumsal bütünlüğü pekiştiren, kapsayıcı politikalarla adil bir yönetim izleyerek başarılı olabilir. Bu sadece askeri ve polisiye tedbirlerle değil, ortak kimlik, toplumsal mutabakat ve kültür alanlarında atılacak olumlu adımlarla gerçekleştirilebilir. Devletin vatandaşlarına olan aidiyet duygusunu güçlendirmesi, iç tehditleri azaltan en kritik etmenlerden biridir.

Bu anlamda, tüm toplumu etkileyip şekillendirecek güce sahip olan devletin, iç tehditlere karşı etkin bir mücadele yoluna girmesi, ulusal güvenliğin sağlanması açısından son derece önemlidir. İç istikrarın korunması, devletin ulusal güvenlik stratejilerinin merkezinde yer almalı ve devletin tüm kurumları bu stratejilerle uyumlu bir şekilde çalışmalıdır. Bu anlamda bilinmesi gereken bir konu da devletlerin ulusal güvenlik çalışmalarında güvenlik konusunu bir tehdit halinde ele almasıdır. Güvenlik, konstrüktivist bir yapıda tanımlandığında, buna karşı alınacak güvenlik tedbirleri yasal bir zemine oturmuş olur. İktidar sahipleri herhangi bir konuyu güvenlik tehdidi olarak sunarak olağanüstü önlemler alma gücünü kendilerinde bularak ve bu önlemleri meşrulaştırabilirler (Baysal, 2015: 63). Bir konunun güvenlik tehdidi olarak inşa

edilmesi, bu konuda olağanüstü tedbirlerin alınmasını meşrulaştırabilir, ancak bu süreç bazı olumsuz sonuçlara yol açabilir. Sivil hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, basın özgürlüğünün ihlali, toplumsal kutuplaşmanın derinleşmesi, otoriter yönetim eğilimlerinin güçlenmesi ve adaletsizliklerin artması gibi sorunlar, güvenleştirme sürecinin olası olumsuz sonuçları arasında yer alır. Bu unsurlar, güvenleştirme sürecinin otoriterleşmeyi, toplumsal gerilimleri ve ahlaki değerlerin zayıflamasını tetikleyen etkiler arasında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

1.2.3 Ulusal Güvenlik ve Dış Tehditler

Dış tehditler, devletin siyasi istikrarına, toprak bütünlüğüne ve ekonomisine doğrudan veya dolaylı yollardan zarar verme potansiyeline sahip olup, dış politika savunma stratejileri ve uluslararası konumunu belirleyen kritik bir faktördür.

Bir devletin varlığı, onun uluslararası sistemdeki mevcudiyetine dayanır; dış tehditler bu varlığın işleyişine müdahale ederek egemenliğini zayıflatabilir, hatta yok edebilir. Dış tehdit kavramı, 20. yüzyılın ortalarında Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte değişime uğramış ve kapsamı genişlemiştir. Bu tehditler, askeri operasyonlar, ekonomik yıkıcı yaptırımlar, diplomatik baskılar ve siber alanda saldırılar olarak kendini gösterir. Tehdit unsuru, dış tehdidi oluşturan devletin yapısına ve tehdit altındaki devletin özelliklerine göre şekillenir. Bu tehdit türlerinden askeri olanı, en klasik türü oluşturur. Doğrudan ya da dolaylı olarak askeri güç kullanarak savaşlar, sınır çatışmaları ve ilhak etmelerle kendini gösterirken devletin fiziksel varlığına yönelik en doğrudan tehdidi oluşturur.

Dış tehditleri bertaraf etmek için genellikle devletler ittifak kurma, diplomatik girişimler ve caydırıcılık kat sayısını arttırmaya yönelik eylemlerde bulunurlar. Soğuk Savaş döneminde, karşıt kutuplu ülkelerin nükleer silahlara sahip olması, birbirlerine doğrudan askeri müdahalelerde bulunmalarını engellemiş ve bu dönemde uzun süreli bir 'soğuk barış' dönemi yaşanmıştır. Devletler, yalnızca gerçekleşen tehditlere karşı değil,

gelecekte gerçekleşmesi muhtemel ihtimallere ve belirsiz durumlara karşı da hazırlıklı olmak zorundadır. Bu noktada, istihbarat analizi, stratejik öngörüler ile oluşacak tehditleri önceden tespit etmek ve bu tehditlere uyum sağlamak zorunlu hale gelmiştir.

Olası ekonomik yaptırımlara karşı alternatif ticaret yolları geliştirmek, siber saldırılara karşı dijital altyapıyı güçlendirmek veya bölgesel ittifaklarla askeri caydırıcılığı artırmak gibi adımlar, dirençli bir yapı geliştirme politikalarıyla sağlanabilir. Dış tehditler, zayıf ve ekonomik olarak dışa bağımlılıkları yüksek ülkeler için daha ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Bu devletler, güçlü ülkelerin askeri tehditlerine, siyasi ve ekonomik müdahalelerine karşı egemenliklerini korumakta zorlanabilirler. Ayrıca, küreselleşmenin etkisiyle dış tehditlerin doğası da değişmiş ve bu tehditler devletin sınırlarını aşarak bölgenin güvenliğini hatta küresel güvenliğe zarar verecek hale gelmiştir. Siber saldırılar, uluslararası terörizm ve küresel biyolojik silahlar bunun en belirgin örnekleridir.

1.2.4 Ulusal Güvenlik Politikalarının Tarihsel Süreci

1648 Vestfalya Barışı, uluslararası sistemin temellerini atmış bir barış anlaşması olarak kabul edilir. Avrupa'da süre gelen 30 Yıl Savaşları'nı bitirmiş devletler arasında yeni bir düzeni şekillendirmiştir. Bu sayede, egemen devletler kendi sınırları içinde mutlak bir otoriteye sahip olmuş, iç içlerinde bağımsız hale gelerek uluslararası sistemde bir aktör haline gelmiştir. Toprak bütünlüğü, bağımsızlık, ulusal egemenlik gibi kavramlar modern ulus devletlerin temel unsurları haline gelmiştir.

18. yüzyılda güvenlik politikaları, daha çok sınır güvenliğini korumakla ve askeri güç ile ilgiliyken, Sanayi Devrimi ile endüstriyel üretim de bu politikalara dahil olmuştur. Sanayi kapasitesini artırma ve kaynak yönetimi, bu dönemde güvenlik politikalarının bir unsuru haline gelmiş ve ulusal güvenliğin bileşenleri arasında yerini almıştır. Devletler arasında gelişmiş bir sanayi alt yapısı kurmak ve dış kaynaklara ulaşmak için küresel bir rekabet başlamış, bu süreç de sömürgecilik faaliyetlerine yol açmıştır.

I. Dünya Savaşı'nda devletlerin yaşadığı yıkım, uluslararası sistemdeki güç dengelerinin ne denli hassas olduğunu göstermiştir. Savaşın yol açtığı ekonomik buhran ve toplumsal huzursuzluklar, devletlerin ekonomik ve toplumsal dayanıklılıklarını

güvence altına almalarını mecburi kılmıştır. II. Dünya Savaşı ise ulusal güvenlik politikalarının çok boyutlu ve kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermiştir. Bu dönemde kutuplar arasındaki ideolojik savaş güçlenmiş, dolayısıyla güvenlik politikalarına ideolojik ve kültürel mücadeleler de eklenmiştir. Ulusal güvenlik politikalarının tarihsel gelişimine etki eden bir diğer unsur ise uluslararası hukuk ve kurumlardır. Bu yapılar, devletler arasındaki hukuku düzenleme, uluslararası barışı geliştirme ve devletlerin kuvvet kullanımında uyulması gereken hukuki çerçeveyi belirleme açısından önemli rol oynamaktadır.

I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti, uluslararası kurumların ulusal güvenlik üzerindeki etkisini ilk defa göstermesine rağmen başarısız olmuştur. Üye devletlerin cemiyetin temel amaçlarına aykırı hareket etmeleri, karar mekanizmalarının yetersizliği yüzünden zamanla işlevsiz hale gelmiştir (Polat, 2020: 1965). Ardından kurulan Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası barışı sağlama konusunda etkin bir rol oynamıştır. BM, adalet temelli ve kuvvet kullanımını sınırlandıran bir uluslararası sistem oluşturma yönünde önemli adımlar atmıştır. BM içinde Güvenlik Konseyi'nin kurulması, uluslararası krizlere müdahale yetkisi tanıyarak küresel güvenliği sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca, uluslararası mahkemelerde yapılan yargılamalar, adaletin sağlanması ve savaş suçlularının cezalandırılması konusunda önemli bir zemin oluşturmuştur.

İnsani yardım hamleleri, çatışma bölgelerinde sivillerin korunması ve insani krizlerin hafifletilmesi için kritik bir rol üstlenmiştir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren, nükleer silahların geliştirilmesi, devletler arasındaki güç dengesini kökten değiştirmiştir. Nükleer caydırıcılık doktrini, devletlerin ulusal güvenlik stratejilerinin merkezine yerleşmiş ve bu silahların yayılmasını önlemek amacıyla Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT) imzalanmıştır. Bu antlaşma, nükleer silahların yayılmasını engellemeyi hedefleyerek küresel güvenliği artırmaya yönelik önemli bir adım olmuştur. İki kutup arasında askeri tehditlerin azalarak yumuşama dönemine girilmesi sonucu, analistler arka plana atılan ve askeri tehdit taşımayan riskleri inceleme fırsatı bulmuş; güvenlik kavramının içine, 1972' deki Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nda dile getirilen çevresel güvenlik kavramı da dahil edilmiştir (Açıkmeşe, 2011: 47).

Teknolojinin gelişmesi, sadece nükleer alanda değil, aynı zamanda siber güvenlik, uzay teknolojileri ve biyoteknoloji gibi alanlarda da ulusal güvenlik politikalarının yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Günümüzde siber saldırılar, ulusal güvenlik için en büyük tehditlerden biri olarak görülmekte olup devletler, bu tehditlere karşı savunma stratejileri geliştirmenin yanı sıra saldırı kapasitesini de artırmakta ve bu alanda teknolojiye yatırım yapmaktadır. Bu durum, ulusal güvenlik politikalarının teknoloji ile ne denli iç içe geçtiğini ve bu politikaların nedenli değişim içinde olduğunu göstermektedir.

1.2.5 1930-1940 Yılları Arası Güvenlik Perspektifi

1930-1940 yılları arasında Türkiye'nin güvenlik anlayışı ve tehdit algısı, iç ve dış dinamiklerden fazlası ile etkilenmiştir. Erken cumhuriyet öncesi yılların etkilerinin devam ettiği bu dönem, ülke savunma sistemlerinin güçlendiği, güvenlik politikalarının şekillendiği, sınır hatlarının netleştirildiği ve ulusçu bir anlayışa geçildiği önemli bir zaman dilimidir. Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde, iç ve dış politikalarda Osmanlı'dan miras kalan çeşitli sorunlar çözüme kavuşturulmuş ve radikal değişimlere gidilmiştir. Toplumsal ve kültürel yapının dış dünyaya entegre olabilmesi için sanat, hukuk, eğitim, finans ve sağlık gibi alanlarda reformlar yapılmış, bu modernleşme sürecinin toplum üzerinde çeşitli etkileri olmuştur.

Ekonomik bağımsızlık ve kalkınma, ulusal güvenliğin temel taşlarından biri olarak görülmüştür. Henüz Cumhuriyet ilan edilmemiş ve Lozan anlaşması dahi imzalanmadan önce, 17 Şubat 1923' te Mustafa Kemal Atatürk'ün başkanlığında İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrede, işçi sınıfının düzenlenmesi, yerli üretimin artırılması, yabancı sermayenin ülke kalkınmasında nasıl kullanılacağı ve kapanan şirketlerin ekonomik hayatta tutundurulması gibi konular üzerinde durulmuştur. Böylece, yok denecek kadar az olan yerli sanayi girişimlerini güçlendirmek ve sayısını artırarak, ekonomik yapıyı sağlamlaştırmak ve ülke güvenliğini desteklemek hedeflenmiştir.

Ulusal güvenlik kavramı sadece savunma sistemleri ve askeri kapasite olarak düşünülmemiş, eğitim alanında da faaliyetlere başlanılarak köy enstitülerinin açılması

için çalışmalar yapılmıştır. İzmir İktisat Kongresinde kesinlik kazanarak 17 Nisan 1940' ta yapılan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile kurulmuştur (İncebacak, 2019: 131).

Bu kongrede alınan kararlarla, toplumsal barışın istikrarını sağlayarak geniş bir ulusal güvenlik anlayışının oluşturulması kararı alınmıştır. Mevcut tehditler arasında, ülke içinde meydana gelen isyanlar, bölgesel güvenlik problemleri ve muhalif hareketlenmeler iç tehdit unsurları olarak algılanırken; sınır komşularından gelebilecek tehditler ve büyük güçlerin emperyalist emelleri ise dış tehdit unsurları olarak kabul edilmiştir.

Ankara Hükümeti ve sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Balkan Antantı, Sadabat Paktı ve Moskova Anlaşmalarını imzalayarak, öncelikle bölge ülkeleriyle barışçıl ilişkiler kurmuş; ulusal güvenliği güçlendirerek bölgesel sorunlara kolektif çözümler bulmaya çalışmıştır. Dış politikada yapılan bu hamlelerle hem ulusal çıkarlarını koruma hem de uluslararası düzeyde istikrar sağlayarak güvenliğini artırma hedeflenmiştir. Ayrıca, ordunun modernleştirilmesi ve sınır güvenliğinin artırılması gibi tedbirlerle ülkenin güvenliği güçlendirilmiştir.

Dış tehditler konusunda, ülkenin jeopolitik konumu ve ülkeler arası güç dengeleri, dış politikada izlenecek eylem tarzının belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Türkiye, Batılı ülkelerle denge politikası izlerken, Sovyet Rusya ile imzaladığı Moskova Anlaşması sayesinde hareket alanını genişletmiş ve güçlü bir müttefik kazanmıştır.

Almanya'da Nazi Partisi'nin iş başına gelmesi, İtalya'nın Akdeniz ve Balkanlar'da genişleme girişimleri ve Avrupa ülkelerinin silahlanma yarışına girmesi, Türkiye'nin güvenlik ve dış politika anlayışını doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda, Atina'da Yugoslavya, Romanya, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan ve 9 Şubat 1934 tarihinde yürürlüğe giren Balkan Antantı, bölgesel iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Orta Doğu'da ise, petrolün stratejik öneminin dünya genelinde daha iyi anlaşılması ve I. Dünya Savaşı sonrasında mandater sistemle yönetilen ülkelerin bağımsızlık fikrini ulusal politika olarak benimsemeleri, savaş ihtimallerini yeniden gündeme getirmiştir. Batılı ülkelerin bölgedeki etkin konumlarını korumak istemeleri karşısında, Türkiye İran, Irak ve Afganistan ile 8 Temmuz 1937' de 4 ülkenin iç işleri

bakanı Sadabat Paketi'nı imzalamıştır (Oran, 2001: 368). Bu sayede Ortadoğu ülkelerinin bağımsızlık düşüncelerine destek vererek diplomatik temaslarını artırmıştır. Bölgesel iş birlikleri kurarak olası riskleri azaltmayı amaçlamıştır. Genel itibari ile bu dönemde, Türkiye'nin güvenlik ve dış politika anlayışını, Balkanlar ve Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler şekillendirmiştir.

Osmanlı Devleti'nden miras kalan çok kültürlülük ve azınlıkların varlığıyla birlikte, dil, din ve ırk farkı gözetmeyen Cumhuriyet rejimi, eşit yurttaşlık anlayışını benimsemiştir. Ancak tüm vatandaşların bu yeni yapıya entegre olabilmesi için Türklük merkezli politikalar geliştirilmiştir. Bu bağlamda Türkleştirme politikaları, yeni kurulan Cumhuriyetin hem ekonomik hem de kültürel alanda bir proje olarak uyguladığı siyasi bir strateji olmuştur. Mevcut rejim; Türkleştirme politikalarını, günlük hayatta, eğitim hayatında, ticari hayatta ve devlet personellerinin kullandığı dile kadar toplumsal hayatın her aşamasında Türk etnik kimliğinin tavizsiz bir şekilde vurgulanması olarak tanımlamıştır (Aktar, 2000: 18).

Bu politikalar doğrultusunda; yeni kurulan Cumhuriyetin ekonomik ve kültürel alanda siyasi bir proje olarak kullandığı Türkleştirme politikası, kendisini ulus devlet olarak tanımlayan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki askeri ve sivil bürokrasi tarafından sürdürülmüştür. Türk etkin kimliği altında homojen bir ulus meydana getirmek istenmiş, cumhuriyetin kurucuları Ziya Gökalp milliyetçiliği doğrultusunda hareket ederek kültür alanında Osmanlı'dan kalan azınlıklara yönelik tek dil, tek ülke, tek hars söylemi ile Türkleştirme projesine başlayarak Türkçenin azınlıklar arasında yerleştirilmesini hedeflemişlerdir (Galanti, 2000: 5). Türk Ocakları tarafından ortaya atılan "Vatanını Seven Türkçe Konuşur" kampanyası ile desteklenmeye çalışılmıştır. Dönemin azınlıkları arasında özellikle Musevi cemiyetine yönelik dikkat çeken bir örnek, El Tiempo Gazetesi'nin tavrıdır. 20. yüzyılın başlarında Türkçü akımdan yana tavır alarak Yahudi okullarında eğitim dili olarak Türkçe'nin benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. El Tiempo'nun editörü David Fresco kendisinin Yahudi olduğunu ama ruhen Osmanlı olduğunu belirterek Türkçe yanlısı tutum almıştır (Zimmerman, 2007: 209).

Yahudi halkın büyük çoğunluğu bu dönemde Yahudi İspanyolcası olan Ladino dilini kullanırken, ulus devlet politikası karşısında Türkçe öğrenmek zorunda kalan Musevi

vatandaşları teşvik etmek için dönemin Yahudi entelektüelleri Türkçe öğrenmek ve konuşmak konusunda bir kampanya başlatmıştır. Bu anlayış içinde 1928 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Yahudi bir Profesör olan Avram Galanti yazmış olduğu 'Vatandaş Türkçe Konuş' isimli kitabı ile Yahudi nüfusun Türkçe konuşmasını teşvik etmiştir. Tekin Alp mahlası ile bilinen Moiz Kohen tarafından 'Türkleştirme' isimli kitap yazılmış ve Yahudilere isimlerini Türkçeleştirme, çocuklarını Türk okullarına gönderme ve Türklerle sosyal ilişkilerinin güçlendirilmesi konusuna rehberlik yapılmıştır (Aslan, 2007: 257).

Türkiye'de bu gelişmeler yaşanırken, Avrupa'da gelişip toplumsal ve kültürel hayatta karşılık bulan, özellikle Almanya'da güçlenen Yahudi karşıtlığına bir temel teşkil eden antisemitizm akımı, Türkiye'ye de sıçrayarak burada kendisine alan açmıştır. Çok kültürlü ve farklı etnik kimliklere sahip olmasına rağmen, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter bir ulus devlet olarak yapılandırılması, etnik grupları kapsayan Türkleştirme projesinin getirdiği bazı olumsuzlukların sonucu olarak taraftar bulmuştur. İtalya ve Almanya'da güçlenen ırkçı akımlar, dönemin medyasında yapılan milliyetçi yayınlar ve bazı Türk aydınlarının yaptığı neşriyatlar sonucunda Türkiye'nin bazı bölgelerinde taraftar toplamıştır. Sonuç olarak 1934'te 'Trakya Hadisesi' olarak bilinen ve Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale illerinde yaşayan Yahudi vatandaşlara karşı şiddet ve saldırıların yaşandığı olaylar meydana geldi. Bu olaylar, bazı Trakya Yahudilerinin buldukları bölgelerden göç etmelerine sebep olmuştur. 1.500 Yahudi Çanakkale'den göç ederek İstanbul'a yerleşmişlerdir (Şimşek, 2009: 144).

'Trakya Hadisesi', Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde karşılaşılan zorluk ve güvenlik sorunlarına örnek teşkil etmiş olup, ulus kimliğinin oluşturulması amaçlanarak alınan kararların, azınlık halklarının can ve mal güvenliğinin temini konusunda, Türkiye'nin iç güvenlik politikalarında karşılaştığı önemli sorunlardan olmuştur. 1934 yılında patlak veren 'Trakya Hadisesi', sadece bölgede gerçekleşen güvenlik probleminin dışında Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış politikalarında, kültürel, sosyal ve etnik unsurlar konusunda ne gibi tedbir alınması gerektiğine dair dersler içermektedir. Bu eylemler her ne kadar Yahudi karşıtlığı ekseninde gerçekleşmiş olsa bile, hiçbir zaman

Avrupa'daki gibi antisemitist bir hale gelmemiş, genel seyriyle ötekileştirme sorunu olarak kalmıştır (Demirdağ, 2023: 98).

Ulusal güvenliğin sadece dış tehditlere karşı alınacak tedbirler ile sağlanamayacağını, aynı zamanda toplumun iç dinamiklerine yönelik politikalar da geliştirilmesinin önemini tekrar göstermiştir. 1930-1940 yılları arasında Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışı ve tehdit algısı, Mustafa Kemal Atatürk ilkelerinde çok yönlü olarak ele alınmıştır. Ulusal çıkarların korunması, toplumsal istikrarın devamı, yapılan reformların aksamaması ve uluslararası alanda bağımsız politikalar izlenmesi hedef alınarak stratejik adımlar atılmıştır.

Türkiye, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, iç işlerinde ve dış dünya ile olan ilişkilerinde bütüncül bir yaklaşımla, ulusal güvenlikten tehdit algısına, toplumsal refahtan, ekonomik ve kültürel atılımlara kadar geniş bir alanda hızlı bir dönüşüm sürecinden geçmiştir. Bu dönem, erken Cumhuriyet öncesi tarihinde ve modern tarihinde, güvenlik anlayışının ve toplumsal yapının yeniden şekillendirildiği bir dönem olmuştur. Aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası alanda saygın ve etkin bir konuma ulaşma yolunda tutarlı hamlelerin yapıldığı 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' anlayışının hâkim olduğu bir dönem olmuştur.

2. BÖLÜM

1930-1940 YILLARINDA TÜRKİYE'DE DIŞ GÜVENLİK

1930'lu yıllar, Türkiye'nin dış güvenlik politikalarının şekillendiği, küresel güç dengelerinin hızla değiştiği ve yaklaşan büyük savaşın gölgesinde stratejik tercihlerin yapıldığı bir dönemdir. Bu süreçte Türkiye, uluslararası arenada artan tehditlere karşı dikkatli bir denge politikası benimsemiş, hem bölgesel ittifaklar yoluyla güvenliğini pekiştirmeye hem de büyük güçlerle ilişkilerini dengeli bir şekilde sürdürmeye çalışmıştır. Balkanlar, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da meydana gelen gelişmeler, Türkiye'nin dış güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde önemli rol oynamış; özellikle İtalya'nın yayılmacı politikaları ve II. Dünya Savaşı'nın yaklaşan tehdidi, Türkiye'yi tarafsızlık ve savunma odaklı bir dış politika izlemeye sevk etmiştir. Bu bölüm, Türkiye'nin bu zorlu dönemde dış güvenliğini nasıl şekillendirdiğini, bölgesel ve küresel gelişmelere nasıl yanıt verdiğini ve bu süreçte hangi stratejik adımları attığını derinlemesine inceleyecektir.

2.1. Dış Güvenlik Kavramı ve Tanımları

Dış güvenlik kavramı, tarih boyunca devletlerin varoluş kaygıları ile şekillenen varlığını ve meşruiyetini diğer devletler tarafından kabul ettirme ve o devletlerden gelecek tehditlere karşı geliştireceği politikaların bütünüdür. Devletler, ancak anarşik bir düzen içinde varlıklarını garanti altına aldıklarında refah, ekonomik kazanç ve güç gibi diğer hedeflerin peşine güvenle düşebilirler (Waltz,1979: 49-69). Bu konularda kendisini güvenceye alan devlet, bu şekilde diğer devletlere karşı varlığını sürdürebilir. Tarih boyunca uluslararası dinamiklerin ve tehditlerin değişkenli dış güvenlik kapsamını sürekli değiştirmiştir.

Dış güvenlik kavramı, uluslararası ilişkilerde devletlerin varlığını sürdürmek ve egemenliklerini korumak için izledikleri stratejilerin ve politikaların bütünüdür. Genel olarak iki temel unsuru olan bu kavramın ilk unsuru; diplomatik, ekonomik ve siyasi çıkarlar doğrultusunda uluslararası sistemde istikrarı sağlamak, ikinci unsuru ise

devletin dış tehditlere karşı ülke savunma sistemleri ve askeri kapasitelerini geliştirme zorunluluğudur. Dış güvenlik kavramı; doğası gereği, kültürler arası, ekonomik, diplomatik, felsefi birçok alanda iş birliği yapılması gereken bir kavram olarak tanımlanabilir. Teorik planda, dış güvenlik konusu birçok uluslararası ilişkiler teorisinin tartışma alanında kendine yer bulmuştur.

Bu bağlamda, insanın tabiatını ve doğasını temel alan klasik realizm; devletlerin güvenlik kaygılarını ve çıkarlarını uluslararası sistemdeki anarşi ortamında anlamaya çalışırken, bu klasik anlayıştan türeyen yapısal realizm uluslararası sistemdeki ilişkileri ve güvenlik stratejilerinin yapısal özellikleri üzerinden ele alır. Güç dağılımını değerlendiren yapısal realistler, insanı politik yaşamdan ayrı tutmadıkları için devletlerin güvenliklerini sağlamada askeri gücü ve politik ittifakları ön planda tutarlar. Neorealist teoriye göre dış güvenlik kavramı, sistemin yapısal özellikleri üzerinden ele alınır. Kenneth Waltz gibi teorisyenler, uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeniyle devletlerin üzerinde hâkim bir otorite olmadığını, dolayısıyla anarşik yapının sonucu olarak sürekli güven bunalımları yaşayarak dış devletlerden gelecek tehditlere karşı sürekli hazırlıklı olmak gerektiğini vurgularlar. Devletlerin önceliği çıkarları olduğundan, devletler arasında kalıcı düşmanlık ya da dostluk söz konusu olamaz. Uluslararası politikada rekabetin sürekli olması nedeniyle, "kendi kendine yardım" ilkesi mutlak bir gerçektir (Waltz, 1979: 11).

Güvenlik ikilemi olarak tanımlanan bu durum içinde şüpheciliği barındırmaktadır. Devletlerin birbirlerine güvenmedikleri için karşı tarafın niyetleri hakkında en olumsuz tahminlerde bulunmaları ve bu nedenle çıkarlarını, başkalarına güvenmeden kendi başlarına korumaya çalışmalarıdır. Bu durum, devletler arasındaki güvensizlik üzerine kurulu bir sosyal ilişki türüdür (Went, 1995: 73).

Bu yaklaşıma göre dış güvenlik kavramı, bir ülkenin diğer devletler karşısında kendi çıkarlarını koruyarak gücünü artırma çabasıdır. İttifaklar ve caydırıcılık ilkesi, bu anlayışın en temel unsurudur. Neorealistlere göre uluslararası sistemdeki güç dağılımı, devletlerin dış güvenlik politikalarını belirleyen en önemli faktördür.

Liberal anlayışı göre, devletlerin güvenlikleri sadece askeri güçle değil, uluslararası iş birliği, ekonomik ilişkiler ve diplomatik diyaloglar yoluyla sağlanmalıdır. Bu anlayışa göre, devletlerin birbirleri ile karşılıklı bağımlılıklarının artması ve uluslararası örgütlerin devletlerin sistemlerine entegre olması barış ve istikrarın korunmasını sağlayarak devletlerin dış güvenliklerinin sağlanmasında kritik bir rol üstlenir. Devletlerin birbirine bağımlı hale gelmeleri; çatışma ortamını azaltır ve yaşanacak savaş sonrası devletlerin zararı büyük böylece devletler birbirleriyle savaşa girme konusunda daha az istekli hale gelirler. Bu da barışın korunmasını sağlar. Ayrıca, liberal güvenlik yaklaşımında Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kurumlar, devletler arasındaki iş birliğini kurmak ve çatışmaları önleyerek istikrarı korumak için çözümler sunarak dış güvenliğin sağlanmasında sadece askeri değil, diplomasi ve ittifakların ön planda olduğu çok boyutlu bir strateji benimserler.

Liberaller, dış güvenliği, devletlerin karşılıklı bağımlılık ve iş birliği yoluyla sağlama eğiliminde olduklarını vurgulayarak değerlendirirler. Bu yaklaşımda, uluslararası örgütler, ticaret ilişkileri ve diplomatik iş birliği, dış güvenliğin sağlanmasında kilit öneme sahiptir. Liberaller, dış güvenliğin yalnızca askeri güçle değil, aynı zamanda uluslararası normlar, yasalar ve ekonomik ilişkilerle de sağlanabileceğini savunurlar. Bu perspektif, devletlerin karşılıklı bağımlılık yoluyla dış tehditlere karşı ortak çözümler geliştirebileceğini ve bu yolla uluslararası barışın korunabileceğini öne sürer. Liberal teori, devletlerin tercihleri değiştikçe uluslararası politikanın sonuçlarının da değiştiğini savunur. Yani, devletlerin çıkarlarına göre aldıkları kararlar, uluslararası politika sonuçlarını belirler. Dolayısıyla, bu teoriye göre uluslararası politikadaki farklılıklar esasen devletlerin tercih değişimlerinden kaynaklanır (Budrich, 2013: 167)

Konstrüktivist, dış güvenlik kavramını, devletlerin o güne kadar oluşturdukları kimlikler, değerler ve sosyal yapıların bir ürünü olarak ele alır. Bu yaklaşıma göre, dış güvenlik kavramı, devletlerin kendilerini uluslararası sistemde nasıl tanımladıkları ve diğer devletlere karşı bu tanımların algılandığı ile ilişkilidir. Yapısalcı dış güvenlik stratejileri, devletlerin uluslararası sistemdeki rollerine ve bu rollerin uluslararası toplum tarafından nasıl algılandığına bağlı olarak gelişir.

Konstrüktivist bakış açısına göre, realist anlayışın bireyciliği hiçe sayarak sadece maddi kapasite ve güce önem vermeleri devletlerin uluslararası ilişkilerindeki analizlerinin eksik olarak yapılmasına sebep olur (Murat Ercan, 2023: 156). 1936 yılında Türkiye'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni imzalayarak Boğazlar üzerindeki kontrolünü yeniden kazanması, uluslararası arenada artan prestijini ve bölgesel bir güç olarak konumunu pekiştirmiştir. Konstrüktivist bakış açısına göre, Türkiye'nin bu başarıyı elde etmesi yalnızca askeri gücüyle değil, aynı zamanda uluslararası camiada kendisine tanınan yeni kimliğiyle de ilişkilidir. Artık bölgede güçlü bir ülke olarak tanınan Türkiye'nin, Boğazlar üzerindeki kontrolünün kabul görmesi, onun bölgesel bir güç olarak tanımlanmasının bir sonucudur.

2.2. Türkiye'nin Dış Güvenlik Politikalarının Tarihsel Süreci

Türkiye'nin dış güvenlik politikalarının tarihsel süreci, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan güvenlik politikaları ile Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki dönemde yaşanan iç ve dış gelişmeler ve uluslararası arenadaki gelişmeler çerçevesinde şekillenmiştir. Jeopolitik konumunda etkisi ile Türkiye, çeşitli ittifaklar kurmuş, stratejiler geliştirmiş ve dönemselsel olarak değişen tehditlere karşı tedbirler almıştır. I. Dünya Savaşı'nı yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, savaşın başlaması ile topraklarının bütünlüğü tehlikeye girmiş boğazlar üzerinde hakimiyeti zayıflamış; Batıda İngiltere ve Fransa'nın, doğuda ise Rusların topraklarına karşı işgal girişimleri, Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü korumaya yönelik güvenlik politikaları izlemesine neden olmuştur. Türk dış politikası, Mustafa Kemal Atatürk'ün etkisiyle batıcılık yönünde bir anlayış benimsemiştir (Oran,1996: 354). Bu doğrultuda, uluslararası barışa ve iş birliğine öncelik verilmiştir. Türkiye'nin de dış güvenlik politikaları, ilk yıllarda ulusal sınırların korunması, istikrarın devam etmesi ve büyük devletlerin güç dengelerine paralel hareket etme politikası ile yakından ilişkilidir.

Osmanlı İmparatorluğunun zayıflamasıyla birlikte çok uluslu bir yapıya ve geniş toprak sahasına sahip devlet, sürekli dış devletlerin saldırılarına maruz kalmış ve topraklarını korumak ile baskılara karşı direnmek için çeşitli savunma mekanizmaları

geliştirmiş olup dış politikada tam bağımsızlık ilkesi vurgulanarak hem siyasi hem de diplomatik politikalar için vazgeçilmez olarak görülüyordu. Kapitülasyonlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun sömürge dönemi simgelerinden biri olarak, Lozan Antlaşması sonrasında kaldırılmıştır. Ekonomiyi yönlendiren yabancı şirketler, Atatürk'ün yabancılara karşı olmamasına rağmen, ulusal kontrol altına alınmıştır. Bunun nedeni, Türkiye'nin ciddi bir doğal kaynak sıkıntısı çekmesi ve bu kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesi gerekliliği idi (Robert W. OLSON, 1977: 229).

Bu politikalar, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin dış güvenlik politikalarını etkilemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, devletin öncelikleri arasında iç güvenliğin sağlanması kadar elde kalan toprakların bütünlüğünün korunması ve uluslararası arenada kabul edilme isteği de yer almıştır. Lozan Antlaşması ile uluslararası alanda kabul edilen Türkiye, sınırlarını güvence altına almış ve bölgesel istikrarı sağlamak amacıyla çeşitli ittifaklar kurma yoluna gidilmiştir.

Bu dönemdeki ittifaklar arasında, 1934 yılında imzalanan Balkan Paketi ve 1937 yılında imzalanan Sadabat Paketi önemlidir. Balkan Paketi; Yugoslavya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanmış olup, bölgesel güvenliği pekiştirmeyi ve bu devletler arasındaki iş birliğini artırmayı amaçlamıştır. Sadabat Paketi ise İran, Irak ve Afganistan ve Türkiye arasında imzalanmış ve Orta Doğu'da bölgesel iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu ittifaklar, Türkiye'nin bölgedeki rolünü pekiştirmiş ve dış tehditlere karşı taraf devletlerle savunma mekanizmaları kurulmasını amaçlamıştır. 1930'lu yıllarda Avrupa'da yükselen faşizm ve emperyalizm akımları karşısında, Balkan Paketi ve Sadabat Paketi gibi ittifaklarla dış güvenliğini sağlamaya çalışmıştır.

1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Türkiye için bir dönüm noktası olmuştur. Bu sözleşme ile Türkiye, Boğazlardaki hakimiyeti yeniden kazanmış ve Karadeniz'e sahili olmayan ülkelerin savaş gemilerinin Boğazlar' dan geçişini sınırlamıştır. Bu anlaşma, Türkiye'nin stratejik konumunu güçlendirmiş ve ülkenin dış güvenlik politikalarının önemli bir unsuru haline gelmiştir. Bu gelişme, Türkiye'nin dış güvenlik stratejilerinin savunma odaklı ve bölgesel güvenliği önceleyen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. II. Dünya Savaşı dönemi, Türkiye'nin dış güvenlik politikalarının değişerek güncellendiği bir süreç olmuştur. Savaşın başlamasıyla

tarafsızlık politikası benimsenmiş ve büyük güçler arasındaki rekabetin oluşturduğu belirsizliklerden yararlanılmaya çalışılmıştır. Batı bölgesindeki demiryolları güçlendirilmiş, mevzi ve siperler yenilenmiştir.

Savaşa doğrudan katılmayan Türkiye, tarafsız kalmaya çalışmış; böylece büyük yıkımlardan kendisini ve topraklarını koruyarak savaşan devletlere nazaran en az zarar ile çıkılmayı başarmasına rağmen, tarafsızlık politikasının getirdiği acı reçeteyi de kabullenmek zorunda kalmıştır. Zira bu tarafsızlık, Türkiye'nin Müttefik ve Mihver Devletler arasında kalmasına sebep olmuş, uluslararası alanda izolasyon riski ile karşı karşıya kalmış ve diplomatik ilişkilerini yürütürken zorluklarla karşılaşmıştır. Askeri olarak her hangi bir hareketin içinde olmamasına rağmen, her an savaşa girme ihtimaline karşı ordusunu hazırlama süreci, askeri harcamalarını artırarak ekonomisini zor durumda bırakmış; dış ticaretine getirilen sınırlamalar ile birlikte, zaten 1930' da küresel çapta yaşanan büyük buhranın etkileri sürerken, nüfusun büyük kısmını orduya almak zorunda kalan Türkiye'de tarımsal üretim düşmüş, savaşın etkisi ile bazı temel gıda maddelerindeki ithalatın zorlaşması ile beraber ekme, yağ, şeker gibi yaşamsal gıdalar karne ile verilmek zorunda kalmış ve dolayısıyla Anadolu'da kıtlık baş göstermiştir. Savaş sonrası müzakerelerde de güçlü bir politika izleyememiş ve uzun vadeli etkileri olarak Rusya'nın Türkiye üzerinde toprak taleplerine karşı savunmasız kalarak Batılı devletler ile ittifak yapmayı düşünmüştür. Bu anlayışla izlenen dış güvenlik politikalarında değişime gidilmiştir.

2.2.1 Dış Politika ve Güvenlik Stratejilerinin Tarihsel Arka Planı

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye'nin dış politikasına yön veren temel kavramlar; batılılaşma, laiklik ve tehdit algısına dayalı ulusal güvenlik anlayışı olarak ifade edilebilir (Baharçipek, 2013: 116). Bu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti, dünya genelinde gerçekleşen değişimlerden ve olaylardan ciddi anlamda etkilenmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında İtilaf Devletleri safında yer alan Osmanlı Devleti, savaşın getirdiği olumsuz koşullara altında kalmış ve sonrasında imzalanan Sevr Anlaşması ile Anadolu dışındaki topraklarını kaybetme, Boğazlar üzerindeki hakimiyetinin sonlandırılması,

ordusunun ciddi şekilde tasviye edilerek hareket kabiliyetinin kısıtlanması ve doğu topraklarında bağımsız bir Ermeni-Kürt devleti kurulması riski gibi olumsuz şartlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu şartları kabul etmeyen Anadolu halkının Türk Kurtuluş Savaşı'nı başlatmasına neden olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve sonrasında Lozan Anlaşması'nın imzalanması, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası arenada kabul görmesi ve bağımsız bir devlet olarak tanınarak toprak bütünlüğünün uluslararası çevrelerde kabul edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Askeri alanda üzerindeki kısıtlamalardan kurtulmuş ve Boğazlar 'da yeniden söz sahibi olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Türkiye Cumhuriyeti, dış politikada ulusal çıkarlarını ön planda tutarak yeniden şekillendirmiş gerek bölgesel gerek uluslararası alanda daha aktif ve bağımsız bir politika izleyerek Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını garanti altına almıştır. İç ve dış tehditlere karşı güçlenmiş, sınırlarının güvenliğini sağlayarak yurt içi ve yurt dışı politikalarında elini güçlendirmiş ve bağımsız bir dış politika yürütme anlayışının temellerini atmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda kurmuş olduğu yeni devletin teşkilatlarının geliştirilmesi konusundaki kararlığı daha iyi anlaşılmıştır.

Bu dönemde Rusya'da devrimin ayak sesleri duyulmaya başlanmış hem Türkiye hem de Sovyet Rusya, bölgelerindeki çıkar çatışmalarını lehlerine çevirmek ve Batılı ülkelerin yapmış oldukları olumsuz etkileri kırmak istemişlerdir. Bu durum, iki ülkeyi stratejik çıkarlarını daha iyi koruyabilmek için aralarındaki sınır sorunlarını çözüp bölgesel iş birliği yapmayı zorunlu kılmıştır. Henüz Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmemiş olmasına rağmen, o zamanki Ankara Hükümeti ile Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) 16 Mart 1921 'de Moskova Antlaşmasını imzalamıştır. 1917' de gerçekleşen Bolşevik devrimi sonucu kurulan Sovyet hükümeti, diğer devletler tarafından uluslararası arenada tanınarak meşruiyet kazanmıştır. Uluslararası arenada ilişkileri yeniden güçlendirmenin önemini bilen mevcut Ankara yönetimi, Sevr Anlaşması'nın getirdiği ağır şartlarla mücadele ederken Sovyetler' den mali ve askeri yönde destek almak istemiştir. Atatürk, bizzat Sovyet diplomat Semyon İvanoviç Aralov'a gelen Rus yardımlarından sonra, 'Para, tüfekler, fişekler ve toplar için hükümetinize ve Lenin'e çok teşekkür ederim' demiştir (Aralow, 2012: 86).

Türkiye, bu dönemde Sovyetler ile olan ilişkilerini iş birliği çerçevesinde geliştirmiştir. Vladimir Lenin önderliğindeki Bolşevikler tarafından 1922 yılında Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulmuş; böylece dış politika konusunda Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafi konuma komşu olan bu yeni devlet, güç dengelerini değiştirmiş ve Türkiye için yeni fırsatlar yanı sıra tehditleri de getirmiştir.

Bölgesindeki önemli aktörlerden olan Rusya, Ankara Hükümeti ile kurduğu ilişkilerde Batı devletlerinin Emperyalist düşünceleri karşıtı bir politika izleyerek Türkiye ile ortak menfaatlerini gözetten bir tutum sergilemiştir. Bu Antlaşma ile maddi ve askeri yardımlar resmîyet kazanmış; Türkiye'nin sınır güvenliği sağlanarak ulusal egemenliği güçlenmiş ve yeni devlet yapısının uluslararası alanda kabul görmesinde ve bağımsız bir dış politika izlemesine zemin hazırlamıştır.

Ankara Hükümeti, Sovyet Rusya ile kurduğu olumlu ilişkiler sayesinde Batı bloğunun karşısında kendisine bir alternatif blok açarak yeni bir güç dengesinin çarpanı olmuştur. Dönemin başbakanı İsmet İnönü 1932 yılında Sovyetler Birliği'ne bir ziyarette bulunmuş ve ilişkilerin güçlendirilmesini amaçlamış aynı zamanda bu ülkeden kredi talep etmiştir. Dünya genelinde o dönemde oluşan Büyük Buhran'ın etkilerine rağmen Sovyet Rusya bu istekleri geri çevirmemiştir. Bu istekler Sovyet Rusya tarafından olumlu karşılanmış, her ne kadar nakit para verilmemiş olsa da dönemin parasıyla 8 milyon dolarlık ürün ve makine alımına onay veren bir yardım paketi kabul edilmiştir (Müezzinoğlu, 2018: 249-260).

Bu krediler sayesinde Türkiye Devleti kendi çıkarlarını ön planda tutan ve bağımsız hareket eden bir devlet olduğunu göstermiş, kendi kendine yeten bir devlet haline gelme yolunda önemli adımlar atmıştır. 16 Mart 1921' de imzalanan Türk- Sovyet Dostluk Anlaşması'yla Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında Ankara Hükümeti'nin diplomatik alanda Sovyet Rusya'dan almış olduğu güçte etkili olmuştur (Çalışkan,2006: 35-54).

Bu süreçte Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC), Ankara Hükümeti'ne askeri alanda teçhizat sağlamış ve mali alanda ise yardımda bulunarak Kurtuluş Savaşının kazanılmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Sovyet Rusya tarafından yapılan bu destekler ile savaş ekonomisi finanse edilmiş; ordunun gerek

duyduğu teçhizat ve malzemenin satın alınmasında Sovyetlerin maddi yardımları kritik bir önem kazanmıştır. Dönemin modern silahlarının Türk ordusuna verilmesi, Türklerin verdiği bağımsızlık savaşının zaferle sonuçlanmasını olumlu etkileyen nedenlerinden biri olmuş; ortak düşman Batı emperyalizmine karşı Türkiye'yi destekleyen Rusya, Türkiye'nin kendi ekonomik politikalarını ve stratejilerini şekillendirmesi için bir yardımlarda bulunmuştur. Bu süreçte Sovyet Rusya, Ankara Hükümeti'ne hem mali hem de askeri destek sağlayarak, Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin önemli bir paydaşı olmuştur. Türk Kurtuluş Savaşı yıllarında, Türkiye'nin kazanımları sadece cephede değil, aynı zamanda diplomatik alanda da önemli desteklerle mümkün olmuştur.

1929 yılında ABD Wall Street'te yaşanan çöküş ile tetiklenen ve tüm dünya ekonomilerini sarsan Büyük Buhran, 1930' larda global çapta bir ekonomik çöküşü tetiklemiş ve birçok ülkenin ekonomisinde yıkıcı rol oynamıştır. 1930-1940 yılları arasında Büyük Buhran'ın etkileri Türkiye Cumhuriyeti'ne de yansımış; Türkiye'nin ekonomik ve ulusal güvenlik stratejilerinde etkili olarak, ekonomik istikrarın sağlanması ve dış bağımlılıkların azaltılması konusu öncelikli görülmüş ve ulusal güvenlik anlayışının merkezine alınmıştır. Türkiye, iktisadi politikalarını devletçilik ilkeleri doğrultusunda yeniden şekillendirerek, yerli sanayiye desteklemiş, tarım, madencilik ve endüstriyel altyapıya yatırım yaparak ekonomik özerkliğini güçlendirmeye odaklanmıştır. Ekonomik kalkınma ve bağımsızlık, dış politika stratejileriyle bütünleşmiş bir şekilde ele alınarak, Türkiye'nin uluslararası arenada güçlü bir pozisyon almasını ve dış tehditlere karşı dirençli bir duruş sergilemesini sağlamıştır.

Ekonomik bağımsızlık, aynı zamanda Türkiye'nin dış politika manevra alanını genişletmiş olup, Amerika kaynaklı bu finansal kriz, Türkiye'nin 1930-1940 yılları arasındaki ulusal güvenlik anlayışı ve tehdit algısının şekillendiği bu yıllarda önemli bir konu olmuştur. Ekonomik bir krizden çok fazlası olan Büyük Buhran, Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik anlayışının sadece askeri cephe ile ilgili olmayıp ekonomik ve sosyal hayatta alınacak tedbirler ile genişletilmesi zorunluluğunu göstermiştir. Büyük Buhran, Türkiye Cumhuriyeti'nin o yıllardaki dış ticaretini olumsuz etkileyerek, ekonomik olarak bağımsızlık kazanılması gerekliliğini ve devletçilik ilkesiyle örtüşen politikaların gündeme alınarak uygulanmasına zemin hazırlamıştır.

Büyük Buhran dönemi, ekonomik krizlerin ulusal güvenliği nasıl olumsuz etkileyeceği konusunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika ve güvenlik stratejilerinin oluşturulmasında merkezi bir konu haline gelerek, ulusal güvenlik politikalarının çok boyutlu ve kapsayıcı bir şekilde ele alınmasını gerektiren bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Bu dönemdeki ekonomik reformlar, Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışının sadece askeri ve stratejik boyutlarıyla sınırlı kalmayıp, ekonomik ve toplumsal boyutları da içerecek şekilde genişletilmesinin temelini atmıştır.

Askeri alanda, modern silahlar, teçhizat ve mühimmat sağlanması, Türk ordusunun cephede daha güçlü bir unsur haline gelmesini sağlarken, 1930-1940 yılları arasında Türkiye, ulusal güvenlik anlayışını pekiştiren ve savunma kabiliyetlerini ciddi anlamda artıran bir dizi askeri reformu hayata geçirmiştir. Bu dönemde, ordunun modernizasyonuna özel bir vurgu yapılmış; gelişmiş silah sistemlerinin tedariki, askeri taktiklerin yeniden şekillendirilmesi ve askeri eğitim programlarının güçlendirilmesi gibi adımlar atılmıştır.

Özellikle, teknolojik yeniliklere açık bir yaklaşım benimsenmiş, iletişim ve istihbarat kapasiteleri modern teknolojilerle güçlendirilmiştir. Hava kuvvetlerinin kurulması ve güçlendirilmesi, Türk savunma stratejisinin önemli bir parçası haline gelmiş, hava gücünün caydırıcılığı ve harekât alanındaki esnekliği artırılmıştır. Kara kuvvetlerinde ise, mekanize birliklerin oluşturulması ve zırhlı araçların envantere eklenmesi, cephe savaş kabiliyetlerinin modern savaş şartlarına uygun hale getirilmesine katkıda bulunmuştur. Deniz kuvvetleri, stratejik deniz yollarının ve kıyı bölgelerinin korunmasında kritik bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında donanmanın toplam gücü 59.128 ton iken, 1938 yılında bu rakam 79.097 tona yükselmiştir. Bu 15 yıllık dönem içinde donanma gücünde %33,72 oranında bir büyüme kaydedilmiş ve 5 adet denizaltı donanmaya katılmıştır (Eker, 2019: 16-23). Böylece donanmanın modernizasyonu ve kapasitesinin artırılması yoluyla denizden gelen tehditlere karşı güçlü bir savunma hattı oluşturulma amaçlanmıştır. Deniz Harp Sanayi kurulmuş, Gölcük'te bir tersane yapılmış ve ilk kez bir tanker sınıfı gemi denize indirilmiştir (Şahin, 1998: 606).

Askeri modernizasyon çabaları, ulusal güvenlik anlayışının sadece reaktif değil, aynı zamanda proaktif bir yaklaşımla ele alınmasını sağlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin

güçlendirilmesi, Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası düzeyde güvenlik tehditlerine karşı daha hazırlıklı ve dirençli olmasına olanak tanımış; aynı zamanda dış politika ve uluslararası müzakerelerde Türkiye'ye stratejik bir avantaj sağlamıştır. Bu durum, Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarının, savunma teknolojilerindeki gelişmeleri ve modern savaş doktrinlerini entegre eden, kapsayıcı ve dinamik bir yaklaşım benimsendiğini göstermektedir.

Ulusal güvenliği sağlamaya yönelik yapılan bir dizi stratejik hamle sonucunda Ankara Hükümetinin; yerini Türkiye Cumhuriyeti'ne bıraktıktan sonraki süreçte uluslararası kabul görmesi ve meşru, bağımsız bir hükümet olarak kabullenilmesi konusunda stratejik bir rol oynamış böylece Türkiye Cumhuriyeti Batılı ülkeler karşısında bağımsız ve güçlü bir dış politika izleyebilmiştir. Bu strateji özellikle II. Dünya Savaşı'nın eşiğinde ve sırasında Türkiye'nin uluslararası pozisyonunu belirleyen temel bir unsurdur.

II. Dünya Savaşı öncesi dönemde Türkiye hem bölgesel hem de küresel güç dengelerini dikkatlice gözlemlemiş ve bağımsızlığını koruma, ulusal çıkarlarını savunma ve bölgesel istikrarı destekleme yönünde kritik kararlar almıştır. Türkiye, 1939 yılının baharına kadar Lozan Antlaşması'ndan bu yana izlediği barış ve tarafsızlık yanlısı politikasını korumuştur. Kurtuluş Savaşı'ndan miras kalan dış ilişkilerdeki sorunlarını müzakere yoluyla çözmüş ve başka bir yol izlememiştir (Metintaş, 2020: 55). Bu dönemde Türkiye'nin dış politika stratejileri, bölgesel ve uluslararası düzeyde güvenlik ve iş birliği anlayışını güçlendirmeye odaklanmıştır.

Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte tarafsızlık politikası benimsemiş ve savaşın dışında kalmaya çalışmıştır. Ancak bu tarafsızlık, pasif bir duruş değil, dikkatli bir stratejik manevra olarak değerlendirilmelidir. Türkiye, savaşın ilerleyen yıllarında, özellikle savaşın sona ermesine yakın dönemde, müttefiklerle stratejik ittifaklar kurarak uluslararası ilişkilerde aktif bir rol oynamıştır. Özellikle 1941' de Almanya ile imzalanan Dostluk Paktı ve 1945' te Birleşmiş Milletler'e katılım, Türkiye'nin dengeli ve stratejik dış politika anlayışının birer göstergesi olarak değerlendirilebilir.

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin izlediği dış politika, aynı zamanda ülkenin kendi savunma kapasitesini güçlendirmeye ve potansiyel tehditlere karşı hazırlıklı

olmaya büyük önem verdiğini de göstermektedir. Bu dönemde Türkiye'nin askeri altyapısının güçlendirilmesi, ordunun modernizasyonu ve savunma stratejilerinin yeniden şekillendirilmesi, ulusal güvenlik politikalarının temel taşlarından biri haline gelmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin bölgesel güvenliği ve barışı destekleme yönündeki çabaları, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı gibi bölgesel iş birlikleriyle pekiştirilmiştir.

II. Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki dönem, Türkiye'nin dış politika ve ulusal güvenlik stratejilerinin kapsamlı ve stratejik bir şekilde ele alındığı, uluslararası alanda bağımsız bir konumda kalma ve ulusal çıkarlarını koruma adına atılan kararlı adımlarla doludur. Bu dönem, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki yerinin ve ittifakların hem bölgesel hem de küresel güvenlik ve istikrar açısından ne denli önemli olduğunu gösteren bir dönem olarak tarihe geçmiştir.

Batum, Ardahan ve Kars bölgelerinin kime ait olacağı konusunda fikir ayrılıkları mevcuttu. 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile Kars-Ardahan bölgesi Ankara Hükümeti'ne bırakılmış olmasına rağmen, Ermenistan Cumhuriyeti, Sevr Antlaşması'na dayanarak Kars ve Ardahan bölgelerinde hak iddia etmekteydi. Ermenistan, bu bölgelerin kendilerine ait olduğu tezini savunurken, Türkiye ise tarafı Brest-Litovsk Antlaşması'na ve tarihten gelen haklarına dayanarak bu bölgelerin Türk toprakları olduğunu ileri sürmekteydi.

Bolşevik yönetimiyle birlikte Rus Devrimi'nin ardından bağımsızlık kazanma fikriyle Gürcistan bağımsızlığını ilan etmiş, Batum'un da dahil olduğu bu bölgelerdeki sınır anlaşmazlıkları uluslararası düzeyde bir kriz haline gelmiştir. Bu anlaşmazlıkların çözümü adına, Türkiye Hükümeti, savaşın zaferle sonuçlanmasını fırsat bilerek doğu sınırlarını belirleyen ve bölgeye istikrar getirmek için Rusya ile ilişkileri normalleşmek amacıyla stratejik bir iş birliği yapmış ve Moskova Anlaşması'nı imzalamıştır. Batum'un stratejik konumu ve tarihi geçmişi nedeni ile kendi toprağı olduğunu iddia eden Türkiye, Batum üzerindeki hak iddiasını sonlandırarak Batum'u Gürcistan'a bırakmış, Kars ve Ardahan'ı ise topraklarına katmıştır. Anlaşma ile bölgedeki sınırlar yeniden düzenlenmiş ve Türkiye, kaybettiği toprakların bir kısmını yeniden sınırlarına dahil etmiştir.

Bu süreçle birlikte, Rusya ile yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönem, Türkiye'nin Balkanlar ve Orta Doğu politikalarında da yeni bir evreyi işaret etmiştir. 1930-1940 yılları arasında Türkiye, bölgesel güvenlik ve istikrarı koruma ve ulusal çıkarlarını savunma amacıyla Balkanlar ve Orta Doğu'daki komşularıyla stratejik ilişkiler geliştirmiş; Balkan Antantı ve Sadabat Paktı gibi bölgesel anlaşmalarla bu ilişkileri somutlaştırmıştır.

Türkiye'nin Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile imzaladığı Balkan Antantı, bir savunma ve iş birliği anlaşmasıdır. Bu anlaşma, bölgesel güvenliği tehdit eden dış saldırganlara karşı kolektif bir savunma mekanizması oluşturmayı amaçlamıştır (Selçuk, 2021: 112). Bölgesel iş birliği ve dayanışmayı güçlendirmenin yanı sıra Balkanlar'da barış ve istikrarın korunmasında da aktif bir rol üstlenmiştir.

Türkiye'nin İran, Irak ve Afganistan ile imzaladığı Sadabat Paktı ise Orta Doğu'da bölgesel barış ve istikrarın desteklenmesini amaçlamış; üye ülkeler arasında ekonomik, kültürel ve politik iş birliğini teşvik etmiştir. Türkiye'nin bölgedeki etkisini artıran ve ulusal güvenlik çıkarlarını destekleyen bu hamle, Orta Doğu coğrafyasında istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuş ve bölgesel güvenliğin devamı için önemli bir faktör olmuştur.

Türkiye bu yıllarda Balkanlar ve Orta Doğu politikalarında, bölgesel ve küresel güç dengelerini dikkate alan, dış tehditlere karşı koyma ve barışçıl ilişkileri teşvik etme odaklı bir yaklaşım sergilemiştir. Türkiye'nin bölgesel anlaşmalardaki aktif rolü, ulusal güvenlik anlayışının sadece askeri savunma ve sınır güvenliği ile sınırlı kalmadığını; aynı zamanda bölgesel iş birliği, diplomatik çabalar ve kolektif güvenlik prensipleri üzerine inşa edildiğini göstermiştir. Bu politikalar, Türkiye'nin uluslararası alanda bağımsız ve etkin bir aktör olarak konumlanmasını desteklemiş ve bölgesel ile uluslararası düzeyde güvenlik ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

2.3. Balkan Paktı ve Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi

Türkiye'nin yoğun diplomasi uyguladığı alanlardan biri de Milletler Cemiyeti olmuştur. Her ne kadar bu cemiyet hakkında şüpheci davranırsa da cemiyetin Batılı bir topluluk olması ve savaş zamanında başaramadığı hedefleri barış zamanında

gerçekleştirme gibi bir düşüncesi olduğu algısı Türk tarafında mevcuttu. Ancak 1932 yılına gelindiğinde, Türkiye bu cemiyete üye olmuş ve hem cemiyetin ortak hedefleri doğrultusunda çalışmayı hem de kendi çıkarlarını gözetmeye gayret etmiştir.

1930 'lar Avrupa'da milliyetçiliğin yükseldiği, Adolf Hitler'in Almanya'da yönetime geçtiği, Benito Mussolini'nin İtalya'da yayılmacı bir dış politika izlediği bir dönemdir. Bu durum Balkan devletleri için tehdit oluşturmuş balkanlar olarak adlandırılan bu bölgede farklı etnik gruplar ve kültürlerin yaşaması yükselen milliyetçilik akımından bölgenin olumsuz olarak etkilenme riskini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda bölge devletleri gelebilecek dış tehditlere karşı savunma stratejisi açısından bir araya gelme ihtiyacı duymuştur. Türkiye bu dönemde barışçıl bir yaklaşım izlemiş ve Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde, "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi benimsemiştir.

1933 yılında Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye arasında imzalanan "Saldırmazlık ve Barışın Korunması Anlaşması", Balkan Paketi'na giden yolda ilk adımların atılmasını sağlamış; bu anlaşmaya göre Balkanlar'daki sınırların korunması ve dış tehditlere karşı taraf devletlerce ortak bir savunma mekanizması geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye, bu anlaşma aracılığıyla, Balkanlar'daki komşularıyla ilişkilerini pekiştirmiş ve bu ilişkiler üzerinden bölgesel güvenliği sağlamayı hedeflemiştir. Anlaşmanın imzalanmasında Türkiye aktif bir rol oynamış, bölgede önemli bir aktör olduğunu kanıtlamış ve güvenlik stratejilerinde önemli bir revizyona giderek ülke savunmasında bütüncül bir güvenlik anlayışını kabul etmiştir. Bu sayede sınır güvenliğini güçlendiren Türkiye'nin bu planı uzun sürmemiştir; 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle paktın önemi zayıflamış, 1941' de Almanya'nın Yunanistan ile pakta üye diğer ülkeleri işgal etmesi sonucu bu pakt dağılmıştır (Işık, 2011:80).

Türkiye'nin bu yıllarda Akdeniz'deki güvenlik stratejilerinin bir diğer unsuru, 1934 yılında Milletler Cemiyeti Konseyi'ne üye olarak seçilmesi ve sonrasında genelkurul başkanlığı yapması olmuştur. Bu dönemde İtalya'nın Habeşistan (Etiyopya) üzerine yapmayı planladığı hareket ve On iki Ada'yı da kapsayan askeri harekete karşı; Türkiye, cemiyetin ilkelerine sadık kalma niyetinde olmuş ancak İtalya'nın bu tutumuna karşı zor bir denge politikası izlemek zorunda kalmıştır. Habeşistan'ın İtalya tarafından işgal edilmesi, uluslararası hukuku ve barışı savunan Milletler Cemiyeti'nin prestijini olumsuz

etkilemiş ve İtalya'nın Habeşistan'a saldırması ile cemiyet iyice güç kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde Almanya ve Japonya üyelikten çekilmiş ve bu cemiyete karşı şüphecî yaklaşımlar güçlenmiştir (Zor, 2012: 108). Özellikle Batılı devletlerin savaş zamanında gerçekleştiremedikleri hedeflerini barış zamanında bu cemiyet ile gerçekleştirmeyi amaçladıkları düşüncesi yaygınlaşmıştır.

Türkiye, bir yandan İtalya'nın bu işgalci tutumuna karşı çıkarken, bir yandan da ekonomik ve diplomatik ilişkilerin bozulmaması için dikkatli davranmaya çalışmıştır. Milletler Cemiyeti'ni etkin bir şekilde kullanma çabasına rağmen, bu işgali durduramamıştır. İtalya'nın Akdeniz'deki saldırgan tutumu Türkiye ve bölge ülkelerinin güvenliğini de tehdit ediyordu. Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye arasında imzalanan bu anlaşma ülkelerin birbirlerinin toprak bütünlüğünü korumayı taahhüt etmeleri üzerine kurulmuştur. Bu süreçte, İtalya'nın Balkanlar'da ve Doğu Akdeniz'de artan etkisi ve yayılma çabaları, Balkan ülkelerini birleşmeye sevk eden en önemli faktörlerden biri olmuştur.

2.3.1 Balkan Paketi'nin Oluşumu ve Türkiye'nin Rolü

Balkan devletlerinden Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya, 1930-1934 yılları arasında dört kez toplanmış; 1930' da Atina konferansı, 1931' de İstanbul Konferansı, 1932' de Bükreş Konferansı ve 1933' te Selanik Konferansı yapılmıştır. Bu görüşmelerde, Balkanlar'da istikrarın sağlanması ve sınırların güvenliği ile ilgili kararlar alınmış olup Balkan Paketi'nin temelleri atılmıştır. Almanya ve İtalya'nın yayılmacı politikalarına karşı bir denge oluşturulması amaçlanmış, bölgedeki etnik unsurların çatışmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu görüşmelerin akabinde Yunanistan, Yugoslavya, Romanya ve Türkiye arasında Balkan Paketi resmen imzalanmıştır. Konferanslara gözlemci sıfatıyla katılan Bulgaristan ise bu pakta dahil olmamıştır.

Bulgaristan'ın azınlık haklarında değişim istemesi ve İtalya tarafından desteklenmesi, bu denklemin dışında kalmasına neden olmuştur. Akabinde, bunu bir güvenlik tehdidi olarak algılayan Türkiye, Bulgaristan'ın Trakya'daki hareketlerini de gözlemlemeye başlamıştır. Balkan Antantı, Türkiye'nin etkin bir siyaset izlemesine ve büyük güçlerin

himayesinde olmamasına rağmen, II. Dünya Savaşı'na giden süreçte anlaşma ülkelerinin bireysel çıkarlarını önde tutmaları nedeniyle istenilen sonucu vermemiştir. Ancak Türk ve Yunan devletleri bu sayede ortak düşmanlara karşı aynı cephede birleşmiş ve bu barış iklimi, Soğuk Savaş'ta Kıbrıs krizine kadar devam etmiştir. Türkiye'nin aktif diplomasi yürüttüğü bu bölge, Akdeniz ile bağlantısı nedeniyle güvenlik ve istikrar açısından çok önemlidir; ancak Balkanlar, Avrupa'daki bölünmelerden etkilenmiştir.

Toplantılar, özellikle İtalya ve Almanya gibi dış tehditlere karşı bir denge oluşturmayı hedeflediği kadar, Balkanlar'daki çeşitli etnik gruplar arasındaki çatışma risklerini azaltmayı da hedeflemiştir. Bu pakt, Balkan ülkeleri arasında barış ve karşılıklı savunma garantisi sağlayarak bölgesel güvenlik ve iş birliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.

2.3.2 Balkan Paktı'nın Türkiye'nin Güvenlik Algısına Etkileri

Bu paktın güvenlik algısına etkileri hem uzun vadede hem de kısa dönemde incelenmelidir. Yapılan bu anlaşma sayesinde Türkiye, Balkanlar'daki sınır güvenliğini sağlama konusunda proaktif bir rol üstlenmiş, sınırlarını güvence altına almış ve bölge ülkeleriyle iş birliğini artırma yoluna gitmiştir. Bu durum, Türkiye'nin sınır güvenliğini bireysellikten çıkartıp bölge ülkeleriyle iş birliği yapar hale getirmiş ve Türkiye'yi bölge ülkeleri arasında kilit bir pozisyona yerleştirirken, dış tehdit algısı da daha derinleşmiştir. Bu tehditlerin bertaraf edilmesi adına bölgesel iş birliklerinin önemi daha iyi anlaşılmıştır. Ancak, taraf devletler askeri alanda tam bir koordinasyon sağlayamamış ve bu durum güvenlik açısından bekleneni tam olarak verememiştir. Pakt II. Dünya Savaşı ile etkisini yitirmiştir; ancak Türkiye'nin bu süreçte kazandığı deneyimler, Soğuk Savaş döneminde Batı ile olan ilişkilerini güçlendirmesinde ve NATO'ya katılım kararında etkili olmuş, modern güvenlik politikaları oluşturmasında önemli basamak teşkil etmiştir.

2.4. 1930'lu Yıllarda Doğu Bölgesinde Güvenlik Stratejileri

1930'lu yıllar ulusal güvenlik politikalarının şekillendiği ve Doğu Anadolu Bölgesi'ne yoğunlaştığı bir dönem olması açısından önemlidir. Kuruluştan sonraki on yıl içerisinde, bu bölgenin önemi yeni kurulan devletin içte otoritesini sağlamlaştırma ve sınır hattında güvenliği artırma politikası nedeniyle giderek artmış; özellikle sınır

güvenliği üzerine şekillenen devlet politikasında bölge önemli bir yer edinmiştir. Doğu Anadolu, Türkiye'nin stratejik açıdan önemli bölgelerinden biridir. Bu bölge, coğrafi konumu ve tarihi geçmişi nedeniyle Türkiye'nin güvenlik algısında her zaman kritik bir noktada yer almış; İran, Ermenistan ve Gürcistan gibi ülkelerle komşu olması; özellikle İran'ın Türkiye'nin güvenlik politikalarında özel bir yer tutmasına neden olmuştur.

Bölge, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren farklı etnik unsurların yaşadığı, askeri ve siyasi açıdan kritik bölge olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra bu bölge, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının devamı için hayati önem arz etmiştir. İmparatorluğun çöküş döneminde yaşanan iç karışıklıklar ve bölge üzerinde algılanan dış tehditler, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si için güvenlik politikalarını şekillendiren önemli etmenlerden biri olmuştur. Merkezîyetçi yönetim biçimini benimseyen yönetim, Doğu Anadolu'da güvenliği sağlamak ve istikrarı sağlamak için çeşitli önlemler almıştır.

Bölgenin güvenliği ile ilgili olarak Türkiye'nin attığı önemli adımlardan biri de 1937 yılında İran, Irak ve Afganistan ile imzalanan Sadabat Paktı'dır. Bu sayede Türkiye'nin Doğu Anadolu güvenlik stratejileri, bölgesel iş birliği çerçevesinde şekillenmiş, özellikle İran ile olan sınır güvenliği konusunda önemli bir dayanak oluşturmuş ve bu stratejilerin uluslararası boyut kazanmasını sağlamıştır. Bu dönemde Türkiye, Doğu Anadolu'daki Kürt isyanlarına karşı sert tedbirler almış; 1926 yılında patlak veren Ağrı ayaklanmalarını bastırılmış ve 1937 yılında gerçekleşen Dersim Olayları, merkezi otoriteye en büyük meydan okumalardan birisi olarak tarihe geçmiştir. Devletin bugünkü Tunceli'de uygulamak istediği iyileştirme ve reformlar, çatışma yaşanmadan hayata geçirilememiştir (Zengin, 2020: 479).

İsyan neticesinde Türkiye'nin bölgedeki güvenlik politikaları sertleşmiş ve isyan, geniş çaplı askeri hareketlerle bastırılmıştır. Bölgede askeri unsurlar güçlendirilmiş, ancak alınan tedbirler sadece askeri varlıkla sınırlı kalmamış, bölgenin sosyoekonomik yapısının da yeniden şekillendirilmesi hedeflenmiştir. Ancak, kimi zaman sert olan bu politikalar, devlet ile halk arasında yaralar açmış ve uzun vadede bölgedeki toplumsal huzursuzlukları artırmıştır. 1930-1940 yılları arasında uygulanan güvenlik stratejileri,

bölgenin ekonomik kalkınması ve modernizasyonunu da hedeflemiş; Türkiye, bölgedeki altyapı projelerine ve ekonomik kalkınma girişimlerine ağırlık vermiştir.

Doğu Anadolu'daki yol yapım çalışmaları, köprüler ve diğer altyapı projeleri, bölgedeki devlet kontrolünü güçlendirmeyi ve aynı zamanda bölgeyi Türkiye'nin diğer bölgeleriyle bütünleştirmeyi amaçlamıştır. Ancak, bu projelerin uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve bölgedeki yerel dinamiklerin hızla değişmesi, güvenlik stratejilerinin etkinliğini sınırlamıştır. Aynı dönemde, bölgede ulus devlet anlayışı ile Türkleştirme hareketlerine girişilmiş; etnik ve dini farklılıklar Türk kimliği altında birleştirilmeye çalışılmış ve bu politikalar ulusal güvenlik stratejilerinin bir parçası olarak kullanılmıştır. Merkezi otoritenin güçlendirilmesi amacıyla yapılan Türkleştirme politikaları, uygulamaları uzun vadede gerilimlerin artmasına ve sorunun daha karmaşık hale gelmesine neden olmuştur.

Eleştirel bir perspektiften bakıldığında, bu bölgede uygulanan güvenlik stratejilerinin toplumsal yapıyı yeterince dikkate almadığı görülmektedir. Bu politikaların temelinde ağırlıklı olarak devlet bütünlüğünün korunması yer aldığından, yerel halkın ihtiyaçları ve beklentileri göz ardı edilmiştir. Ayrıca, uygulanan sert güvenlik tedbirlerinin olumsuz etkileri olmuş ve bu politikaların halk tarafından kabulünü zorlaştırmıştır. Doğu Anadolu'nun güvenlik politikalarında daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmesi ve bölge halkının beklentilerinin de dikkate alınması, bölgedeki sorunların kalıcı olarak çözülmesi konusunda daha etkili olacaktır.

2.4.1. İran ile İlişkiler ve Doğu Sınırlarının Güvenliği

Bu dönemde, iki ülke de kendi çıkarlarını korumak ve istikrarlarını sağlamak amacıyla çeşitli hamleler yaptılar. Türkiye, bölgedeki askeri varlığını yoğunlaştırırken, İran da benzer şekilde sınır güvenliği açısından askeri faaliyetlerini artırmıştır. Türkiye ve İran ilişkileri, 1930 ve 1940 yılları arasında, iki ülkenin bölgesel dinamiklerin etkisiyle şekillenen karmaşık bir ilişki bütünü olarak tanımlanabilir. İki komşu ülke arasında sınır güvenliği, yalnızca askeri perspektif ile değerlendirilemeyecek kadar derin bir konu olup, siyasi, diplomatik ve sosyo-ekonomik boyutları olan bir olgudur. Türkiye, Osmanlı

döneminden miras kalan ve otorite boşluğu nedeniyle artan asayiş sorunları ve iç güvenlik konularına karşı bölgedeki varlığını güçlendirme gerek askeri gerek kültürel alanda otoritesini artırma politikaları izlerken, komşusu İran ise Rıza Şah döneminde modernleşme ve merkeziyetçiliği artırma politikası takip ederek sınır bölgesinde yoğun askeri ve idari tedbirler almıştır.

1930'lu yıllar, komşu iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden şekillendiği bir dönemdir. Türkiye, yeni rejimiyle laik ve modern bir devlet yapısı inşa etmeye çalışırken, İran da benzer bir modernleşme sürecine girmiştir. Ancak, iki ülke arasındaki bu benzerlikler, aralarındaki ilişkilerin her zaman dostane olacağı anlamına gelmiyordu. Aksine, her iki ülke de bölge etkilerini güçlendirmek için zaman zaman rekabete girmiştir. Türkiye, Doğu Anadolu'nun güvenliğini sağlamak için İran ile sınırlarını güvence altına almayı amaçlarken, İran da kendi sınır güvenliğini sağlama çabası içindeydi. Bu bağlamda, iki ülke arasındaki sınır güvenliği hem iş birliği hem de rekabetin bir alanı haline gelmiştir.

1937 yılında imzalanan Sadabat Paktı, bölgesel güvenlik iş birliğini artırmayı amaçlamış olsa da uzun vadeli etkilerine bakacak olursak bu etkiler sınırlı kalmıştır. Sadabat Paktı, Türkiye ve İran arasındaki sınır güvenliği iş birliğinin en somut örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. 1937 yılında Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında imzalanan bu pakt, bölgesel güvenlik iş birliğini güçlendirmeyi ve bölgedeki istikrarı sağlamayı hedefliyordu. Ancak, bu paktın uzun vadeli etkileri sınırlı kaldı ve bölgedeki güvenlik sorunlarını tam anlamıyla çözme kapasitesine sahip olamadı. Taraf ülkelerden hiçbirisinin ayrıldığını bildirmemesi nedeniyle uzun zaman geçerli kalmakla birlikte, II. Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin Irak'ı egemenliğine alması ve İran'ın ise Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafından işgale uğramasıyla önemini yitirmiştir (Gürbüz, 2023: 344). Üye ülkeler arasındaki farklılıklar ve iç siyasi dinamikler, Sadabat Paktı'nın etkin bir şekilde uygulanmasını engelledi.

Doğu sınırlarının güvenliğini etkileyen bir diğer unsur ise bölgenin coğrafi ve demografik olarak zor bir konumda bulunmasıdır. Engebeli araziler, ulaşımı zorlaştırmış ve klasik askerî harekât ve ilerleme yöntemlerinin yerine yoğun bir askeri varlık gerektirmiştir. Ayrıca, yerel halkın devlete direniş gösterdiği dönemlerde, sınır güvenliği politikalarının uygulanması daha da zorlaşmıştır.

Bu durum, sınır güvenliğine yönelik politikaların istenen başarıyı sağlaması için bölgede sosyo-ekonomik iyileştirme çabalarıyla desteklenmesi gerektiğini göstermiştir. Türkiye'nin doğu sınırlarının güvenliğini sağlamada bir diğer önemli unsur ise istihbarat faaliyetleri olmuştur. Bu dönemde yürütülen faaliyetler çerçevesinde yerel halk ile iş birliği yapılmış ve İran tarafı yakından takip edilmiştir. Ancak, yerel halkın istenen desteği vermemesi nedeniyle bu faaliyetler yeterince verimli olamamıştır.

Türkiye'nin sınır güvenliğine dayanan bu politikası, genel ve uzun vadeli bir plana dayanmamakla birlikte, genellikle günübirlik güvenlik beklentileriyle sınırlı kalmış ve anlık tehditlere odaklanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ani değişiklikler neticesinde hızlı kararlar alınmış, savaş döneminin getirdiği askeri ve ekonomik kaynakların kısıtlı olması nedeniyle Türkiye'nin sınır güvenliği politikaları kısa vadeli çözümler olarak kalmış ve uzun vadede sorunlara tam olarak çözüm sağlayamamıştır.

2.4.2. Sadabat Paktı ve Bölgesel İttifaklar

Türkiye Cumhuriyeti, 1923' te Cumhuriyet'in ilanından sonra, genç bir devlet olarak uluslararası arenada kendine sağlam bir yer edinmeye çalışmış, iç ve dış tehditlere karşı güvenliğini sağlamak en önemli amacı olmuştur. 1923 -1930 dönemi, Lozan Barış Antlaşması'ndan kalan sorunların çözümlenmeye çalışıldığı bir dönem iken, 1930 sonrası dönemde Türkiye, özellikle Alman ve İtalya devletlerinin saldırgan tutumlarına karşı kendi güvenlik önlemlerini almaya çalışmıştır. Bu sorunların çözümünde tam bağımsızlık politikası izlenmiş; akılcı ve gerçekçi ilkeler doğrultusunda hareket edilmiştir. Saldırgan tutumlara karşı mütekabiliyet prensibi ile karşılık verilmiş ve Türkiye'nin dış politikası, milli menfaatleri ön planda bir anlayışla şekillendirilmiştir.

Sadabat Paktı, Türkiye'nin kuruluşundan itibaren ikinci on yılında, daha güçlü bir ulusal güvenlik stratejisi geliştirme ve bölgesel istikrarı sağlama çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve izlenen dış politikanın önemli bir unsuru olmuştur. Bu oluşumun gerçekleşmesi, o dönemin güvenlik algıları ve uluslararası düzenle yakından ilgilidir. Büyük imparatorlukların çöküp yerlerine küçük devletlerin kurulduğu bir dönemde, Türkiye gibi ülkeler yeni oluşan güç dengelerine uyum sağlamak ve dış güvenliklerini

sağlamak adına bölgesel ittifaklara yönelmişlerdir. Balkanlar'da sınır güvenliğini sağlayan Türkiye, doğu sınırına yoğunlaşmış ve komşu ülkeleri olan İran ve Irak ile 1930'lu yıllarda iyi ilişkiler sürdürme politikasını benimsemiştir. Avrupa'da yaşanan gelişmelerin ardından, özellikle İtalya'nın Milletler Cemiyeti kararlarına rağmen Habeşistan'ı işgale başlaması, Türkiye tarafından endişeyle karşılanmış ve ittifak arayışlarını hızlandırmıştır. Bölgede, Irak, İran ve Türkiye tarafından ortak sorun olarak algılanan konu, Kürt aşiretlerinin çıkardıkları isyanlar olmuştur.

Musul sorunun Türkiye aleyhine de olsa çözülmesi neticesinde, Türkiye'nin Irak ile dolayısıyla İngiltere ile yakınlaşması; İran'da ise darbeyle başa gelen Rıza Şah'ın ülke içinde meşruiyetinin sorgulanır hale gelmesi ve uluslararası alanda meşruiyetini sağlama çabaları, Sadabat Paketi'nin oluşumuna olumlu katkı yapan etkenler olmuştur. Irak'ta, 22 Ekim 1936'da General Bekir Sıtkı bir darbe ile Yasin el-Haşimi hükümetini devirmiş ve Hikmet Süleyman'a hükümeti kurma yetkisi vermiştir (Bayraktar, 2012: 92).

Bu kişiler aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti sempaticisi olup iki lider de Türk dostu olup Atatürk hayranıydı. Bu gelişmeler sonrasında Irak ve İran arasında tartışmalı konu olan Şattül Arap bölgesi, Türkiye'nin arabuluculuğu ile çözüme kavuşturulmuş akabinde 4 Temmuz 1937 yılında Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında, İran'ın Tahran kentindeki Sadabat Sarayında Sadabat Paketi imzalanmıştır. 14 Ocak 1938 tarihinde TBMM'de onaylanmış olan pakt, her devletin kendi anayasalarında kabul edilmesinin zaman alması nedeniyle ancak 25 Haziran 1938 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Atatürk, Sadabat Paketi'nin imzalanmasıyla ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış konuşmasında, 'Türkiye Cumhuriyeti, doğuya yönelik sağlam temelli bir adım atmıştır. İran, Irak ve Afganistan ile imzaladığımız Sadabat Paketi, büyük bir barışın göstergesidir,' diyerek alınan karardan memnuniyetini dile getirmiştir (Hasar, 2012: 67) .

Dünya Savaşı'nın hızla yaklaşmakta olduğu bir dönemde, büyük devletler sorunlarını çözemezken orta ölçekteki ve coğrafi ve tarihi beraberlikleri olan devletlerin bu paketi kendi içlerinde hallederek sınır sorunlarını güvenliğe kavuşturmaları taraf ülkeler arasında olumlu karşılanmış ve ilişkilerin dahada güçlenmesini sağlamıştır.

Bu ittifak, aynı zamanda bölgesel barışı sağlamak ve dış tehditlere karşı bir dayanışma mekanizması kurmak amacıyla tasarlanmıştır. Türkiye, bu pakt ile doğu sınırlarının güvenliğini garanti altına almayı ve bu sınırların ötesindeki tehditlere karşı bir tampon bölge oluşturmayı amaçlamıştır. Sınırlı kaynaklarını dış savunma ve sınır savaşlarından ziyade iç politikada geliştirmek ve ilerlemek için harcamak isteyen Türkiye için büyük bu, büyük bir başarı anlamına gelmektedir. Bu dönemdeki dış politika stratejisi, güvenlik odaklı bir yaklaşım üzerine kurulu olup, Türkiye'nin stratejik hedeflerine hizmet eden önemli bir araç olmuştur. 'Yurtta barış, dünyada barış' ilkesince hareket eden Türkiye, dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın, İran, Irak ve Afganistan ile diplomatik ilişkileri güçlendirmesi ve bu ülkelerle iş birliği içinde çalışarak paktın oluşumunu sağlamasında önemli görevler üstlenmiştir.

Bu süreçte Aras, Türkiye'nin bölgesel güvenlik endişelerini diğer devletlere etkili bir şekilde iletmış ve ortak çıkarlar doğrultusunda bir ittifak kurulmasına öncülük etmiştir. Sadabat Paktı, Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak kendini kabul ettirme çabalarının bir parçası olarak da değerlendirilebilir. Ancak, Sadabat Paktı'nın uzun vadeli başarısı ve etkileri sınırlı kalmıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında, taraf ülkelerin iç politikalarındaki belirsizlikler ve bölgesel dinamiklerdeki değişiklikler yer almaktadır. Batı'dan gelecek İtalya tehdidine karşı, Ortadoğu'da İran ve Irak gibi devletlerle güvenlik amaçlı yapılan bir anlaşmanın istenen başarıya ulaşması gerçekçi bir hedef değildi. Ayrıca, anlaşma maddelerinde taraf ülkelerin kendi topraklarında, diğer taraf ülkenin rejimini hedef alan isyancılar ve çeteler konusunda yardım etmeyi garanti etmeleri, anlaşmanın dış güvenlik politikasına yönelik görünmesine rağmen aslında iç politika amaçlı yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu paktı; Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi topraklarında var olan iç güvenlik sorunlarını engellenmek ve ileride yapılacak hareketler için yasal zemin hazırlanması bakımından önemli bir adım olmuştur.

Paktın imzalanmasından kısa bir süre sonra, dünya genelinde siyasi ve askeri dengeler hızla değişmeye başlamış ve II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, taraf ülkelerinin iç savunma politikaları öncelikli hale gelmiştir. Bu durum, Sadabat Paktı'nın etkinliğini ve uygulanabilirliğini zayıflatmıştır. Ayrıca, İran ve Irak arasındaki mezhepsel ayrılıklar ile

Türkiye'nin laik devlet anlayışına karşılık İran ve Irak'ın İslam temelli yapıları, ülkeler arasındaki uzun vadeli iş birliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

Sadabat Paktı'nın başarısız olmasının diğer bir nedeni, imzacı ülkeler arasındaki iç siyasi dinamiklerin ve rejim farklılıklarının paktın uygulanabilirliğini zorlaştırmasıdır. Türkiye'nin laik devlet anlayışı ile İran ve Irak'ın daha geleneksel ve dini temelli yapıları, ülkeler arasındaki iş birliğini zorlaştırmıştır. Ayrıca, Irak'taki aşiretler arası çatışmalar ve İran'da Şah Rıza Pehlevi'nin modernleşme çabalarına karşı direnişler, paktın etkinliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Savaş sırasında ülkeler, öncelikli olarak kendi iç savunmalarına odaklanmış ve bu durum paktın uygulanmasını zorlaştırmıştır. Savaş sonrasında ise, dünya genelinde oluşan yeni güç dengeleri ve Soğuk Savaş dönemi, Sadabat Paktı'nın önemini yitirmesine neden olmuştur. Bu paktın beklenen düzeyde etkili olmaması, bölgesel ittifakların sürdürülebilirliğinin yalnızca askeri ve diplomatik faktörlere değil, aynı zamanda taraf ülkelerin iç siyasi istikrarına da bağlı olduğunu göstermektedir. Türkiye, Sadabat Paktı aracılığıyla doğu sınırlarını güvence altına almaya çalışmış ve bu doğrultuda bölgesel güvenlik politikalarını şekillendirmiştir. Ancak, paktın başarısızlığı, bölgesel ittifakların sürdürülebilirliğinin sadece dış tehditlere karşı savunma mekanizmaları kurmakla değil, aynı zamanda taraf ülkeler arasındaki iç siyasi uyum ve istikrarla da yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

2.4.3. Doğu Anadolu'da Güvenlik ve Tehdit Algısı

1930-1940' lı yıllar, Türkiye'nin doğu sınırlarının dış güvenlik açısından daha stratejik bir öneme sahip olduğu dönem olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Kafkaslar 'da artan baskıları, İtalya'nın Akdeniz'i hakimiyeti altına alma isteği ve Nazi Almanya'sının Ortadoğu'ya yönelik hedefleri, bu bölgenin Türkiye'nin dış güvenliği açısından kritik bir öneme sahip olmasını sağlamıştır. Dünya genelinde tansiyonun yeniden yükselmesi ve siyasi gelişmeler nedeniyle Türkiye, bölgedeki dış tehdit algısını derinleştirmiştir. Bir yandan bölgede ittifaklar kurarak güvenlik anlayışını uluslararası boyuta taşımış, diğer yandan doğu vilayetlerindeki iç otoritesini ve askeri varlığını artırmaya yönelik politikalar geliştirmiştir.

Bu dönemde doğu sınırları için en büyük tehdit, Sovyetler Birliği'nin 1921' den bu yana Gürcistan'ı işgal altında tutması olmuş ve 1941' de İngiltere'nin İran'ı işgal etmesi, Türkiye'nin güvenlik riskini en üst düzeye çıkarmıştır. Sovyetler'in bu yayılcı tutumu sonrası Türkiye'nin 1936 yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni imzalaması, Karadeniz'de kendini tek büyük güç olarak konumlandırmaya çalışan Sovyetler Birliği'ne karşı bir denge unsuru oluşturmuştur ve Türkiye lehine olumlu bir gelime olmuştur. Bu sayede Türkiye, askeri ve diplomatik gücünü doğu bölgesindeki tehditlere yoğunlaştırmıştır.

Türkiye ve Sovyetler Birliği ilişkileri, 1930'lu yıllarda karmaşık bir yapıda olup, bu dönemde iş birliğine ve karşılıklı güvene dayanan bir ilişki sürdürülmüştür. Ancak 1940' lı yıllarda yaşanan gelişmeler, bu dönemin etkileri olarak ortaya çıkmıştır. 1945' te, iki ülke arasında imzalanan Tarafsızlık Antlaşması'nın 20 yıllık süresi dolduğunda, Sovyetler Birliği anlaşmayı yenilemeyeceğini açıklamış ve çeşitli taleplerde bulunmuştur. Bu talepler, Sovyetler Birliği ile olan doğudaki sınır hatlarının yeniden düzenlenmesi, boğazlarda Sovyetler Birliği'ne ait bir üst verilmesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Sovyetler lehine yeniden gözden geçirilmesini içeriyordu (Garipoğlu, 2022: 77). Bu talepler, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin boğazlar üzerinde hakimiyetinden ve Karadeniz'deki savaş gemilerinin varlığını sınırlandırmasından memnun olmadığını göstermektedir.

Bu talepler, Türkiye'nin güvenlik stratejilerini yeniden gözden geçirmesine neden olmuş ve Sovyet tehdidine karşı Batı ile ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmesine zemin hazırlamıştır. Batılılaşma yönünde izlenen politikalar, Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışını etkileyen ciddi unsurlardan olmuştur (Karaosmanoğlu, 2009: 209). Bu gelişmeler, Türkiye'nin ilerleyen dış politika dönemlerinde Batılı bir savunma politikası benimsemesine yol açmıştır.

Sovyetler Birliği'nin yanı sıra, 1930'lu yıllarda İtalya da Türkiye'nin doğu sınırlarında bir diğer dış güvenlik tehdidi olarak ortaya çıkmıştır. Benito Mussolini liderliğindeki faşist İtalya, Akdeniz'de ve Orta Doğu'da yayılcı bir politika izleyerek bölgedeki dengeleri değiştirmeye çalışıyordu. İtalya'nın bu yayılcı politikaları, her ne kadar direk olarak Türkiye'nin doğu sınırlarını hedeflemese de Türkiye'nin güvenlik algısını olumsuz

yönde etkilemiştir. İtalya'nın Etiyopya'yı işgali ve Arnavutluk'a yönelik askeri müdahaleleri, Türkiye'nin doğu sınırlarını daha savunmasız hale getirmiş ve bu durum, Türkiye'nin bölgedeki askeri hazırlıklarını artırmasına neden olmuştur.

Bu dönemde Doğu Anadolu'nun güvenlik politikalarını etkileyen güçlü unsurlardan biri, İtalya'nın saldırgan tutumu olmuştur. [İtalya](#), doğrudan Türkiye'nin doğu sınırlarını hedef almamış olsa da I. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkileri iyice kopmuştu. Bölge ülkelerinden Suriye, 1920–1946 yılları arasında Fransız [sömürgesi altında](#) kalmış olup, Fransa'nın bölgedeki hakimiyetini kırmak isteyen İtalyanların faaliyetleri, Türkiye'nin bölgedeki güvenlik kaygılarını artırmış; İtalya'nın yayılcı tutumuna karşı, Doğu Anadolu'da askeri tahkimatlar yapılmış, altyapı çalışmaları hızlandırılmıştır. Ayrıca, doğu sınır güvenliğini güçlendirmek, silah ithalatını artırmak ve bölgede savunma unsurları oluşturmak amacıyla Sadabat Paktı gibi iş birliklerine gidilmiştir.

Yine bu dönemde Almanya'nın Irak ve İran üzerinde hedefleri, Türkiye'yi tedirgin etmiş ve doğu sınırlarındaki risk algısını yükseltmiştir. Hitler yönetimindeki Almanya, giderek güç kazanırken bu bölgede tesirini artırmaya çalışmıştır. 1930' da bazı ticari girişimlerde bulunmasına rağmen, Almanya'nın Hitler döneminde İran'a yönelik ilk somut hamlesi, 1935 yılında imzalanan ticaret anlaşmasıyla gerçekleşmiştir (Türkey, 2021: 81). Yıllık 40 milyon marklık bir ticaret hacmi olan bu anlaşma, 3 yıllık geçerlilik süresinden sonra Sovyetler Birliği ve İngiltere'nin muhalefetine rağmen yenilenmiştir. Böylece Almanlar, bölgede ekonomik üstünlük kazanarak sanayi ve altyapı projelerinde söz sahibi olmuş, İran üzerindeki tesirlerini artırarak Orta Doğu politikalarında İngiltere ve Sovyetlere karşı stratejik bir hamle yapmışlardır.

Yaşanan bu gelişmeler, Türkiye'nin doğu bölgesi ve sınırlarındaki tehdit algısını artırdı. Almanlar, bu dönemde İran dışında Irak ile de ilgilenmiş ve 1941 yılına gelindiğinde Almanya yapmış olduğu darbe ile kendilerine yakın bir yönetimi başa getirmiştir (Kodal ,2009: 397). Darbe sonrası yönetime geçerek başbakan olan Raşit Ali Geylani, Basra'daki İngiliz varlığını tanımamış, ancak İngiltere'nin Irak'ı yeniden işgal etmesiyle Almanya'nın hamleleri kısa sürede sonuçsuz kalmıştır. Bu gelişmenin ardından Almanya, dikkatini Rusya ile mücadeleye çevirmiş ve Irak hükümeti ile müttefik olma

düşünceleri rafa kalkmıştır. Böylece Türkiye'nin doğu bölgesindeki Alman kaynaklı tehdit geçici olarak ortadan kalkmış, ancak Sadabat Paktı çerçevesinde Türkiye'nin oluşturduğu bölgesel güç zayıflamıştır.

Türkiye, Almanya'nın bu çabalarına karşılık Orta Doğu'da, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde taraf devletlerden olan İngiltere ve Fransa ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu on yıllık süre zarfında Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki tehdit algısı ve güvenlik stratejileri, bölgede söz sahibi olan Rusya ve Avrupa devletlerine karşı bir denge politikası kurarak şekillenmiştir. Türkiye, bölgesel ittifaklar oluşturarak güvenliğini güçlendirmeye çalışmış ve bu güvenlik politikaları ile yaklaşan II. Dünya Savaşı'nda uygulayacağı tarafsızlık politikasının temellerini atmıştır. Bu dönemde yaşanan gelişmelerden çıkarılan tecrübeler, uygulanan tarafsızlık politikasının ülke güvenliği açısından kritik bir unsur olmasını sağlamıştır.

2.5. İtalya'nın 1930-1940 'lı Yıllardaki Yayılmacı Politikaları

I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri arasında yer almasına rağmen İtalya, Versailles Antlaşması'nın sonuçlarından dolayı hayal kırıklığı yaşadı. Bu durum, "Hakları Çalınmış Zafer" (Vittoria Mutilata) olarak adlandırıldı ve İtalyan halkı, Mussolini'nin bu durumu düzeltereğine inanarak ona güçlü destek verdi. 28 Ekim 1922 tarihinde gerçekleşen "Roma'ya Yürüyüş" ile iktidara gelen Benito Mussolini, 1925' te diktatörlüğünü ilan ederek İtalya'yı 1945' e kadar faşist bir rejimle yönetti. Mussolini, İtalya'yı uluslararası sahnede bir süper güç yapma iddiası ile hareket etti. Bu amaç doğrultusunda yayılmacı bir politika izleyen İtalya, yıkılan Roma İmparatorluğu'nun gücüne ulaşmayı hedefleyerek, Afrika ve Avrupa kıtasında yayılmacı bir anlayış benimseyerek 1930'lu yıllarda dünya barışı için tehdit oluşturmuştur.

Mussolini'nin iktidara gelmesiyle birlikte İtalya, dış politikada daha saldırgan bir tutum takınmış ve 'Mare Nostrum' (Bizim Deniz) olarak gördüğü Akdeniz'de hakimiyet kurmayı, ayrıca Afrika kıtasında sömürgeler elde etmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda, 1935 yılında Etiyopya (Habeşistan) işgaline başlayarak Afrika Boynuzu'nda bir imparatorluk kurmayı amaçlayan İtalya, aynı zamanda iç politikasında mevcut rejimini güçlendirmeye çalışmıştır. Bu saldırıya Milletler Cemiyeti tepki gösterse de etkili bir

sonuç alınamamıştır. İngiltere ve Fransa, İtalya'nın Nazi Almanya'sı ile iş birliği yapmasından çekindiği için ciddi bir karşılık vermemiştir. Bu sayede İtalya, Etiyopya'yı sömürgeleştirerek topraklarına katmıştır. Bu olay, İtalya'nın yayılcı politikası için kritik bir eşik olmuştur. Uluslararası alanda tecrit edilmesine rağmen, dış politikasını daha saldırgan bir şekilde tasarlayan Mussolini, Akdeniz'deki etkisini daha artırma çalışmış ve Nazi Almanya'sı ile yakın ilişkiler kurarak Avrupa'da etkili bir devlet olmayı amaçlamıştır. Bu durum karşısında Türkiye, Akdeniz'deki İtalyan gücüne karşı güçlü bir müttefik olarak İngiltere'yi görmüş ve 1934 yılından itibaren İngiltere ile yakınlaşmaya başlamıştır (Elibol, 2019: 59).

Almanya'nın bu esnada Etiyopya'ya askerî mühimmat göndermesine karşı tarafsız kalması Avusturya üzerinden uyuşmazlık yaşayan iki devleti yakınlaştırmıştır. Bu örneği kendisi için fırsat sayan Hitler, Ren Bölgesi'ne asker göndererek hamlesini yapmıştır (Benhür, 2023: 1579).

Almanya 1919' da imzaladığı Versailles Antlaşması gereği, Ren nehrinin batı ve doğu sınırlarında 50 km'lik bir alanı askerden arındırmayı kabul etmişti. Bu antlaşma, Belçika ve Fransa'ya karşı yapılacak bir askeri saldırının engellenmesi amacıyla imzalanmıştı. Ancak Almanya, 7 Mart 1936 'da birliklerini Ren Nehri'nin batısına sokarak bu anlaşmayı ihlal etti. Fransa'nın bu dönemde savaşa girmeyi göze alamaması ve İngiltere kamuoyunda Almanya'nın sadece kendi topraklarını geri aldığı düşüncesinin baskın çıkması nedeniyle, Almanya ciddi bir direnişle karşılaşmadı. Böylece Almanya, Versailles Antlaşması'nı ihlal ederek Avrupa'yı işgal hedefi doğrultusunda önemli bir adım atmış oldu.

Bu dönemde Alman ve İtalyan politikaları arasında resmi bir ittifak bulunmamasına rağmen, her iki ülkenin genişlemeci ve saldırgan dış politikaları paralel bir seyir izlemeye başlamıştır. Özellikle her iki devlet de Avrupa ve Akdeniz'de nüfuz alanlarını genişletmeye çalışmış, bu da benzer hedeflere yönelik adımlar atmalarına sebep olmuştur. Mussolini, Habeşistan işgalini sona tamamlarken, Hitler Ren havzasını işgal etmiştir. Her iki devletin kamuoyunda yönetim sistemleri ve ideolojileri arasında farklılıklar olduğu düşünülse de sonuç olarak paralel şekilde hareket eden bu iki devlet, sonunda 25 Ekim 1936' da Roma-Berlin ittifakı adı altında bir dostluk anlaşması imzalayarak ittifak

kurmuşlardır. Bu ittifak, her iki ülkenin dış politikada koordineli bir şekilde hareket etmesini ve Versailles Antlaşması'nın olumsuz etkilerini gidererek Avrupa'da dengeleri kendi lehlerine değiştirmeyi amaçlıyordu.

İttifak, İtalya'nın yayılcı dış politikasını güçlendirmiş ve Avrupa'daki saldırgan tutumunu artırmasına destek olmuştur. İlerleyen zamanlarda Japonya'nın da bu ittifaka dahil olmasıyla Roma-Berlin Mihveri adı ile anılacak pakt ortaya çıkmıştır. Bu mihver, ortak çıkarları doğrultusunda güç birliği yapan devletlerin ilerleyen zamanlarda başlatacağı II. Dünya Savaşı'nın temellerini oluşturdu. Ancak dünya genelinde büyük yıkıma sebebiyet veren bu savaşın ilerleyen yıllarında Mihver devletler yenilecek, İtalya ve Almanya'daki faşizm rejim son bulacaktı.

Bu gelişme ortak menfaatleri doğrultusunda güç birliği yapan Mihver devletlerinin, ilerleyen zamanlarında çıkartacağı II. Dünya Savaşı'nın temellerini oluşturdu.

Almanya'nın genişlemeci politikalarını destekleyerek benzer hamleler yapan İtalya, Akdeniz'de kendi varlığını güçlendirmeyi amaçlarken aynı zamanda Almanya ile rekabet içinde olmuştur. 16 Mart 1939' da Almanya'nın Çekoslovakya'yı tamamen kendi topraklarına katıp varlığını sonlandırmasından kısa bir süre sonra, İtalya da Arnavutluk'u işgal etmiştir. Bir yandan Almanya'nın bu hamlesine karşı hamle yapan diğer taraftan On iki Adaları silahlandıran İtalya; destek verdiği Arnavutluk Meclisi, 1 Eylül 1928' de Cumhurbaşkanı Ahmet Zogu'yu, "Arnavutların Kralı" ilân etti (Özcan, 2023:702). Bu gelişmelerin sonucunda, İtalya'nın Akdeniz'i hedef alacağını düşünen Atatürk, Tiran Büyükelçisi'ni Ankara'ya davet ederek Zogo'nun Cumhuriyet rejimine bağlı kalmadığını ve halkına ihanet ettiğini belirterek bu rejimin Türkiye tarafından tanınmayacağını beyan etmiştir.

1939 yılına gelindiğinde, İtalya Dışişleri Bakanı ve aynı zamanda Mussolini'nin damadı Galeazzo Ciano, 1 Nisan 1939' da Arnavutluk'tan iletişim hatları, hava ve liman yollarının İtalya'nın kontrolüne bırakılmasını ve devlet bakanlarının yanına İtalyan bakan yardımcılarını atanmasını talep etti. Akabinde, 4 Nisan 1939' da Kral Zogo tarafından ulaşım yollarının İtalya'ya bırakılması kabul edilirken, İtalyan danışmanlar konusu reddedilmiş sonrasında isteklerini tam anlamıyla gerçekleştiremeyen Mussolini 6 Nisan'

a kadar Arnavutluk'a süre tanımıştır. Arnavutluk hükümetinin ret cevabı üzerine, İtalyan kara ve deniz kuvvetleri harekete geçmişlerdir (Ulus Gazetesi, 1939). İtalya 7 Nisan 1939' da işgal faaliyetlerine başlamıştır. Akşam Postası gazetesinin 12 Nisan 1939 tarihli haberine göre, bu işgal girişimi öncesi İtalya ülkesini savaşmadan teslim etmesi için Kral Zogo'ya 20 Milyon altın frank teklif etmiş, Kralın bu isteği kabul etmemesi üzerine işgal girişim başlatılmıştır (Haber Akşam Postası, 1939).

Tiran da dahil olmak üzere birçok önemli nokta İtalya'nın hakimiyetine altına girmiş ve ciddi bir mukavemetle karşılaşmayan İtalya başarılı olmuştur. Akabinde, Kral Zogo önce Yunanistan'a kaçmış, ardından Türkiye'ye sığınmıştır. Balkanlarda güç kazanan İtalya'nın, Akdeniz'i 'İtalyan Gölü' haline getirme çabaları sonucu Akdeniz ve Balkanlar'daki denge bozulmuştur. Mussolini'nin hedefleri arasında Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika üzerinde hakimiyet kurma arzusu da yer almakla birlikte, Fransa'nın kontrolü altındaki Tunus, Cezayir ve Fas'ın İtalyan yönetimine geçmesi isteğini açıkça dile getirmiştir.

İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki etkisini artırma çabaları, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkeler üzerinde baskı oluşturdu. İtalya'nın Ege Denizi'ndeki adalar üzerindeki hakimiyeti, Yunanistan'ı doğrudan tehdit ederken, Türkiye'nin de Doğu Akdeniz'deki güvenlik politikalarını yeniden gözden geçirmesine neden oldu. Mussolini'nin "Mare Nostrum" (Bizim Deniz) politikası, Akdeniz'de Yunanistan'ı doğrudan tehdit ederken, Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan Türkiye'nin Balkanlar'daki güvenlik endişeleri ve tehdit algısını derinleştirdi. Doğu Akdeniz güvenlik politikalarını yeniden gözden geçiren Türkiye; Arnavutluk'un İtalya tarafından işgal edilmesi ve Almanya'nın Avrupa'daki yayılcı politikalarının artması sonucunda Yunanistan ile diplomatik temaslarını artırarak, büyüyen bu tehditlere karşı ortak bir savunma hattı oluşturma çabalarına girişti.

Bu bağlamda, 1939 yılında Türkiye ve İngiltere arasında yapılan görüşmelerde Yunanistan'ın güvenliği de öncelikli bir konu olarak ele alınmış ve Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik desteği pekiştirilmiştir (Soysal, 1982: 395). İtalya'nın bu işgaline karşı; Türkiye'nin buna cevabı İngiltere ile Mayıs, Fransa ile Haziran aylarında imzaladığı deklarasyonlar oldu (Aydoğdu, 2022: 3). Bu deklarasyon, üç devletin Akdeniz'de yapılacak bir işgal hareketine karşı ortak hareket etmesini sağladı ve ileride imzalanacak

olan ittifak anlaşmasının temelini oluşturdu. Bu iş birliği, İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki yayılmacı politikalarına karşı Türkiye'nin bölgedeki güvenlik dengelerini koruma ve çıkarlarını savunma adına yaptığı önemli bir hamledir. 1940' lı yıllara doğru, İtalya Orta Doğu'da yayılmacı politikası gereği özellikle Suriye ve Lübnan'da Fransız varlığına karşı milliyetçi öğelere destek vermiş, İngiltere ve Fransa'ya karşı bir etki alanı oluşturmaya çalışmıştır. Bu durum, bölgede istikrarsızlığı artırarak Türkiye'nin risk algısını bu yöne çekmiştir.

Mussolini 28 Ekim 1940' da Yunanistan'a aşağılayıcı bir ultiatom verdi. Yunanistan İtalya'nın tüm emperyalist isteklerine karşı 28 Ekim 1940' da 'hayır' yanıtını verince, bu tarihte Yunanistan'ın İtalya tarafından işgali başladı. Böylece bir anda Yunanistan kendini II. Dünya Savaşı'nın içinde buldu (Kasalak, 2015: 127). Kolay bir hedef olarak görülen Yunanistan, birkaç gün sonra İtalyan güçlerini püskürterek geri çekilme zorunda bıraktı ve İtalya büyük bir prestij kaybı yaşadı. Bu başarısız hamlenin ardından Almanya savaşa taraf olarak 6 Nisan 1941' de, "Marita Operasyonu" ile Yunanistan'ın büyük bölümünü işgal etti. Mussolini, İtalya'nın bu savaştan büyük kazançlar elde edeceğine inanıyordu ve Akdeniz'deki hakimiyetini genişletmek için fırsat kolluyordu. Ancak, İtalya'nın savaşta gösterdiği performans beklentilerin çok altında kaldı. Mussolini'nin İtalya'sı hem Afrika'da hem de Akdeniz'de ciddi yenilgiler aldı. Bu durum İtalya'nın askeri kapasite yönünden düşünüldüğünden daha zayıf olduğunu gösterirken; yardıma gelen Almanya'nın İngiltere karşısında stratejik olarak üstünlük kurması ile neticelenmiştir.

İtalya'nın saldırgan ve yayılmacı dış politikası, genel olarak Mussolini'nin ihtiraslarına dayanıyordu; ancak bu politikalar hem Afrika'da hem de Avrupa'da başarısızlıkla sonuçlandı. Mussolini'nin liderliğinde İtalya, II. Dünya Savaşı'nda ciddi askeri ve ekonomik kayıplar yaşadı. İtalya'nın yayılmacı politikaları, ülkenin uluslararası alanda itibarını zedeledi ve sonunda Mussolini rejiminin çöküşüne yol açtı. 1943 yılında Müttefik kuvvetlerin İtalya'yı işgal etmesiyle birlikte Mussolini iktidardan düştü ve İtalya'nın yayılmacı politikaları sona erdi. Askeri ve ekonomik kapasitesinin üzerinde hedeflere girişmesi sonucu büyük yenilgilere uğrayan İtalya, aynı zamanda Akdeniz,

Balkanlar ve Orta Doğu'daki uluslararası ilişkileri de derinden etkiledi ve ülkenin iç dinamiklerinin bozularak yeniden yapılandırılmasını zorunlu kıldı.

2.6 İtalya'nın Türkiye'ye Yönelik Politikaları, On İki Adalar sorunu.

İtalya'nın Türkiye'ye yönelik dış politikaları incelenirken I. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yeniden şekillenen ilişkiler ve güç dengeleri göz önünde bulundurulmalıdır. 28 Ekim 1922' de yaptığı 'Roma'ya Yürüyüş' eylemleri sonrasında zayıflamış hükümet ve artan kaos ortamında, Kral III. Vittorio Emanuel tarafından Benito Mussolini'ye 30 Ekim 1922' de hükümeti kurma yetkisi verilmiştir. Kısa sürede hükümeti kurarak güçlenen Mussolini, 1925 yılında diktatörlüğünü ilan etmiş faşist bir ideoloji benimseyerek tek partili bir şekilde İtalya'yı yönetmiştir. Mussolini'nin gücü eline geçirmesiyle İtalya, saldırgan bir tutum ile yayılmacı bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu politikanın temel hedeflerinden biri, Akdeniz'de İtalyan hegemonyasını kurmak ve Antik Roma İmparatorluğu'nun yaptığı gibi Akdeniz'i bir iç deniz yapma idealidir. Bu doğrultuda, İtalya'nın ilgisini çeken stratejik bölgelerden biri de Ege Denizi'nde yer alan On İki Adalar olmuştur.

Menteşe Adaları ya da Güney Sporatlar olarak da bilinen On iki Ada, Ege Denizi'nde bulunan yedi farklı ada grubundan Anadolu'ya en yakın olanıdır. Bu grup Rodos, Kos (İstanköy), Simi (Sömbeki), Halki, Kalimnos (Kelemez), Karpathos (Kerpe), Kassos (Kaşot), Leros (Leryoz), Nisyros (İncirli), Patmos (Batnos), Tilos (İleki), Astypalaia (İstanbulya) adaları ve onlarca adalık ve kayalıktan oluşmaktadır (Papuççular, 2024: 5).

Bu yayılmacı anlayış, Türkiye'nin dış güvenlik stratejileri üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Türkiye, İtalya'nın bu saldırgan politikalarına karşı çeşitli askeri ve diplomatik önlemler almış ve Akdeniz'deki stratejik durumunu dengelemeye çalışmıştır. On iki Ada, Türkiye ve Yunanistan'a yakın olmaları ve Akdeniz'deki jeopolitik konumları nedeniyle askerî açıdan önemlidir. Ayrıca, antik çağlardan günümüze kadar ticaret gemilerine ev sahipliği yapmış, kimi zaman özel statülerle ticari faaliyetlerini imtiyazlı bir şekilde gerçekleştirmiş ve yüksek ticari potansiyelleri dolayısıyla stratejik bir değere sahip olmuştur. Bu bölge, Büyük İskender'in kurduğu imparatorluk yönetimindeyken zamanla

Bizans İmparatorluğu'nun ve sonrasında, 1522' de Rodos adasının fethiyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçti ve yaklaşık dört yüz yıl Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. 19. yüzyılda İmparatorluğa etki eden milliyetçi hareketlerin etkisi ile iyice zayıflayan Osmanlı, Avrupalı devletlerce 'Hasta Adam' olarak nitelendirilmiş ve kısa sürede çökeceği düşünülmüştür. Bu nedenle, topraklarından pay almak isteyen Avrupa devletlerinin hedefi haline gelmiştir. Milli birliğini geç tesis eden ve sömürgecilik yarışında geri kalan İtalya, büyük güçler arasında en zayıfı olarak görüldüğü dönemde, Trablusgarp'a bir işgal düzenlemiştir.

Osmanlı, savaşa hazırlıksız yakalanmıştı. Bölgedeki askerlerin bir kısmı Yemen'deki isyanı bastırmak için bu bölgeye kaydırılmış ve Mısır'da İngilizler ise yaşananlara tarafsız kalacaklarını beyan ederek karayolu ile yardım gitmesini engellemişlerdir. Bu olumsuzluklara rağmen Osmanlı, İtalya'ya karşı resmi olarak savaş ilanında bile bulunamamıştı. Ancak, bölgeyi savaştan teslim etmek istemeyen İttihatçı bir grup subay, farklı güzergahlar üzerinden gönüllü olarak bölgeye giderek yerel halkı örgütleyerek direniş mücadelesi başlatmıştır.

Mısır'da Osmanlı yanlısı çevreler ve Osmanlı subayları, Anadolu'dan malzeme ve subay takviyesi göndermek amacıyla Genelkurmay Başkanlığı'na şifreli bir telgraf gönderdi. Bu telgrafta, Mısır'da Trablusgarp için Müdafaa-i Vataniye Cemiyetleri 'nin kurulduğu, cemiyetin Trablus'a gönüllü askerler ve erzak göndereceği, Mısır Olağanüstü Komiseri' nin bu süreçte yer alacağı belirtilmiş ve kendisine buradan para gönderildiği ifade edilmiştir. Ayrıca, Tunus'tan Askerî Ataşe Fethi Bey aracılığıyla erzak tedariki ve sevki için gerekli çalışmaların yapılacağı; Fethi Bey ve Mısır Komiserliği ile irtibat kurularak bu işlerin birlikte yürütülmesi ve direnişte cansiperane hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Akgül, 2011: 29).

Gelen bu haber sonrasında bölgede yerel direniş güçleri, işgale karşı daha organize ve etkili bir direnişe başlamış ve. Osmanlı subaylarının liderliğinde, gönüllü askerler ve erzak tedariki ile direniş güçlendirilmiştir. Enver Bey ve Mustafa Kemal Mısır üzerinden, Ali Fethi Bey (Okyar) ise Tunus üzerinden bölgeye hareket etmiştir. Trablusgarp' savunacak gönüllü subaylar arasında Süleyman Askeri, Kuşçubaşı Eşref, Nuri (Conker) de vardı (Ünalp, 2022: 647).

Sayınca Osmanlı ordusundan çok üstün olmasına rağmen, İtalya beklediği zaferi kazanamamıştı. Savaş aylarca sürmüş, İtalya yalnızca kıyı şeridinde küçük bir alana hâkim olmuştur. Savaşı farklı alanlara yayarak başarılı olabileceğini düşünmüş 24 Şubat 1912’ de önce Beyrut Limanı’nı bombalamış 18 Nisan 1912’ de de Çanakkale Boğazına saldırıda bulunmuştur. Ancak bu hamlelerden istediği sonucu alamayan İtalya, İngiltere, Fransa ve Almanya’nın da kabul etmesiyle Trablusgarp’a deniz yoluyla giden yardımların kesilmesi ve Anadolu sınırlarına daha kolay nüfus edebilmek için 1912 yılında On iki Adalar’ı işgal etmeye başlamıştır.

On iki Ada grubu içinde işgal edilen ilk ada, 28 Nisan’da Astropalya (Stampalia) oldu. Astropalya’nın işgalini, 4 Mayıs’ta Rodos’a asker çıkarılması, ardından da Herke, Kerpe, Kaşot, İncirli, İlyaki, Leros, Patmos, Klimli, Lipsos ve Sömbeki adalarının işgali takip etti. En son işgal edilen ada ise 20 Mayıs’ta İstanköy oldu. (Hayta, 1994: 133)

Ancak bu işgal, İtalya’nın beklediği sonucu vermemiş ve adaların işgal edilmesine rağmen Osmanlı, Trablusgarp’tan geri adım atmamıştır. Bu durum çıkmaza girerken, Balkanlar’daki gelişmeler nedeniyle Osmanlı, bu problemi bir an önce çözmeye ihtiyacı duymuştur. İki tarafın delegeleri, İsviçre’nin Lozan Şehrinde 15-18 Ekim 1912’ de (Ouchy) Uşi’ anlaşmasını imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre; İtalya, On İki ada’ dan çekilecek, akabinde Osmanlı sivil ve askeri memurları Trablusgarp ve Bingazi’den ayrılacaktı. Osmanlı donanmasının zayıflığı ve Yunanistan’ın Balkan Savaşı’nı bahane ederek adalara konuşlanmasını göz önünde bulunduran Osmanlı, gizli bir anlaşma imzalamış, bu anlaşma ya göre Trablusgarp ve Bingazi toprakları terk edilecek sonrasında ise, Osmanlı Hükümeti İtalya’nın işgal ettiği adaları da boşaltacaktı.

Böylece İtalya Osmanlı Devleti’nin zayıf durumu karşısında Ege Denizin ’de ki adalar konusunda söz sahibi olarak günümüze kadar süren adaların sorununu daha zorlu bir hal almasını sağlayacaktı. (Güzel, 2017: 78). Ancak, bu adaların halkının savunmasız olması ve askeri bir güce sahip olmaması nedeniyle Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ihtimali bulunuyordu. Bu sebeple, Yunan Hükümeti ile bir barış anlaşması yapılana kadar adaların İtalyan kontrolünde kalması konusunda Osmanlı ve İtalya arasında bir mutabakata varılmıştır. Bu nedenle ek bir önlem almaya gerek duyulmamıştır. Uşi Anlaşması, Osmanlı’nın Trablusgarp ve Bingazi’den çekilmesini öngörerek, İtalya’nın bu

topraklar üzerindeki kontrolünü tanımış ve böylece Trablusgarp'taki savaş resmen sona erdirilmiştir.

Adaların bu şekilde güvenliğinin sağlanacağı düşünülmüş, Balkan Savaşları'nı fırsat bilerek Yunanistan'ın işgal etme riskine karşı korunmaları amacıyla adaların geçici bir süre için İtalya'ya bırakılması kabul edilmiştir. Yine aynı dönemde Balkan savaşlarında başarı gösteremeyen Osmanlı İmparatorluğu bu bölgedeki idaresi altında olan toprakları kaybetti. Geçici olarak İtalya'nın kontrolüne bırakılan adalar dışındaki tüm adalar Yunanistan'ın hak iddia etmesi ile işgale uğramış ve Kasım 1912 'de Yunanistan, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız ve Sisam adalarını işgal etmiştir. Bu adalar, Osmanlı'nın bölgedeki kontrolünü kaybetmesi sonucunda Yunanistan egemenliğine geçmiştir.

1923 yılında Lozan Antlaşması'nın imzalanması ile adaların İtalya'ya devri resmi olarak kabul edildi. Bu anlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu, adalar üzerindeki haklarını tamamen kaybetmiş ve bu toprakların İtalyan egemenliği altında kalacağı kesinleşmiştir. Böylece, Uşi Antlaşması ile başlayan süreç, Lozan Antlaşması ile sonlanarak adaların İtalya'ya devredilmesi kesinlik kazanmıştır. 16 Aralık 1912 'de başlayan Londra Konferansı ile Osmanlı'nın Balkanlar'daki hakimiyeti bitmiş, sınırları yeniden şekillenmiş ve Yunanistan'ın işgal ettiği adalardan vazgeçmesi gerekmiştir. Ancak, bu adalar, I. Dünya Savaşı sonrasında, 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile İtalya'nın egemenliğine bırakılmıştır.

1930'lu yıllarda Türkiye-Yunanistan ilişkileri de dış güvenlik politikaları açısından büyük önem taşımıştır. Uşi Antlaşması'nda adalar konusunda yaşanan belirsizlik, bu yıllarda Türkiye ile Yunanistan arasında süregelen sınır ve egemenlik ihtilaflarına zemin hazırlamıştır. Yunanistan'ın Ege Adaları'na yönelik düşmanca politikaları, Türkiye'nin güvenlik algısını derinden etkilemesine rağmen, bir yandan da İtalyan tehdidine karşı Yunanistan ile olumlu ilişkiler gözetilmiştir. Bu çerçevede, 1934 yılında imzalanan Balkan Antantı ile Türkiye Balkanlar'da güvenlik ve istikrarı sağlamaya yönelik adımlara katılmıştır. Bu ittifak, Türkiye'nin bölgesel güvenliği için stratejik bir kazanım sağlayarak sağlam bir duruş sergilemesine yardımcı olmuştur.

Bu dönemde Türkiye'nin Akdeniz'de İtalyanlara karşı izlemiş olduğu güvenlik politikaları, deniz kuvvetlerinin güçlendirilerek geliştirilmesi ve limanların daha stratejik kullanılması gibi konuları içermiştir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Çanakkale ve İstanbul Boğazları üzerinde tam kontrol sağlayan Türkiye, İtalya'nın yayılmacı politikasına karşı elini güçlendirmiş ve Ege Denizi'nde daha güçlü bir askeri varlık göstermeye başlamıştır. Bu strateji, Türkiye'nin İtalya'ya karşı daha güçlü bir duruş sergilemesini sağlamış ve bölgesel güvenlik stratejisinin temelini oluşturmuştur.

Ayrıca, Türkiye'nin Akdeniz'de İtalya ve Yunanistan'a karşı izlediği stratejik politikalar, deniz kuvvetlerinin güçlendirilmesi ve limanların stratejik olarak değerlendirilmesi gibi adımları da içeriyordu. 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Türk Diplomasisi açısından tartışmasız bir başarıydı, Türkiye'nin boğazlar üzerindeki kontrolünü yeniden kazanmasını sağlayarak dış güvenlik politikalarında kritik bir rol oynamıştır (Papuççular, 2023: 38).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Türkiye'nin Çanakkale ve İstanbul Boğazları üzerindeki kontrolünü yeniden kazanmasını sağlamış ve Türkiye'ye bölge ülkeleri arasında eski itibarını kazandırmıştır. Bu stratejik bölgelerin kontrolü ile Türkiye hem savunma kapasitesini artırmış hem de Akdeniz'deki dengeyi kendi lehine çevirmiştir. Boğazların Türkiye tarafından tam kontrol altına alınması, İtalya'nın Akdeniz'deki yayılmacı emellerine karşı güçlü bir caydırıcı unsur oluşturmuş ve Türkiye'nin bölgedeki güvenlik politikalarını güçlendirmiştir. İtalya'nın bu sözleşmeye karşı tutumu ve boğazlar üzerindeki egemenliğini güçlendiren Türkiye'ye karşı izlediği stratejiler, Akdeniz'deki rekabeti artırmış ve İtalya'ya karşı daha temkinli ve hazırlıklı olmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin Akdeniz'deki stratejik konumunu koruma çabaları, bu dönemde Türkiye'nin güvenlik politikalarının merkezinde yer almıştır. 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile Türkiye'nin İtalya ve diğer Avrupa ülkelerine karşı izlediği tarafsızlık politikası, dış güvenlik stratejisini yeniden şekillendirmiştir. Türkiye, İtalya ve Yunanistan'ın Ege ve Akdeniz'deki faaliyetlerine karşı dengeli bir politika izleyerek, savaşın olumsuz etkilerinden kaçınmaya çalışmıştır. Bu dönemde Türkiye, askeri gücünü artırmış, sınır güvenliğini sağlamlaştırmış ve diplomatik alanda tarafsızlığını koruyarak bölgesel istikrarı sağlamaya yönelik adımlar atmıştır.

Tüm bu gelişmeler, 1930-1940 yılları arasında Türkiye'nin dış güvenlik anlayışını ve tehdit algısını şekillendiren temel unsurlar olmuştur. İtalya'nın yayılmacı politikaları, Yunanistan ile süregelen sınır ihtilafları ve Balkanlarda oluşturulan ittifaklar, Türkiye'nin bu dönemde izlediği güvenlik politikalarının ana hatlarını belirlemiştir. Türkiye, bu dönemde ulusal güvenliğini koruma ve bölgesel istikrarı sağlama amacıyla hem askeri hem de diplomatik alanda aktif bir politika izlemiştir.

3. BÖLÜM

1930-1940 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE İÇ GÜVENLİK

1930-1940 yılları arasında Türkiye'de iç güvenlik, Cumhuriyetin ilanından sonraki ikinci on yıllık dönemde, devletin varlığını ve toplumsal düzenini koruma çabalarıyla şekillenen çok yönlü politikaların bir bütünüdür. Bu süreç, merkezi otoritenin geliştirilmesi çabalarıyla paralel yürütülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan çok uluslu ve farklı etnik yapıya sahip dini grupları kontrol altına alarak ulus devlet inşa sürecine başlamıştır. Uygulanan iç güvenlik politikaları, devletin vatandaşlar nezdinde meşruiyetini pekiştirmeyi ve devlet otoritesinin ülkenin her noktasına ulaşmasını amaçlayan yeni reformları içermektedir. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti, mevcut sosyo-ekonomik yapıyı düzelterek iyileştirmeyi, ülke yer altı ve yer üstü kaynaklarının daha verimli kullanmayı hedefleyerek batıcı bir inşa sürecine girmiştir. İç güvenlik, devletin sınırları içerisinde gerçekleşen ya da gerçekleşme ihtimali olan eylemlere karşı alınan önleyici ve engelleyici çabaların bütünüdür ifade eden bir kavramdır. Türkiye'nin iç güvenlik stratejileri, zamanla yurt içindeki tehditlere karşı geliştirilmiştir. Bu dönemde karşılaşılan en önemli olarak görülen tehditler arasında laiklik karşıtı hareketler, radikal dinci unsurlar ve Kürt ayaklanmaları yer almıştır.

Erken cumhuriyet döneminde karşılaşılan en önemli iç tehditlerden biri olan ve doğu bölgelerinde meydana gelen Kürt isyanları, devletin iç güvenlik politikalarının merkezinde yer almıştır. Özellikle Şeyh Said, Ağrı ve Dersim isyanları, Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelerde devletin otoritesini zedelemiş ve Türkiye'nin bu isyanlara karşı sert bir iç güvenlik anlayışı benimsemesine sebep olmuştur. Bu isyanların bastırılması ve bir daha tekrarlanmaması yönünde alınan önlemler, bölgedeki sosyokültürel yapının değiştirilmesi ve askeri operasyonlar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Eğitim dili olarak Türkçe'nin yaygınlaştırılması, asimilasyon politikaları ve bazı Kürt yerleşkelerinin seyreltilerek Türkçe bilmeyen Kürtlerin Türk nüfusun yoğun olduğu bölgelere gönderilmesi, dini faaliyetlerin ve kültürel konuların devlet tekeline geçerek ulus- devlet

oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu dönemde Türk iç politikası açısından yaşanan en önemli olay Şeyh Sait'in önderliğini yaptığı ayaklanmadır (Özcan, 2012: 22).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Kürtler arasında destek bulan Şeyh Sait ve adamlarının liderliğinde, dini ve etnik sebeplerden dolayı Cumhuriyet rejimine karşı çıkan bir isyan patlak vermiştir. Bu isyan, bölgede silahlı saldırılarla genişlemiş ve hükümet tarafından mevcut rejime karşı bir başkaldırı olarak değerlendirilmiştir. İsyanın bastırılması için geniş çaplı askerî harekât düzenlenmiş, sıkıyönetim ilan edilmiş ve Nisan 1925 'te isyan bastırılmıştır. İsyanın bastırılmasının ardından bölgede Kürt nüfusa karşı sert tedbirler alınmış, Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmıştır. İsyanı katılan birçok kişi yeniden kurulan İstiklal Mahkemelerinde yargılanmış, Şeyh Sait ve adamları idam edilmiştir. Devlet, bu süreçte Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde eğitim, sağlık ve altyapı gibi kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılması yoluna giderek bu bölgeleri merkeze entegre etme politikası uygulamıştır.

Ağrı ve Dersim isyanlarında, Türkiye Cumhuriyeti'nin daha sert tedbirler aldığı iç güvenlik politikalarının sertleştiğini görülmektedir. Bu isyanlar, Kürt nüfusun yaşadığı bölgedeki devlet otoritesinin yetersizliğini göstermiş ve devletin bu bölgelerde askeri birliklerini artırmasına sebep olmuştur. Ağrı isyanı, 1926 yılında başlamış 1930 yılında bastırılmıştır, bu isyan esnasında bölgede yoğun askeri birlikler konuşlandırılmıştır. Alınan tedbirler neticesinde, Kürt nüfusun devlete olan bağlılığını zayıflatmış, devlet ise bu bölgedeki Kürt yoğunluğunu azaltarak isyanların tekrar etmesini önlemek amacı ile zorunlu göç ve tehcir politikaları uygulamış bu tutum bölgenin dokusunu bozarak uzun vadede insan hakları ihlalleri, Kürt toplumunun devlete karşı güvensizlik duyması gibi konularda toplumsal sorunlara yol açmıştır.

Bu dönemde yaşanmış bir diğer iç güvenlik sorunu, 1937-1938 yılları arasında gerçekleşmiş Dersim İsyanıdır. Cumhuriyet tarihinin en kanlı çarpışması olmakla birlikte bu isyan, bölgedeki aşiretlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ortadan kaldırma ve otonom bir bölge oluşturma amacı ile Dersim'de doğmuş ve bölgede güçlü bir nüfus edinmiş olan Seyit Rıza önderliğinde gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen sürede, bölgedeki aşiretler birçok kez derebeylikler oluşturarak mevcut düzene karşı başkaldırmış ve sürekli meydan okuma

niteliği taşıyan eylemlerde bulunmuşlardır. Dersim bölgesi, genel olarak Tunceli, Erzincan, Elâzığ, Sivas ve Malatya'nın bir kısmını kapsayan geniş bir bölgeyi ifade eder. Selçuklu döneminden itibaren tarihsel süreç boyunca, bu bölgede devlet otoritesini tesis etme çabaları sırasında sürekli isyanlar çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, isyanlar sırasında genellikle isyan liderlerine vaatlerde bulunarak, nüfuslu kişilere makam ve memurluk vererek sorunu çözmeye çalışmıştır. Dersim isyanının öncüsü diye nitelendirebileceğimiz Koçgiri İsyanı'nda, önderlerinden olan Koçgiri aşireti reisi Alişan'ın Refahiye Kaymakamlık Vekaletine tayin edilmiş ve kardeşi Haydar ise İmranlı Müdürlüğünde memur olarak görevlendirilmiş isyana liderlik eden kişilerin kendi bölgelerinde memur edilmesi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmış bu kişiler dahada güçlenerek toplantılar yapmış ve Ankara Hükümetine bağımsız bir Kürt devleti kurulması için muhtıra vermişlerdir (Ezer, 2003: 19).

Dersim isyanı, 1937-1938 yıllarında yaşanmış ve Cumhuriyet tarihinin en kanlı iç çatışmalarından biri olarak tarihe geçmiştir. Bölgede çıkan isyanlarda her dönemde yabancı güçlerin desteği olmuş; Mondros ve Sevr anlaşmaları sırasında İngiltere, bu bölgeyi Kürt Teali Cemiyeti ile yönetmeye çalışmış, Fransa ise Suriye üzerinden Ermenilerle iş birliği yaparak Ermenistan ve Bağımsız bir Kürt devleti kurulması yönünde çalışmalar yürütmüştür. Bu yoğun çabalar sonucunda, bölge Kürtçülük ve Kürt kökenli ayrılıkçı fikirlerin merkezi haline gelmiştir. Atatürk'ün 1934 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Dersim sorununu dile getirmesi ve ardından çıkarılan Tunceli Kanunları ile bölgedeki aşiretlerin otoriteleri sarsılmış ve devlete isyan etmişlerdir. Dersim bölgesinde yoğunlaşan bu isyan, devletin bölgeye askeri müdahalede bulunmasına yol açmış, isyanın bastırılmasının ardından ise bölgede geniş çaplı zorunlu göçler ve asimilasyon politikaları devreye sokularak çeşitli tedbirler alınmıştır.

Türkiye'nin iç güvenlik stratejilerinin bir diğer önemli unsuru ise mevcut rejim karşıtlığı olmuştur. Din ve devlet işlerinin ayrıldığı bir idare yapısını benimseyen Türkiye, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte laik bir devlet yapısı inşa etmeyi hedeflemiş ve bu süreçte radikalleşen ve dini kullanan hareketlere karşı kapsamlı tedbirler almıştır. Bu dönemde laiklik karşıtı hareketler, devletin iç güvenliğini tehdit eden unsurlar olarak değerlendirilmiş ve bu tür hareketlerin önüne geçmek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler

yapılmıştır. Menemen Olayı, bu bağlamda Türkiye'nin laiklik karşıtı hareketlere karşı nasıl bir tutum sergilediğini ortaya koyan önemli bir olaydır. 23 Aralık 1930 'da İzmir'in Menemen ilçesinde gerçekleşen bu isyan, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden birine yapılan en önemli saldırılardan biri olup, devletin iç güvenlik esaslarının sertleşmesine sebep olması nedeni ile önemli bir anlam taşır.

Derviş Mehmet adında bir kişinin tarikat mensubu olduğunu söyleyerek başlattığı radikal dinci bir eylem, İzmir'in Menemen ilçesinde bir grubun sabah namazını kırdıkları camiden çıkarak 'din elden gidiyor' sloganlarıyla Menemen meydanında propaganda yapmaları ve halkı şeriat yanlısı bir ayaklanmaya davet etmeleri ile başlamıştır. Vaziyeti haber alan jandarma kumandanı Yüzbaşı Fahri Bey, meydana gelerek eylemcilerle ilk teması kurmuş ve dağılmaları yönünde uyarıda bulunmuştur. Bu uyarıya rağmen isyancılar kendisini dinlememiştir. Olayın ciddiyetini anlayan Fahri Bey, ilçe kaymakamı Cevdet Bey' e durumu bildirince, 43. Alay Komutanlığı'ndan telgraf ile yardım istenmiştir.

Alayda görevli olan Asteğmen Kubilay, bir manga askerle olay yerine gelmiş ve tek başına isyanın elebaşı Giritli Derviş Mehmet'in yanına giderek dağılmalarını ve silahlarını teslim etmelerini istemiştir. Çıkan arbedede Kubilay, yere düştüğü sırada Derviş Mehmet tarafından önce karnından vurulmuş, ardından yaralı halde olay mahaline yakın bir cami olan Gazez Camisi'ne sığınmıştır. Ancak grubun başı Giritli Mehmet de hemen arkasından cami avlusuna giderek Kubilay'ı yakalar. Elinde Ali Oğlu Hasan'ın (Giritli Küçük Hasan) çantasından çıkarıp verdiği bıçak vardır. Giritli Mehmet elindeki bıçakla Kubilay'ın başını gövdesinden ayırır (Taşkın, 2020: 22).

Bu olayların akabinde Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki, isyancılara ateş açarak müdahale eder. Alaydan gönderilen müfreze birliği kısa sürede isyanı bastırır ve sorumlular tutuklanarak mahkeme karşısına çıkartılır. Asteğmen Kubilay'ın başının kesildiği yerde, sorumlular asılarak idam edilir. Mahkemelerin yapıldığı ve infazların gerçekleştirildiği sırada Atatürk'ün bölgede bulunması, devletin kararlılığını ve Cumhuriyete karşı yapılan bu isyana verdiği sert reaksiyonunu göstermiştir.

Hükümet, bu olayın ardından daha sert tedbirler alarak tarikatların faaliyetlerini engelledi ve laiklik ilkesini korumak adına yasaları daha da sıkılaştırdı. Kubilay Olayı, Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik ilkesine ne kadar önem verdiğini ve bu ilkenin korunması için gereken her türlü tedbiri alacağını göstermiştir. Kubilay, Cumhuriyet rejimi ve laiklik için bir sembol haline gelmiş, her yıl anma törenleriyle hatırlanan bir isim olmuştur.

Laiklik karşıtı hareketlere önlem olarak geliştirilen iç güvenlik politikaları, Türkiye'nin modernleşme süreciyle yakından ilişkili olup, devletin laik yapısını güçlendirmeyi amaçlayan reformlarla şekillendirilmiştir. Bu süreçte, dini etkilerden arındırılmış bir toplum yapısı inşa edilmeye çalışılmıştır. Devlet, radikal İslamcı hareketlere karşı tavizsiz bir tutum sergilemiş, bu tür hareketlerin iç güvenlik üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için çeşitli önlemler almıştır. Bu önlemler yalnızca askeri ve polisiye tedbirlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal düzeni ve ulusal birliği sağlama amacıyla sosyal ve ekonomik reformlarda gerçekleştirilmiştir.

Bu dönemde devlet, yurt içinde karşılaştığı tehditlere karşı iç güvenlik politikasını yeniden şekillendirmiş; jandarma, polis ve ordu gibi güvenlik birimlerinin yetkileri genişletilmiş ve bu kurumlar iç güvenliği sağlama konusunda daha etkin hale getirilmiştir.

Türkiye'nin iç güvenlik stratejilerinin şekillenmesinde, uluslararası alanda yaşanan gelişimlerinde etkisi olmuştur. 1930'lu yılların sonlarına doğru Avrupa'da artan gerilimler ve II. Dünya Savaşı'nın yaklaşması, Türkiye'nin hem içerideki huzursuzlukları bastırmak hem de dış tehditlere karşı hazırlıklı olmak amacıyla askeri savunma stratejilerini, iç güvenlik politikaları doğrultusunda ulusal savunma stratejileriyle birlikte ele almasına neden olmuştur. Bu bağlamda, ülke içindeki huzursuzlukları önlemek ve dış tehditlere karşı savunma hattı oluşturmak amacıyla çeşitli propaganda faaliyetleri, askeri tatbikatlar ve reformlar gibi hamleler yapılmıştır.

Türkiye'nin iç güvenlik politikaları, Cumhuriyetin ulus devlet inşa sürecinde merkezi bir rol oynamış ve bu süreçte atılan adımlar, Türkiye'nin modernleşme ve laikleşme hedeflerine ulaşmasına katkı sağlamıştır. Türkiye'nin hem iç hem de dış tehditlere karşı kendini koruma refleksi, ülkenin toplumsal ve siyasi istikrarının korunmasında etkili

olmuş; bu refleks sayesinde Cumhuriyet güçlenmiş ve modernleşme hedeflerine ulaşmak için ciddi değişimler yaşanmıştır.

Dönemin iç güvenlik stratejileri, sosyo-ekonomik koşulları göz önüne alındığında, devletin toplumsal düzeni sağlama ve ulusal bütünlüğü pekiştirme çabalarının bir yansımasıdır.

1929 yılında ABD 'de başlayıp tüm dünyayı etkilen Büyük Burhan'ın etkileri ve ülke içinde yaşanan ekonomik sıkıntıların getirdiği toplumsal huzursuzlukları gidermek amacıyla çeşitli sosyal ve ekonomik reformlara gidilmiştir. Bu reformlar toplumsal düzeni sağlamayı amaçlarken, aynı zamanda devlet otoritesini güçlendirerek iç güvenlik stratejisinin bir parçası olmuştur.

1930-1940 yılları arasında devletin ulusal güvenlik anlayışının iç güvenliğe yansımaları hem iç güvenliği sağlama hem de dış tehditlere karşı kendini koruma düşüncesinin bir bütünü olarak şekillenmiştir. Ulus devlet politikası ve mevcut rejimin güçlendirilmesi amaçlanmış, gelecekte şekillenecek iç ve dış güvenlik anlayışının temelleri atılmıştır. Türkiye, bu dönemde iç güvenliği sağlama konusunda geliştirdiği stratejilerle ulusal birliği korumuş ve devletin varlığını tehdit eden unsurlara karşı başarılı bir mücadele vermiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin iç güvenlik politikaları, ülkenin toplumsal ve siyasi istikrarını koruma konusunda hayati bir öneme sahip olmuştur. 1925 yılında alınan karar ile tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra bu yapıların içe kapanarak marjinalleşmesi başlamıştır. Ulus devlet oluşturma düşüncesi ile uygulanan bölgesel tecrit hareketleri ve asimilasyon politikalarının sonuçları ise hala güncelliğini koruyan ve tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir.

3.1. İç Güvenlik Kavramı ve Tanımları

Halkının temel ihtiyaçlarını karşılamak ile yükümlü olan devletin kamunun ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir bu ihtiyaçların en önemlisi de güvenlik ihtiyacıdır. İç güvenlik kavramı, bir ülkenin sınırları dahilinde tehdit ve her türlü tehlikelerden uzak bir ortamda, vatandaşların can ve mal güvenliklerinin sağlanmış

olduğu durum olarak tanımlanabilir (Gündüz, 2021: 60). Dışardan ve içerden gelecek tehditlere bağlı olan güvenlik konusu genel kavram olarak bir devletin egemenliğini, topraklarının bütünlüğünü ve o toprak üzerindeki vatandaşlarının can, mal ve onurunu korumak olarak tanımlanır. Eski medeniyetlerde, iç güvenlik faaliyetleri askeri kuvvetler ve yerel yönetimlerin sorumluluğunda yürütülürken, modern devletlerin ortaya çıkması ile iç güvenlik daha karmaşık bir kavram haline gelmiştir. Bu dönemde, iç güvenliğin devletin merkezi otoritesi çerçevesinde tasarlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

İç güvenlik, devletin vatandaşlarının güvenliğini korumanın yanı sıra toplumsal huzurun muhafazası ve devamlılığını sağlamayı da kapsar. Bu, iç tehditlere karşı geliştirilecek strateji ve politikaların uygulamasını içerir. Kamu düzenini bozarak toplumsal barışı tehdit edebilecek başlıca konular; organize suçlar, terör eylemleri, isyanlar ve doğal afetlerdir. Devlet, varlığını sürdürebilmek için iç güvenliği sağlamak ve asayişı devam ettirmek zorundadır ve bunu yaparken hukuki düzenlemeleri ve kendisine bağlı olan kolluk kuvvetlerini kullanır. Hukuki düzenlemeler, suçla mücadele ve cezalandırma süreçlerini belirlerken, kolluk kuvvetleri suçlularla doğrudan mücadele eder.

İç güvenlik politikaları, önleyici ve müdahaleci politikalar olarak ikiye ayrılır. Önleyici politikalar, suçların işlenmeden önlenmesi, caydırıcılığın artırılması ve toplumsal huzurun sürekliliğini sağlamaya odaklanır. Müdahaleci politikalar ise suç gerçekte gerçekleşikten sonra, suça karışan unsurların yakalanması, yargı önüne çıkarılması, cezalandırılması ve ıslah edilmesi ile ilgilendirilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllardan bugüne kadar geçen süreçte, iç güvenlik politikaları genel olarak devletin bekasının korunması, toplumsal huzurun sağlanması ve devlet otoritesinin güçlendirilmesi etrafında şekillenmiş, gelişen süreç ve şartlara göre değişim göstermiştir. Devletin ilk yıllarında yaşanan iç isyanlar, bu olayların ne kadar önemli bir güvenlik sorununa dönüşebileceğini ve devletin varlığına karşı ciddi bir tehdit olabileceğini göstermiştir. Devlet, iç güvenliği sağlamak amacıyla sert tedbirler almış ve bu süreçte, sosyal yapısını şekillendirmek için iç güvenlik politikalarını bir araç olarak kullanmıştır. Laiklik karşıtı hareketler açısından benzerlik gösteren Şeyh Sait ve Menemen isyanlarına karşı alınan tedbirlere baktığımızda, kararlı ve sert müdahalelerle toplumsal yapının

dönüştürülmeye çalışıldığı görülmektedir. Şeyh Sait İsyanı sonrasında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ve Menemen Olayları sonrasında kurulan İstiklal Mahkemeleri, devletin bu konudaki kararlılığını net bir şekilde ortaya koymuştur.

İç güvenliğin sağlanmasında, sınır güvenliğinin korunması uluslararası güvenlik stratejileri ile bağlantılı olup, dış tehditlere karşı alınan askeri önlemler devletin bütünlüğünü koruma çabalarının bir parçasıdır. Sınır bölgelerinin güvenliğini sağlamak için kullanılan askeri birlikler, bölge asayişi üzerinde olumlu etkiler sağlayarak terörist faaliyetler ve sınır kaçakçılığı gibi konularda önleyici rol oynar. Dolayısıyla, iç güvenliğin sağlanmasında etkili olurlar. Hatay sorununun yaşandığı günlerde, 29 Mayıs 1938' de Türkiye Devleti, Hatay sınırına 30.000 kişilik bir kuvvet göndermiş bu gücün caydırıcı etkisi ve yaklaşan Dünya Savaşı riskine karşı Fransa Hatay konusunda Türkiye'ye karşı ılımlı bir yaklaşımı benimsemiştir. (Armaoğlu, 2010: 180). Türkiye Cumhuriyeti'nin Adana'daki askeri birliği, İslahiye'de bulunan askeri tugayı ve Kayseri'deki 6. Kolordu'nun mevcudiyeti ile olası bir çatışma anında bu kuvvetlerden gelecek destek ihtimali, dönemin Fransız hükümeti tarafından dikkatle takip edilmiştir. Türkler ile anlaşmak için ne gerekiyorsa yapılması gerektiği dönemin Türk istihbarat raporlarına yansımış; Fransızların önceliği Tunus, Cezayir ve Fas sömürgelerine vererek burada zor duruma düşen Fransız çıkarlarının güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Türk Devleti ile mutlaka bir anlaşma yapılması ve gerekirse Fransa'nın Afrika'daki sömürgelerini kaybetmemek için 100 tane Hatay'dan bile vazgeçileceği anlayışı hakimdir. (Özel Koleksiyon, 1938)

Uluslararası güvenlik stratejisi olarak yapılan bu hamle aynı zamanda iç güvenlik unsuru olarak tamamlayıcı bir öneme sahip olmuştur. Devletin iç güvenlik politikalarını uygulamak için kullandığı stratejiler, genel olarak önleyici ve müdahaleci tedbirler olarak sınıflandırılmıştır. Önleyici stratejiler, iç tehditlerin gerçekleşmeden önce engellenmesine yönelik faaliyetlerdir. Suç oranlarını düşürmek ve potansiyel tehditlerin tespit edilmesi ve gerçekleşmeden sonlandırılması yönünde yapılan faaliyetlerin bütünüdür. Genellikle istihdam, eğitim ve toplumsal dayanışma gibi alanlarda yürütülen faaliyetlerdir. 1934-1938 yıllarında ilk kez yapılan Beş Yıllık Sanayi kalkınma planları bu faaliyetlere birer örnektir.

Müdahaleci iç güvenlik stratejileri ise tehditler gerçekleştikten sonra uygulanacak tedbirleri kapsar. Bu alanda polis, jandarma, sahil güvenlik personeli ve korucular gibi unsurlar görev yapar. Suçluların yakalanarak adalete teslim edilmesi ve cezalandırılması faaliyetlerinin yanı sıra terörizm afetler ve salgınlar gibi olaylarla da ilgilenir. Kürt aşiretlerinin yaptığı isyanların bastırılması ve alınan caydırıcı tedbirler iç güvenlik politikalarına örnektir.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu günlere kadar uygulanan iç güvenlik politikaları, toplumsal güvenliği sağlayarak devletin varlığını koruma ve dolayısıyla toplum düzenini güvence altına alma amacıyla geliştirilmiş, farklı yaklaşımlar içermektedir. İç güvenlik kavramının en temel fonksiyonu, devletin egemenliğini koruyup kamu düzenini sağlamak ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır.

3.2 1930’lu Yıllarda Türkiye’nin İç Güvenlik Politikaları

Bu dönem, genç Cumhuriyetin ulusal bütünlüğünü koruma ve modern bir devlet yapısını tesis etme sürecinin en hassas dönemlerinden biridir. Toplumsal çatışmalar, ekonomik tehditler ve politik tehditler, dönemin Türkiye’sinin iç güvenlik politikalarını şekillendiren etkenler olmuştur.

Bu süreçte, çeşitli iç isyanlar meydana gelmiş olup, bu isyanların nedenleri hem iç hem de dış etkenlere dayanmaktadır. Sosyal ve kültürel çatışmaların alevlendiği, azınlıkların hakları, laikleşme süreci ve tek dil ve tek kültür gibi konularda toplumsal mutabakatın sağlanamaması, isyanların temel alt yapısını oluştururken; büyük devletlerin 19. Yüzyıldan itibaren stratejik bir kaynak haline gelen petrol yataklarına sahip olmak için izlediği emperyalist politikalar ve verilen açıktan ve gizli destekler ise isyanı büyüten unsurlar olmuştur.

Bu devletler ‘Şark Meselesi’ olarak tanımlanan ve 18. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar gelen süreçte, Avrupa devletlerinin ‘Hasta Adam’ olarak tanımladıkları Osmanlı Devleti’nin zayıflamasıyla bozulan dengeleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak

petrol yataklarına sahip olmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda, sosyal ve kültürel çatışmaların yoğunlaştığı, azınlık hakları ve laikleşme gibi konularda toplumsal mutabakat sağlanamamasını fırsat bilip iç isyanları desteklemişlerdir.

1929' da gerçekleşen Büyük Buhrana bağlı ekonomik yıkım, Türkiye'yi de etkilemiş; işsizlik ve yüksek enflasyon gibi sorunlar iç güvenliği tehdit eder hale gelmiştir. Yine bu dönemde merkeziyetçi ve tek partili yapı, toplumun bazı kesimlerinin taleplerini karşılamakta yetersiz kalmış ve bu durum, siyasi katılım ve temsildeki eksikliklerin, toplumun geniş kesimlerinde bir hoşnutsuzluğa ve politik istikrarsızlığa yol açarak sağlanmaya çalışan toplumsal istikrarı olumsuz etkilemiştir. İç isyanlar ve meydan okumalar ortaya çıkmış, buna karşılık merkezi otorite önleyici karşı hamleler yaparken ekonomik ve sosyal krizler toplumsal gerilimleri daha da artırmıştır. Türk devleti, bu tehditlere karşı daha sert politikalar uygulamış ve bu sert yaklaşımlar beraberinde tartışmaları günümüze kadar taşımıştır.

Dönemin en önemli iç güvenlik olaylarından birisi olan Ağrı İsyanı, Kürt milliyetçiliği kökenli bir hareket olarak ortaya çıkarken, Dersim İsyanı ise yerel yönetimlere karşı bir otonom bölge kurma ve bağımsız bir Kürt devleti oluşturma amacı taşımıştır.

Türkiye'nin tek partili yönetim yapısı, siyasal katılımın sınırlı olduğu ve muhalefetin bastırıldığı bir sistemi ortaya çıkarmış, bu durum iç tehditlerin artmasına katkıda bulunmuştur. Merkeziyetçi yapı, toplumun tüm kesimlerinin taleplerine yanıt vermekte yetersiz kalmış ve bu, dönemde politik istikrarsızlık ile toplumsal gerilimlere yol açmıştır.

Menemen Olayı, bu bağlamda, laiklik karşıtı radikal dinci hareketlerin devletin temel ilkelerine meydan okuması olarak ortaya çıkmış ve Türkiye'nin ani ve sert reaksiyonu ile bastırılmıştır. Merkeziyetçi yapının laiklik ilkesini koruma konusunda ne kadar kararlı olduğunu halk kitlelerine göstermiş ve radikal dinci hareketlere karşı devletin güvenlik politikalarının sertleşmesine neden olmuştur.

3.2.1 Ağrı İsyanları

Şeyh Sait tarafından 1925' te başlatılan, Musul'u İngiliz mandaterleri altındaki Irak'a bağlamak maksadıyla kışkırtılan ve kısa sürede Bingöl, Muş, Diyarbakır, Tunceli, Elâzığ, Ergani, Silvan, Siirt ve Urfa gibi geniş bir alana yayılan isyan, her ne kadar 15 Nisan'da bastırılmışsa da bölgede huzursuzluk dört yıl daha devam etmiştir (Değerli, 2008: 18).

Bu isyana katılan bazı Kürt ileri gelenleri Irak, İran ve Suriye'ye firar etmiş, isyan bastırılmasına rağmen doğu illerinde huzursuzluk bitmemiştir. Bölgede asayişin sağlanabilmesi adına, asilerin takibi ve eşkıyaya yardım ve yataklık eden stratejik öneme sahip köylerin yer değiştirilmesi gibi tedbirler alınmıştır. Ancak, İran ile sınır güvenliğinin tam olarak sağlanamaması, Ağrı Dağı'nın isyancıların sığınağı haline gelmesine neden olmuştur. 5 Ekim 1927 tarihinde, Fransa'nın mandası altındaki Lübnan'ın Bihamdun kasabasında geniş çaplı bir kongre düzenlenerek kurulan Hoybun Cemiyeti, bölgedeki güvenlik ve asayiş tehdit ederek eşkıyalık faaliyetlerine destek vermiştir. Bölge asayiş için tehdit oluşturan bir diğer gelişme 16 Mayıs 1926 'da Yusuf Taşo ve adamlarının İran sınırından geçerek Beyazıt mevkinde halkın hayvanlarını çalıp Ağrı Dağı'na çekilmesi ile başlayan Birinci Ağrı Olayları olmuştur. Diğer aşiretlerin de 1000 kişilik atlı kuvvetle destek vermeleri sonucunda ayaklanma büyümüş, başlatılan askerî harekât sonrası asiler İran sınırını kullanarak kaçmıştır. Türkiye, sınır güvenliği konusunda İran'dan yardım istemiş gerekli uyarıları yapmış olmasına rağmen, İran'ın gereken tedbirleri almaması nedeniyle istenen netice alınamamıştır.

Bu isyandan sonra, bölgede silahlı kuvvetlerin dikkatini başka bölgelere çekerek gözlerden uzak kalma düşüncesi ile irili ufaklı bir dizi isyan faaliyetleri gerçekleşmiştir. 16 Mayıs-17 Haziran 1926 tarihleri arasında Birinci Ağrı İsyanı, 7 Ekim-30 Kasım 1926 'da Koçuşığı Ayaklanması, 26 Mayıs-25 Ağustos 1927 arasında Mutki Ayaklanması, 13-20 Eylül 1927 'de İkinci Ağrı İsyanı; 22 Mayıs-3 Ağustos 1929 'da Asi Resul Ayaklanması ve 14-27 Eylül 1929 tarihleri arasında Tendürek Olayları yaşanmıştır. Bu olaylara arasında, en büyük ayaklanma ise 1930 yılında patlak veren Ağrı İsyanları olmuştur.

Türkiye'nin jeopolitik önemi, Musul meselesi ve bölgedeki petrol kaynaklarına yönelik İngiliz politikaları, bu isyanın gerçekleşmesinde etkili faktörlerden biri olmuştur. İngiltere'nin bölgedeki Kürt politikası hem Türkiye hem de Irak'ta asayiş, güvenlik ve sınır sorunlarına yol açmış; iç isyanları manipüle ederek bölgedeki petrol kaynaklarının kontrolünü ele geçirme düşüncesi, Ağrı İsyanlarını doğrudan etkileyen dışsal faktörlerden biri olarak görülmüştür. İngilizler, bölgenin etnik yapısını çıkarları için manipüle ederek yerel halkı ve grupları kendi amaçları için kullanmıştır. Ağrı İsyanları sırasında dört askerî harekât düzenlenmiş, ancak ilk üçü başarısız olmuştur. 1930 yılında İran hükümeti ile yapılan bir sınır anlaşmasıyla, bazı tarım alanları İran'a bırakılmış, karşılığında Ağrı Dağı'nın tamamı Türkiye sınırlarına dahil edilmiştir.

Özellikle, İngiltere'nin bölgedeki Kürt politikası ve petrol kaynakları üzerindeki çıkarları, bu isyanların arka planında etkili olan dış dinamiklerden bazılarını oluşturur. Ağrı İsyanları hem Türkiye'nin iç politikasını hem de dönemin bölgesel ve uluslararası güç dengelerini yansıtan önemli olaylardan biridir. İngiltere ve diğer dış güçlerin bölgedeki etkisi, bu isyanların hem sebepleri hem de sonuçları açısından dikkate alınması gereken önemli faktörlerdir.

Türk hükümeti ile İran hükümetinin yapmış olduğu anlaşma, isyancıların bastırılmasında etkili olmuş, ancak bu isyanın sonlandırılmasına rağmen bölgeye tam anlamıyla huzur gelmemiş, Tunceli'de yeni sıkıntılar patlak vermiştir. Ayrıca, Hatay meselesi gibi jeopolitik öneme sahip bölgelerdeki gerginlikler, yabancı devletlerin desteğiyle meydana gelen isyanların bir diğer odak noktası olmuştur. Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden etnik, dini ve siyasi unsurların kışkırtılması, özellikle İngiltere gibi emperyalist güçler tarafından, hem Türkiye'nin laik, demokratik ve modern yapısını zayıflatmak hem de bölgedeki varlıklarını güçlendirmek için kullanılmıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde meydana gelen isyanlar, yerel toplumsal yapının, coğrafi ve iklimsel koşulların ve bölgesel politik dinamiklerin bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Bu bölgelerin sarp kayalıklardan ve verimsiz topraklardan oluşması, devlet otoritesinin tam olarak tesis edilememesine yol açmış; halkının soy bağlarına çok önem vermesi ve bu nedenle derebeyleşen aşiret reislerinin ortaya çıkması ve çıkar

çatışmalarının yoğun olmasına neden olmuştur. Bu durum, bölgede sürekli bir huzursuzluk kaynağı olmuştur. O dönemde bölgedeki Kürtler arasında, aile bağları bile çıkar ilişkilerinin ardından gelmekte, reis olabilmek için kardeşler birbirlerini öldürmektedir. Muş'ta ise bazı aşiretler, kadınları karşılığında elbise alarak takas etmekteydi (Karabekir, 2004: 73). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde ve Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen devrimler, yerel otoritelerin mevcut güç yapılarını tehdit etmiş, bu durum, devlete karşı direniş ve isyanları tetiklemiştir.

Bu isyan, 1930' ların başındaki iç güvenlik sorunlarını anlamak için önemli bir örnek teşkil etmekle birlikte, 12 Eylül 1930 yılında bitirilmiş ve 9. Kolordu kumandanı Salih Paşa (Omurtak) tarafından kolordu mntikasında bulunan vilayetlere ve kumandanlara telgrafla müjde verilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1930). Bu süreçte, yapılan dış müdahaleler ve aşiretlerin direnişi, Türkiye'nin iç güvenlik ve ulusal bütünlüğü için ciddi bir tehdit oluşturmuş, bu tehditlerle mücadele, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki ulusal güvenlik politikalarının temel odak noktalarından biri olmuştur.

3.2.2 Dersim İsyanı

Dersim isyanının ana sebepleri arasında, devletin bölgeye yönelik asimilasyon politikaları, zorunlu iskân uygulamaları, toprak reformları ve aşiret yapısına müdahaleler bulunmaktadır. Ayrıca, bölgedeki sosyo-ekonomik sorunlar, hükümetin vergilendirme politikaları ve yerel halkın dini ve kültürel kimliğine yönelik baskılar, isyanı tetikleyen diğer faktörler olmuştur. Dersim'deki Şeyh Hasan ve Dersiman aşiretleri arasında yaygın olan yağmacılık olayları da gerilimi artıran unsurlar arasındadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin merkezi yönetimini ve ulusal birlik anlayışını reddeden aşiretler, bölgede özerk bir yapı ile yönetilmeye devam etmek istemişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti, yönetim şekli olarak merkezi bir yapıda ulus devlet anlayışını benimsemiş ve vilayetler ile taşra birimlerini dahi merkezden yönetmeyi hedeflemiştir. Batı Karadeniz ve Anadolu'nun diğer bölgelerinde feodal yapı nispeten ortadan kalktığı için rejim açısından tehdit olarak görülmemiştir. Fakat farklı inançlara sahip olan, ağalık düzeni ile feodal bir şekilde yönetilen ve devlet otoritesinin tam anlamı ile sağlanamadığı

Dersim bölgesi bu anlamda öne çıkmıştır. Bugünkü Tunceli'yi de içine alan Dersim Bölgesi; Erzurum, Erzincan, Elâzığ, Bingöl, Malatya illerinin bir bazı kısımlarını içine alan geniş bir bölgedir. Dersim, ulaşımın güçlkle sağlanabildiği, sarp dağlarla çevrili bir bölge olup, merkeze uzaklığı ve iç dinamiklerinden dolayı aşiretlerin kontrolünde kalmış bir alandır.

Nüfusunun büyük bir bölümünü Alevi inanışına sahip, Kurmançî lehçesi ile konuşan Kürtler ve Zazalar oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1930'lu yıllara kadar adı isyanlarla anılan bu bölge, merkezi otoriterleşme politikaları doğrultusunda ve ileride çıkabilecek isyanların önlenmesi amacı ile çalışmalar yapılmıştır. Bölgedeki ağalık sistemi, rejimin otoritesini sağlama açısından bir engel olarak görülmüş; Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren devlet kurumları, bürokratlar ve sivil toplum örgütlerince bölgeye dair bugüne kadar yaklaşık 70 rapor hazırlanmıştır.

İsyan, Seyit Rıza liderliğindeki Dersim halkının, devletin bölgeye yönelik politikalarına karşı silahlı direnişe geçmesiyle başlamıştır. Hükümet, isyanı bastırmak için büyük bir askeri operasyon başlatmış; bu süreçte hem hava bombardımanları hem de kara operasyonları gerçekleştirilmiştir. İsyanın bastırılması sürecinde yaşanan şiddet, toplu yerinden edilmeler ve insan hakları ihlalleri, dönemin Türkiye'sinde tartışmalı bir konu olarak kalmıştır. 1921 'de Sivas'ta başlayan Kürt ayaklanması olan Koçgiri İsyanı Türk hükümeti tarafından bastırılmış ve 1000 kişilik asi grup Dersim'e yerleşmiştir. Koçgiri isyancıları (Dersime iltica eden 1000 kişilik isyancı) Türkiye sınırları içinde sürekli olaylar çıkartıyorlardı (Dersimli, 1992: 118). Bölgedeki saldırıların planlanması ve eyleme geçirilmesi, bu 1000 kişilik kadro tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hükümet, isyan haline gelen bu kalkışmaları bastırmak için büyük bir askeri operasyon başlatmış; bu süreçte hem hava bombardımanları hem de kara operasyonları gerçekleştirilmiştir. İsyanın bastırılması sırasında yaşanan şiddet, toplu yerinden edilmeler ve insan hakları ihlalleri, günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Tek partili dönemde, 3. Ordu Komutanı Halis Paşa, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, İçişleri Bakanı ve Cumhuriyet Halk Partisi yöneticisi Şükrü Kaya, 1. Umum Müfettişi Abidin Özmen'in raporları ve Başbakan İsmet İnönü'nün Mustafa Kemal'e

sunduğu raporlar, o dönemde hükümetin Dersim'e karşı yapacağı hareketi şekillendiren en önemli çalışmalar arasında yer almıştır.

Bu raporların neticesinde, Mustafa Kemal Atatürk ve hükümet yetkililerinin etkisiyle bölge halkının Türkleştirilmesi düşünülerek 'Şark Islahat Planı' hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu çalışmaların yanı sıra, bizzat Başbakan İsmet İnönü doğu vilayetlerine yaptığı geziler sonrası hazırladığı rapor, o dönem karar alıcılarının bölgedeki sorunlara bakış tarzını şekillendiren ana metin olmuştur. Genel olarak İnönü, Islahat Planı'nın tezlerini pekiştirme amacı güden ve 'Türkleştirme' politikalarını ana siyaset olarak gören bir rapor hazırlamıştır. İnönü'nün raporu, güvenlikleştirme eksenli bir yapıda olup çözümü askeri müdahalede aramasına karşılık; Bayar'ın hazırladığı rapor daha sivil ve liberal bir yaklaşımı benimsemiştir (Yayman, 2011: 31). Bayar'ın raporu, güvenlik odaklı yaklaşıma ek olarak bölgedeki siloculuk, taşımacılık, maden yataklarının işletilmesi, imar hareketleri ve sanatkarlığın geliştirilmesi gibi günlük hayatı anlatan unsurları da içermektedir.

Bu iki farklı yaklaşım arasında rekabet oluşmuş ve bölge ile ilgili alınan kararların İsmet İnönü'nün lehine gelişmesi nedeniyle, bölge sorunları güvenlikçi bir yaklaşımla ele alınarak askeri tedbirler, Türkleştirme ve zorunlu iskân politikaları üzerinden adımlar atılmaya başlanmıştır. Devlet, ağaların otoritesini kırmak ve kendi hakimiyetini kurmak için büyük bir çaba sarfetmiştir. Bir yandan bölgeye köprüler yapılmaya çalışılırken, diğer yandan bölgeye asker takviyesi yapılmıştır. Bu durum aşiret reisleri arasında huzursuzlukla karşılanmış, hükümetin yaptığı bu hamlelere karşı olumsuz tavır alan Seyid Rıza, daha önce Kurtuluş Savaşı'nda devletin yanında yer alarak faydalı işler yapmış bir liderken, bu süreçte devletle karşı karşıya gelerek isyana liderlik eden bir figür haline gelmiştir.

Bu gelişmelere ek olarak 2 Ocak 1936' da yürürlüğe giren "Tunceli Vilayetinin idaresi Hakkında Kanun" ile Dersim harekâtının hukuki zemini tamamlanmıştır (Gazete, 1936). 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanununun 25. Maddesine göre Dersim yasak bölge olarak tanımlandı ve Türkçe bilmeyenlerin Türk köylerine yerleştirilerek Kürt nüfusun seyrekleştirilmesi düşünülse de uygulamadaki güçlük nedeni ile istenilen sonuca ulaşılamadı (Akyürekli, 2010: 103). O dönemde ismi Mamikan olan köyün adı

Tunceli olarak değiştirilmiş ve Kolordu Komutanı Korgeneral Hüseyin Abdullah Alpdoğan'ın komutanlığında 4. Umumi Müfettişliği merkezi yapılmıştır. General Alpdoğan aşiretlerden silahlarının teslim etmesini, teslim edenlerin alacakları cezaların öteleneceğine dair bir bildiri yayınlamıştır.

24 Mart 1937 'de Abbasan Aşireti öncülüğünde Sin Karakolu'na saldırı gerçekleştirilmiş ve bu saldırılar üç kez tekrarlanarak devam etmiştir. Akabinde, 8 Mayıs'ta Genelkurmay Başkanlığı'nın yapılacak hareketin emrini 4. Umumi Müfettişliğe vermesiyle harekât resmi olarak başlamıştır. Bölgenin dağlık ve sarp yapısı göz önüne alınarak harekât hava saldırıları ile desteklenmiştir. 150 kişilik saldırgan grubun Seyit Rıza'nın evinin önünde toplandığı haberini alan ordu, Seyit Rıza'nın evine hava saldırısı düzenlemiştir. Buna karşılık, aşiretler karakollara karşı saldırıya geçmiş, 26 Nisan'da Pah ve Askisor 'un kuzeyinde buluna 9. Seyyar Jandarma Taburuna bağlı Süvari Bölüğü'ne saldırı düzenlenmiştir. Aşiretler, Pah, Mazgirt, Kahmut ve Sin bölgelerinde yağmalarını devam ettirirken Pertek ve Mazgirt köprüsünü de yıkma teşebbüsünde bulunmalarına karşılık Hükümet; Elâzığ piyade alayını bu bölgeye yollamış ayrıca Eskişehir'den bir uçak taburu sevk etmiştir. Devlet, Dersim İsyanına karşı sert ve kararlı bir tutum sergilemiştir.

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, harekâtı yönetmek için bizzat Dersim'e gitmiş, Başbakan İsmet İnönü de 18 Haziran 1937 'de Elâzığ üzerinden bölgeye geçerek operasyonu yakından takip etmiştir. Askerî harekât, hava ve kara destekli operasyonlarla güçlendirilmiş ve isyanın lideri Seyid Rıza, 17 Ağustos'ta ailesinin ve yakınlarının öldürülmesinin ardından 10 Eylül 1937 'de teslim olmuştur. Altı ay süren Dersim Hadiseleri sonrasında Ekim ayında başlayan yargılamalar, 15 Kasım'da sonuçlanmıştır. Mahkeme 11 kişiyi idama, 33 kişiyi ise ağır hapis cezalarına çarptırmıştır. Dersim İsyanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönem ulusal güvenlik politikalarının ve devletin merkezîyetçi yönetim anlayışının karşılaştığı en ciddi meydan okumalardan biri olarak tarihe geçmiştir. İsyân, devletin merkezîyetçi ve ulus devlet inşası ve asimilasyon politikalarına karşı bir direniş olarak şekillenmiş, aşiret yapılarının ve yerel özerklik taleplerinin, merkezi otoriteye ve reformlara karşı bir tepkisini temsil etmiştir.

Dersim Bölgesi'nin coğrafi izolasyonu, zorlu sosyoekonomik şartları ve dini çeşitliliği, devletin uyguladığı zorunlu iskân politikalarına ve toprak reformlarına karşı direnişi tetikleyen başlıca etkenler olmuştur. Bu süreç, hem devletin iç güvenlik stratejilerini sertleştirmesine hem de merkezi yönetim ile yerel güçler arasındaki gerilimin derinleşmesine yol açmıştır. Dersim İsyanı, Türkiye'nin merkezîyetçi ulus devlet modelinin bölgesel ve etnik çeşitlilikle nasıl bir çatışma içinde olduğunu ve bu süreçteki güvenlik politikalarının nasıl şekillendiğini ortaya koyan kritik bir olaydır.

1930-1940 yılları arasında Türkiye'de ulusal güvenlik anlayışı, iç tehditlerin ve sosyal istikrarsızlığın üstesinden gelmeye odaklanmıştı. Takrir-i Sükûn Yasası ve Şark Islahat Planı gibi önlemler, devletin otoritesini pekiştirmek ve ulusal birlik ve bütünlüğü sağlamak amacıyla geliştirilmişti. Dersim İsyanı, bu dönemdeki güvenlik politikalarının ve tehdit algısının somut bir örneği olarak görülebilir. Devletin bölgeye yönelik sert müdahalesi, hükümetin ulusal güvenliği sağlama ve merkezi otoriteyi tesis etme konusundaki kararlılığını göstermiştir. Dersim bölgesinde yaşanan bu İsyân ve devletin buna yönelik müdahalesi, 1930-1940 yılları arasında Türkiye'de ulusal güvenlik anlayışının ve tehdit algısının nasıl şekillendiğini gösteren en önemli olaydır.

Dersim İsyanı ve sonuçları, Türkiye'nin güvenlik politikalarında bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. İsyân devletin ulusal birlik bütünlüğü sağlama, etnik çeşitliliği sisteme entegre etme ve toplumsal barışı koruma konularında karşılaştığı zorlukları ortaya koydu. İsyânın bastırılması sırasında yaşanan şiddet ve insan hakları ihlalleri, güvenlik politikalarının sadece askeri boyutlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda kültürel ve sosyal boyutların da olduğunu göstermiştir. Dersim İsyanı, Türkiye'nin merkezîyetçi politikalarının ve modernleşme sürecinin etnik ve dini azınlıklar üzerindeki etkilerini gözler önüne serdi. Devletin bu süreçte uyguladığı asimilasyon politikaları, zorunlu iskân ve kültürel müdahaleler, bölgedeki toplumsal yapıyı derinden etkiledi. İsyân, devletin bölgesel yönetim ve azınlık politikalarını yeniden gözden geçirmesine yol açtı.

Dersim İsyanı, Türkiye'nin modern tarihinde, ulusal bütünlüğü sağlama, sosyal uyumu koruma ve etnik ve dini farklılıkları yönetme konusunda karşılaşılan zorlukların ve çelişkilerin anlaşılması açısından önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu isyan

hem ulusal hem de yerel tarih açısından, devlet-halk ilişkileri, merkezîyetçilik, kimlik politikaları ve toplumsal dönüşüm konularında derinlemesine bir analiz yapılması gereken bir olaylar dizisidir 1925-1937 yıllarında süren ama özellikle 1925-1930 yıllarında şiddetlenen bu isyanlar zinciri bu dönemde Türkiye'nin en başlı iç sorunu olmuştur (Oran, 2001: 248).

Farklılıkları yönetme konusunda karşılaşılan zorlukların ve çelişkilerin anlaşılması açısından milat olarak kabul edilir. Bu isyan hem ulusal hem de yerel tarih açısından, devlet-halk ilişkileri, merkezîyetçilik, kimlik politikaları ve toplumsal dönüşüm konularında derinlemesine bir analiz yapılması gereken olaylar dizisidir.

3.3 Menemen Olayları ve Laiklik Karşıtı Hareketler

Bu dönemde, Cumhuriyet'in kuruluşu ve ardından gelen hızlı modernleşme hamleleri, toplumsal yapıda uyumsuzluklara neden olarak bazı gerilimlere sebebiyet vererek iç güvenlik anlayışında bir kırılma noktası olmuştur. Bu olay, laiklik politikasını kabul etmeyen kişilerce gerçekleştirilen, Manisa'da başlayarak Menemen'de sonlanan bir isyan hareketidir. İsyanın elebaşı, mehdi olduğunu söyleyerek propaganda yapan, olaylar esnasında 33 yaşında olan Girit göçmeni Derviş Mehmet isimli şahıstır. Menemen olayında şehit düşenler ise Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay, Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki'dir. Asteğmen Kubilay, Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki de aynı topraklarda doğmuş o yörenin çocukları olan Girit göçmenleridir.

Menemen Hadisesi, 23 Aralık 1930'da İzmir'in Menemen ilçesinde meydana gelen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik ilkesine bir meydan okuma olarak tarihe geçen bir olaydır. Nakşibendi tarikatı mensubu Derviş Mehmet'in liderliğindeki bir grup, sabahın erken saatlerinde Menemen'e ulaşarak, mehdi olduklarını iddia etmiş ve halkı hilafet ordusuna katılmaya çağırmıştır. Derviş Mehmet ve yanındaki 7 kişi, sabah namazını kılmak için girdikleri camiden aldıkları yeşil bayrağı belediye meydanına dikmiş 'Ey ahali ben mehdi resulüm beni peygamber gönderdi ortalık çok fena oldu biz şeriatı

kurmaya geldik arkamızda yetmiş bin kişi vardır yalanını söyleyerek 23 Aralık 1930 sabahı söz dinlemeyenler, aksini iddia edenler ve direnenler şehri kuşatan hilafet ordusu tarafından öldürülecektir demiştir (Taşkın,2020: 9).

Bu sözlerle bölgede isyan başlatmış; isyanı haber alan Jandarma Bölük Kumandanı Fahri Bey'in isyanı bastırma çabaları sonuçsuz kalmış, destek almak için geri çekilerek kaymakamı haberdar etmiştir. Fahri Bey'in destek istemesi üzerine, 43. Alay Komutanlığı'ndan Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay, olay mahalline gönderilmiştir. Olayın olduğu bölgeye giden Kubilay, askerlerini arkasında bırakarak yalnız başına Derviş Mehmet ve yandaşlarına doğru giderek silahlarını bırakıp, teslim olmalarını söylemiştir (Yücebaş, 2020: 61). Giritli Mehmet, askerinin dağılmasından, olayı izleyen kalabalığın el çırpma suretiyle kendisine tezahüratından ve kendisine sigara ikram edilmesinden cüret alarak ortalığa bir dehşet salmak için bu anda canice bir rol yapmak istiyor (Çetindaş, 2022).Yanıdaki asilerden Şamdan Mehmet'le birlikte Asteğmen Kubilay'ın başını keserek bayrak direğine bağlamıştır. Mehdi Mehmet ve yanındakileri Kubilay'ı öldürmek için cesaretlendiren olay askerlerin olay yerinden kaçmaları ve vatandaşların el çırpma suretiyle tezahüratta bulunmaları olmuştur (Ertem, 2012: 105).

Bu olayın büyümesinde ve asilerin hareketlerinin bu boyutlara gelmesinde yapılan devlet aleyhtarı propagandaya kalabalığın sessiz kalması büyük oranda etkili olmuştur. İsyanın büyümesi üzerine alaydan destek kuvvet gönderilmiş, gelen destek kuvvetleri çatışmaya girerek elebaşı Giritli Mehmet olmak üzere Şamdan Mehmet ve Sütçü Mehmet ölü olarak ele geçirilmiştir. Menemen'deki askeri ve mülki idarenin yetersizliği ve Jandarma Kumandanı Fahri Bey'in ilçe kaymakamına bilgi verirken olayın vahametini tam olarak anlatmaması sebebiyle bastırılmayan isyan, gelen destek kuvvetin müdahalesiyle aynı gün bitirilmiş ve bölgede sıkı yönetim ilan edilmiştir. Örfi İdare Komutanı Fahrettin Altay, olay mahallini incelemek üzere Menemen'e gitmiştir. Olayda ihmali görülen Menemen Kaymakamı, Vekâlet emrine alınmış; Jandarma Bölük Kumandanı Fahri Bey ise vazifesinin gereğini yapmadığı iddiasıyla tutuklanmıştır. Manisa ve ilçelerinde 1 Ocak 1931' den itibaren 1 ay süre ile Fahrettin Altay komutasında sıkıyönetim ilan edilmiş, sorumluların cezalandırılması için 1. Kolordu Komutan Vekili General Mustafa Muğlalı başkanlığında bir Divan-ı harp kurulmuştur.

7 Ocak 1931' de, İzmir'de Mustafa Kemal Paşa başkanlığında ikinci bir toplantı yapıldı. Bu eylemlere şahsen ya da dolaylı olarak katılan 105 kişi; anayasayı zorla değiştirme, eyleme katılma ve azmettirme suçlaması ile yargılandı. Derviş Mehmet'in mehdilik iddiasında bulunduğunu bildikleri halde bu durumu zamanında hükümete haber vermeyen ve tekkelerin kapatılmasından sonra bu yapılarla ilişkilerini devam ettirdikleri tespit edilenler Divan-ı Harp Mahkemelerinde yargılanmıştır. 1924 Anayasası'nı zorla değiştirmeye girişenler, bu girişimlere yardım edenler, Giritli Mehmet'in Mehdilik ve isyan için harekete geçtiğini bildikleri halde yetkili birimleri haberdar etmeyenler ve tekkelerin kapatılmasından sonra tarikat faaliyetlerine katılanlar olmak üzere dört gruba ayrılan 105 kişi yargılanmıştır. Otuz yedisi hakkında idam kararı verilmiş, altı kişinin cezası ise yaş haddinden yirmi dört yıl hapse çevrilmiştir.

Çok partili sisteme geçme düşüncesi ile kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, bu olay gerçekleşmeden bir ay önce, 17 Kasım 1930' da irticai faaliyet taraftarlarının toplandığı bir merkez olduğu düşüncesi ile kapatılmışken, Menemen Belediye seçimlerini Serbest Cumhuriyet Fırkasının kazanması, İsmet İnönü hükümeti tarafından dikkatlerden kaçmamış; Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili temsil sistemine hazır olmadığı düşünüülerek on altı yıl boyunca iktidarın aldığı kararlara muhalefet edecek bir parti kurulamamış ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının iradesi sandığa yansımamıştır.

SONUÇ

Bu dönemdeki güvenlik stratejileri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında elde edilen kazanımları koruma ve geliştirme amacını taşıırken, uluslararası güçler karşısında denge ve uyum politikaları izlenmiş; iç ve dış politika unsurları dengeli bir şekilde kullanılarak, kuruluş yıllarında Batılı devletler tarafından kısa süre sonra yıkılacağı düşünülen Türkiye Cumhuriyeti güçlenerek uluslararası devletler içinde saygın bir yer edinmiştir. Cumhuriyet'in kurucu kadroları, iç güvenliğin sağlanıp ülke otoritesinin güçlenmesi adına yurt genelinde geniş çaplı reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformların temel amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ortaya çıkan bölgesel ayrılıkçı hareketleri ve toplumsal karışıklıkları engellemektir. Reformların uygulanabilirliği ve toplumsal düzeyde benimsenmesi, devletin iç güvenliği sağlamadaki kesin tavrını göstermiş; bu politikaların uygulanmasında yalnızca askeri tedbirlerle sınırlı kalınmayacağı, eğitim, kültür, sağlık ve ekonomi gibi halkı doğrudan ilgilendiren alanlarda da kapsamlı adımlar atılacağı belirtilmiştir.

Toplumsal bütünleşme ile ulus devlet politikası izlenmiş, Cumhuriyet rejiminin dayandığı ideolojik temel olan laiklik, milliyetçilik ve modernleşme gibi kavramlar gündelik hayata girmiş ve etkinlikleri artırılmaya çalışılmıştır. İç güvenliğin sağlanmasında, özellikle yurt içinde meydana gelen isyanların bastırılması amacıyla geliştirilen stratejiler, devletin iç tehditlere karşı gücünü pekiştirmiş; bu kapsamda Kürt isyanları gibi bölgesel tehditler karşısında alınan sert önlemler, devletin güvenlik politikalarını uygulanmasında katı ve acımasız kararlar alabileceğini göstermiştir.

Türkiye'nin 1930'lu yıllarda izlediği dış güvenlik politikaları, uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmelere paralel olarak şekillenmiştir. Avrupa'da faşizm ve Nazizm gibi ırkçı ideolojilerin yükselişi, Türkiye'nin dış tehdit algılarını derinden etkilemiş olup; Türkiye, bu tehditlere karşı bölgesel iş birliklerini artırma ve çok taraflı diplomatik ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda sadece sınır güvenliklerinin sağlanması ile yetinilmemiş; komşu ve bölge ülkeler ile savunma anlaşmaları yapılarak uluslararası sistemdeki devletler ile iş birliği gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde yapılan

Balkan Paktı ve Sadabat Paktı gibi bölgesel ittifaklar, sınır güvenliklerini sağladığı kadar dış güvenlik anlayışı ile ilgili bir politika olarak gerçekleştirilmiştir.

Balkan Paktı, özellikle Balkanlar'da barış ve istikrarı koruma amacı taşıırken, Türkiye'nin bu ittifak içindeki rolü, bölgedeki diğer ülkelerle dengeli bir ilişki sürdürme çabası olarak değerlendirilmelidir. 1930'lu yıllarda Türkiye'nin güvenlik stratejilerinde Balkanlar bölgesi özel bir önem kazanmıştır. Balkanlar hem coğrafi konumu hem de siyasi yapısı itibarıyla Türkiye için stratejik bir bölge olarak görülmüş; bu nedenle Türkiye, Balkanlar'da barışı ve istikrarı korumak amacıyla bölgesel iş birliklerine büyük önem vermiştir. Bu doğrultuda, 1934 yılında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanan Balkan Paktı, Türkiye'nin Balkanlardaki güvenlik stratejisinin somut bir yansıması olmuştur.

Sadabat Paktı ise, Orta Doğu'daki güvenlik tehditlerine karşı oluşturulmuş ve Türkiye'nin güney sınırlarını güvence altına alma amacı taşımıştır. Bu paktlar, Türkiye'nin uluslararası alanda izlediği dengeli politikanın bir yansıması olarak görülmelidir. Bu ittifaklar sayesinde Türkiye, bölgesel güvenliği sağlama konusunda önemli bir rol üstlenmiş; ancak dış güvenlik konusunda istenilen başarı her zaman sağlanamamıştır. Sadabat Paktı, imzalandığı dönemdeki uluslar üzerindeki coşku ve heyecan kısa sürede yitirilmiş, gelişen olaylar sonrasında beklenen başarıyı gösterememiştir. Bu da dış güvenlik politikalarının ne derece başarılı olduğu konusunda soruları beraberinde getirmiştir.

Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin önemli bir boyutu da Doğu Anadolu bölgesine yönelik politikalar olmuştur. Doğu Anadolu, coğrafi konumu ve etnik yapısı nedeniyle Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin merkezinde yer almıştır. İran ile yapılan anlaşmalar ve sınır güvenliğini sağlamak amacıyla düzenlenen askeri tatbikatlar, Türkiye'nin doğu sınırlarında istikrarı sağlama çabalarının bir yansıması olmuştur. Türkiye'nin doğu sınırlarında olası bir çatışma durumunda hızlı ve etkili bir yanıt verebilme kapasitesini artırmıştır. Bölgede toplumsal huzuru sağlama amacıyla çeşitli sosyo-ekonomik reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar, bölge halkının devlete olan bağlılığını artırmayı ve devlet otoritesinin tüm bölgelere nüfus etmesini amaçlamış; ancak kimi zaman sertleşen tedbirler ve asimilasyon politikaları, uzun vadede bölgede sorunları daha

da büyütmiş devlete olan güveni azaltmıştır. Bu durum, devletin iç güvenliği sağlama konusundaki hipotezin tam olarak gerçekleşmediğini göstermiştir.

1930-1940 yılları arasında, Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde jeopolitik faktörler de belirleyici olmuştur. Avrupa'da hızla tırmanan gerilim, Türkiye'nin güvenlik politikalarını yeniden şekillendirmiştir. II. Dünya Savaşı tehdidine karşı, bu dönemde sınır güvenliğini sağlama ve savaş dışı kalma stratejisi benimsenmiş; büyük güçler arasında dengeyi korumaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin doğu sınırlarında İran ile olan ilişkileri, güvenlik politikalarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu dönemde iç güvenlik alanında sağlanan istikrar, dış güvenlik tehditlerine karşı daha güçlü ve kararlı bir duruş sergilenmesini sağlamış; aynı şekilde, dış güvenlik stratejilerinin başarısı, iç istikrarın korunmasına katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin güvenlik politikalarının iç ve dış dinamikleri, karşılıklı olarak birbirini destekleyen bir yapıdadır.

İtalya'nın ve Almanya'nın saldırgan tutum içine girmeleri, Türkiye'nin dış güvenlik stratejilerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. İtalya'nın Afrika ve Akdeniz'deki saldırgan tutumu, Almanya'nın Çekoslovakya ile Avusturya'yı işgal etmesi, Türkiye'nin güvenlik algılarını derinden etkilemiştir. Türkiye, dış güvenlik stratejilerinde bu iki devletin yayılcı politikalarına karşı bölgesel iş birliklerini güçlendirmek ve çok taraflı diplomatik ilişkiler kurma yoluna gitmiştir.

Bu süreçte, Türkiye'nin İtalya'ya karşı izlediği stratejik yaklaşım, Balkanlar ve Orta Doğu'daki ittifaklarını pekiştirme amacı taşımıştır. Türkiye, bu ittifaklar sayesinde Akdeniz'deki güvenlik dengelerini korumayı başarmış; İtalya'nın yayılcı politikalarına karşı caydırıcı bir güç olarak varlık göstererek, diğer ülkelerle iş birliğini geliştirmeye dikkat etmiştir.

Bu çalışmanın neticesinde, 1930-1940 yılları arasında Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin iç ve dış tehditlere karşı başarılı bir şekilde uygulandığı sonucuna varılmaktadır. İzlenen politikalar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında elde edilen kazanımların korunmasına, iç istikrarın sağlanmasına ve uluslararası arenada bağımsız bir aktör olarak varlık gösterilmesine önemli katkılarda bulunmuştur. İlerleyen zamanlarda görüleceği

üzere, büyük devletler arasında denge politikası izlenmesi ve tarafsızlık politikası, ülke kaynaklarının iç dinamiklerin güçlendirilmesi yönünde kullanılması açısından doğru bir karar olarak görünmesine rağmen bazı durumlarda bu politika, Türkiye'nin uluslararası arenada etkin bir rol oynamasını engellemiştir. II. Dünya Savaşı'nın son dönemlerinde dahil olması ve kazanan devletlerin yanında olmasına rağmen, savaş sonrası yapılan anlaşmalardan etkin bir başarı sağlayamamıştır.

Türkiye'nin modernleşme sürecinde karşılaştığı zorlukları aşmasında ve ulusal güvenliğini sağlamada bu politikalar kritik bir rol oynamış; başarılar kadar başarısızlıkları da beraberinde getirmiştir. Denge politikası, zaman zaman uluslararası ilişkilerde yalnız kalmasına neden olmuş, bazı durumlarda bu politika, Türkiye'nin uluslararası alanda daha etkin bir rol oynamasını engellemiştir. Ayrıca, kıt kaynaklarla yürütülen güvenlik politikaları, ülkenin askeri ve ekonomik kapasitesini zorlamış, bu da uzun vadeye yayılan olumsuz etkiler doğurmuştur.

Çalışmanın sonucunda, Türkiye'nin bu dönemde izlediği politikaların iç ve dış tehditlere karşı etkin bir savunma geliştirdiği, Cumhuriyet'in ilk yıllarında elde edilen kazanımların korunarak dahada geliştirildiği ve önemli katkılar sağladığı sonucuna varılmıştır. Sonuçların değerlendirilmesinde, araştırmanın başlangıcındaki hipotezlerle bulguların büyük ölçüde örtüştüğü gözlemlenmiştir. Türkiye'nin güvenlik stratejileri, öngörüldüğü gibi, ulusal güvenliğin sağlanması ve uluslararası alanda bağımsız bir pozisyonun korunması açısından başarılı olmuş ve günümüz modern Türkiye'nin oluşmasını sağlamıştır.

Araştırmanın en önemli bulgusu, Türkiye'nin bölgesel iş birlikleri ve çok taraflı ittifaklarla güvenliğini sağlamadaki başarısıdır. Bu bulgular, Türkiye'nin modernleşme sürecinde karşılaştığı zorlukları aşmasına ve uluslararası alandaki konumunu güçlendirmesine katkı sağlamıştır. Bundan sonra bu konu ile ilgili araştırma yapacaklara öneriler olarak; Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin uzun vadeli etkilerinin incelenmesi, mevcut zamana göre değerlendirilmesi ve o dönemde yapılan eylemlerin güvenikleştirme perspektifinden ele alınarak analiz edilmesi büyük önem arz etmektedir. Güvenikleştirilen konuların gerçekten bir tehdit olup olmadığının araştırılması ve bu tehditlerin o dönemin yöneticileri tarafından siyasi amaçlarla kullanılıp

kullanılmadığının dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, güvenlikleştirme süreçlerinin hukukun üstünlüğüne ve bireysel özgürlüklere olan yansımaları da göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- (1930, Eylül 17). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- (1939, Nisan 8). *Ulus Gazetesi*, s. 1.
- (1939, Nisan 12). *Haber Akşam Postası*, s. 5.
- Abdulkadir Baharçipek, C. E. (2013, İlkbahar). Dış Politika'nın Belirlenmesinde Ulusal Güvenlik Algısının Rolü. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, s. Cilt:4 Sayı:1.
- Açıkmeye, S. A. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Konseyi İktisadi İşletmesi Cilt 8, No. 30 (Yaz /Yaz 2011)*, s. 43-73.
- Ağır, B. S. (2022). *Kuram, Kavram ve Eleştiri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık s:130.
- Ahmet Özcan, U. A. (2012). *Düşünmek ve Düşlemek Arasında Kürt Meselesi Siyasal, Ekonomik ve Kültürel Analiz ve Çözüm Önerileri Raporu* .
- Aktar, A. (2000). *Varlık vergisi ve Türkleştirme politikaları*, s.18. İstanbul: İletişim.
- Akyürekli, M. (2010). *Dersim Sorunu 1937-1938 s:103*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Algan, N. (2002, Mayıs-Haziran). Türk Boğazları'nda Çevresel Güvenlik. *Mülkiye Dergisi*, s. 21-34.
- Aralow, S. İ. (2012). *Bir Sovyet Diplomatının Anıları*, s.86. İstanbul: Agate Yayıncılık.
- Aras, F. Ç. (2023). Türkiye'de Yeni Sınır Güvenliği Paradigması: Göç, Güvenlik ve Göç Yönetimi . *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 469-487.
- Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 180. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Aslan, S. (2007, Mayıs 17). Citizen, Speak Turkish!": A Nation in the Making. *Nationalism and Ethnic Politics*, s. 245-272.
- Ateş, D. (2009). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu:İdealizm/Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, s. 11-25.
- Aydın, M. (2012). *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.84.
- Aydoğdu, M. (2022, Haziran 22). 1939 İngiliz-Fransız-Türk Antlaşması'na Dair Dikkatlerden Kaçan Bir Gerçek: Özel Anlaşma'da Yer Alan 'Erteleyici Madde'nin Kaldırılması'. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, s. 3.

- Bahar Rumelili, U. C. (2020, Nisan 15). Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teoris. *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği Dergisi*, s. 23-39.
- Bayar, C. (2020). *Şark Raporu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, s.25.
- Bayraktar, M. (2012). *Atatürk Dönemi Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Sadabat Paketi*. İstanbul: T.C Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı .
- Baysal, B. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Cilt: 11 Sayı: 22*, s. 61 - 96.
- Baysal, B. (2022). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 691.
- BBC. (2022, Ağustos 29). *Pakistan'da sel: 'Ülkenin üçte biri sular altında'*. BBC : [https://www.bbc.com/turkce/articles/crg20920933o#:~:text=Pakistan%20iklim%20bakan%C4%B1%2C%20%C3%BClkenin%20%C3%BC%C3%A7te,say%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n%201136'ya%20y%C3%BCkseldi%C4%9Fini%20kaydetti.adresinden alındı](https://www.bbc.com/turkce/articles/crg20920933o#:~:text=Pakistan%20iklim%20bakan%C4%B1%2C%20%C3%BClkenin%20%C3%BC%C3%A7te,say%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n%201136'ya%20y%C3%BCkseldi%C4%9Fini%20kaydetti.adresinden%20alındı)
- BBC News Türkçe. (2010, Haziran). Erdoğan'dan İ.H.H' ya: Gazze'ye yardımı bana mı sordunuz? *B.B.C NewsTürkçe*.
- BBC, N. (2020, Şubat 24). *Pandemi nedir, ülkeleri nasıl etkiler? - Dünya Sağlık Örgütü koronavirüsü pandemi ilan etti*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51614548> adresinden alındı
- Budrich, V. B. (2013). *New liberal theory, A Self-Study Guide to Theory*. s.167. Manuela Spindler.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear*. Brighton: Wheatsbeaf Books,s:19.
- Crime, U. N. (2023). *2023 Annual Report*.
- Cumhuriyet, G. (2010, Haziran 1). İsrail İnsanlığı Vurdu. *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 1.
- Çağatay Benhür, R. Y. (2023, 11 21). Almanya'nın Ren Bölgesini İşgali ve Türkiye. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* , s. 1579.
- Çalışkan, Ü. (2006, 9 1). Türk Kurtuluş Savaşında Sovyet Rusya'nın Malî ve Askerî Yardımları. *Karadeniz Araştırmaları*, s. 35 - 54.
- Çetindaş, C. (2022). *T.B.M.M Tutanaklarında İkinci Demokrasi Denemesi ve Cumhuriyeti'in 10. Yılı (1930-1933)*.
- Çifçi, O. (2024, 09 24). Güvenlik Paradigmasının Dönüşümü ve 21. Yüzyılda Uluslararası Güvenliğin Yeni Gündemi . *Liberal Düşünce* , s. 143-170.

- Çiftçi, K. (2018, 11 26). Westphalia-Sistemi”ne Karşı “Millet-Sistemi” Söylemi ve Soğuk Savaş Sonrası’nda “Uluslararası Siyaset”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 685-705.
- Değerli, E. S. (2008). Ağrı İsyânlarında Yabancı Parmağı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 18.
- Demirdağ, A. M. (2023). *Erken Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 1934 Trakya Olayları*. İstanbul: T.C. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Dersimli, M. N. (1992). *Dersim ve Kürt Milli Mücadelesine Dair*, s.118. Öz-Ge.
- Dikmen, N. (2019, Eylül 1). Üçüncü Dünya Güvenlik ve Postkolonyal Güvenlik Yaklaşımları Arasındaki Farklılıklar: Devlet, Kültür ve Modernite. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, s. 19.
- Elibol, Ç. (2019). *2.Dünya Savaşı Sırasında Türkiye Ve Ortadoğu İlişkileri Ve Türkiye’ye İltica Eden Fransız Gemileri Örneği*, s. 59. Çanakkale: T.C Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Ertem, B. (2012, Mart). T.B.M.M ve Divan-ı Harp Mahkemesi Tutanaklarına Göre “Kubilay Olayı”,s.105. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Ezer, F. (2003). Yakın Tarihimizde Dersim İsyânları. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, s.19.
- Galanti, A. (2000). *Vatandaş Türkçe Konuş*. Ankara: Kebikeç Yayınları, s.5.
- Garipoğlu, K. O.-F. (2022). *Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye (1923-1950):Disiplinler Arası Bir Bakış*. Ankara: Nobel Bilimsel, s.77.
- Gazete, R. (1936, Ocak 2). 5892-5893.
- Gazetesi, C. (2024, 07 02). Kayseri olayının ardından.
- Gözen, R. (2014). *Uluslararası İlişkiler Teorisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, s.31.
- Gündoğdu, E. (2018). Caydırıcılık Teorisini Yeniden Düşünmek: Asimetrik Caydırıcılık ve Oyun Teorisi, s.1. Antalya.
- Gündüz, G. (2021). *Stratejik İç Güvenlik Yönetimi*. Kırıkkale: T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, s.60.
- Gürbüz, K. (2023, 03 20). Atatürk Döneminde Sadabat Paktı Çerçevesinde Türkiye’nin Ortadoğu Ülkeleri İle İlişkileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 330-349.
- Güzel, H. T. (2017). *“Hasta Adam” Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı*, s.78. Vakanius Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi.

- Hal Brands, Z. C. (2018). Getting Serious About Strategy in the South China Sea. *Naval War College Review*, s. 1-21.
- Harper, R. F. (1999). *The Code of Hammurabi King of Babylon*. New Jersey: Second Edition, s.17.
- Hasar, V. (2012). *Türkiye'nin Barışçı Dış Politikası Çerçevesinde Sadabat Paktı*. Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Hayta, N. (1994, 6 01). Rodos ile Oniki Ada'nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu (1912-1918). *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, s. 131-144.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret, ve Sanayi A.Ş., s.128.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret, ve Sanayi A.Ş., s.130.
- İncebacak, E. (2019). *Türk Eğitim Tarihi Açısından Modernleşme Sürecindeki Türk Eğitim Sistemine İzmir İktisat Kongresi Kararlarının Etkisi*. Erzincan: T.C.Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Işık, S. (2011). *Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- İşyar, Ö. G. (2008). Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri:Kavramsal Çerçeve ve Uygulama. *Akademik Bakış Dergisi Cilt 2, Sayı 3*, s. 4.
- Kadir Kasalak, R. B. (2015). İtalyan Saldırısında Yunanistan'a Türkiye'nin Yardımları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 123-136.
- Karabekir, K. (2004). *Kürt Meselesi*. İstanbul: Emre Yayınları, s.73.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2009). "Turkish Security Culture: Evolutionary or Carved in Stone", *Peter Peter Volten (ed.), Perceptions and Misperceptions in the EU and Turkey: Stumbling Blocks on the Road to Accession*. Groningen: The Centre of European Security Studies.
- Kaya, R. (2020, 12 27). Harekâtlar Ekseninde Türkiye'nin Suriye'de Terörle Mücadelesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (NEUSBF Dergisi)*, s. 151.
- Kayaoğlu, A. (2023). Geçicilikten Kalıcı Misafirlığe: Zorunlu Göçün 10. Yılında Türkiye'deki Suriyeli Nüfusun Sosyo-Demografik Tahlili. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, s. 106-133.

- Kaypak, Ş. (2012). Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Özel Sayı Cilt:8 Yıl:8*, s. 1-22.
- Kemal Eker, G. B. (2019, Kasım). Atatürk Dönemi'nde Donanma Oluşturma Sürecinin Finansmanı. *Millî Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi*, s. 16-23.
- Kemik, G. (2021, 7 12). Terörü Tartışmak: Tanım Sorunu, Genel Özellikleri Ve Uluslararası Hukuk Açısından Analizi. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, s. 165-187.
- Kimberley I. Thachuk, R. L. (2018). *Terrorist Criminal Enterprises: Financing Terrorism through*. Preager Security International.
- Kodal, T. (2009). II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye-İrak ilişkileri ve Irak Hakkında Bilinmeyen Bir Kaynak :Ziya Karamürsel'in Irak Seyehat Notları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 397.
- Kolsuz, K. (2021). *Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejileri Ve Dış Güvenlik Politikaları (1876-1960)*. Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kostak, E. (2016). *Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanı Olarak Katıldığı Askerî Manevralar*. Ankara: T.C Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü .
- Metintaş, M. Y. (2020). İkinci Dünya Savaşı Başlarken Türkiye'nin Dış Politikası. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, s. Cilt 4 Sayı 7.
- Miş, N. (2012). *Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye'de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Murat Ercan, N. A. (2023). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Konstrüktivizm Teorisi - Avrupa Birliği Ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 156.
- Müezzinoğlu, E. (2018, Eylül Cilt: 20, Sayı: 2). İsmet Paşa'nın 1932 Sovyet Rusya Ziyareti. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 249-260.
- Oran, B. (1996, Ocak). Türk Dış Politikası: Temel İlkerleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar, s. 354. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 353-370.
- Oran, B. (2001). *Türk Dış politikası Cilt 1:1919-1980*, s. 368. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası Cilt 1:1919-1980*, s.248. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar*, s.64. Ankara: İmaj Yayınevi.

- Özcan, H. (2023). Arnavutluk Kralı Zog'un Türkiye'ye Sığınmasının Türk Basınına Yansıması . *Gazi Akademik Bakış* , s. 702.
- Özel Koleksiyon. (1938, 6 16). Milli İstihbarat Teşkilatı: https://www.mit.gov.tr/ozel-koleksiyon-detay_belgeler_2.html#gallery-private-59 adresinden alındı
- Papuççular, H. (2023). *Cumhuriyet'in Dış Politikası*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Papuççular, H. (2024). *Türkiye ve On İki Ada 1912-1947*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Polat, D. Ş. (2020, 10 15). Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi. *Elekttronik Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 19 Sayı: 76, 1950 - 1967*, s. 1-18.
- Robert W. OLSON, N. İ. (1977, Mayıs-Haziran). Turkish Foreign Policy From 1923-1960: Kemalism And Its Legacy, A Review And A Critique. *Istituto per l'Oriente CA Nallino*, s. s. 227-241.
- Sancak, K. (2002). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 124-134.
- Selçuk, S. (2021). *1934 Balkan Antantı ve Türkiye'nin Bölgesel Güç Olma Çabaları*. İstanbul : T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Selim Kanat, M. A. (2018, Ekim). Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası Ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmalar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, s. 77.
- Soysal, İ. (1982). *Türk-İngiliz-Fransız İttifakı*.
- Suat Akgül, A. S. (2011, Ocak). Askeri Tarih Belgeleri Dergisi. *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, s. 29.
- Şahin, H. (1998, Eylül 7). Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Ordusu. *Erdem*, s. 587 - 620.
- Şimşek, H. (2009). Çanakkale Bağlamında 1934 Yahudi Olayları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmalar Dergisi*, s. 144.
- Taşkın, A. (2020). *Türk Siyasi Hayatında Menemen Olayı*, s.22. Gaziantep: T. C. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Taşkın, A. (2020). *Türk Siyasi Hayatında Menemen Olayı*, s.9. Gaziantep: T. C. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Türkey Necati, E. A. (2021, 08 25). İran Kaynaklarına Göre Şah Rıza Pehlevi Dönemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 1312-1320.
- Uğrasız, B. (2003). Uluslararası İlişkilerde iki farklı yöntem:İdealizm ve Realizm. s. 139-145.

- Ünalp, F. R. (2022, 11 14). *Trablusgarp Notlarından Mustafa Kemal, Enver ve Nuri Paşalar Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Ufuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü.
- Waltz, K. N. (1979). *The Anarchic Structure of World Politics”: Theory of International Politics*, s. 111. Sydney: Addison.
- Waltz, K. N. (1979). *The Anarchic Structure of World Politics”: Theory of International Politics*. s. 49-69. Sydney: Addison-Wesley Publishing Company.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Sydney: Addison-Wesley Publishing Company.
- Went, A. (1995). *International Security Cilt 20, No. 1 (Yaz, 1995)*, s. 73. The MIT Press.
- Yakup Altan, M. A. (2016, OCAK). Küreselleşme ve Organize Suç. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, s. 73-86.
- Yayman, H. (2011). *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma*. Ankara: Seta Yayınları.
- Yücebaş, O. (2020). *Demokrat Parti Döneminde Menemen*, s.61. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.
- Zengin, E. (2020, Haziran). Tarihsel Süreçte “Dersim Meselesi”. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi sayı;64*, s. 469-483.
- Zimmerman, J. (2007, Nisan 11). Making Jews Modern: The Yiddish and Ladino. *American Jewish Committee*, s. 208-210.
- Zor, A. R. (2012). *Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi*. İstanbul: T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı.